

Berfin Yayınları : 26
Araştırma- İnceleme : 8

ISBN 975-7354-25-2

Nejat Birdoğan : Çeleb-i Cemalettin Efendi'nin Savunması
(Müdafaa)

Birinci Baskı : Temmuz 1994

Dizgi- Baskı : Sistem Ofset- İstanbul

Bu kitabın yayın hakları Berfin Yayınları'na aittir.

Berfin Yayınları

Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han Kat: 3

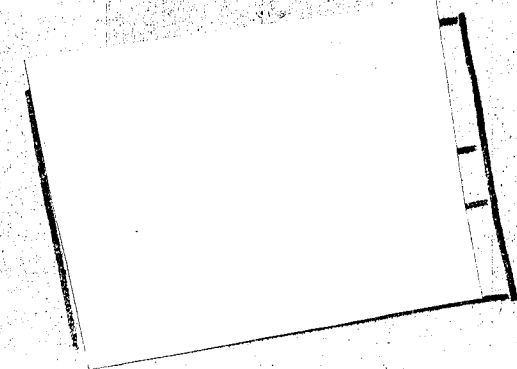
No: 55. Cağoğlu 34440-İSTANBUL

Tel: (0 212) 527 03 22

NEJAT BİRDOĞAN

Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması
(Müdafaa)

BERFIN
YAYINLARI

ÖNSÖZ

Konusu Bektaşilik olan her tartışmada çoğunlukla *Savunma* (Müdafaa) kitabı ortaya atılır. Ya destek alınır, ya da eleştirilir. Sanki Bektaşilik olayının tüm gizi onda saklıymış gibi bir tutum tcaak, bir tek kişi de ortaya çıkıp "Erenler ! Nerededir bu *Savunma* dediğiniz kitap? Ne menem bir şeydir ki ortalıkta görünmez?" diye soramaz.

Gerçekten Anadolu Alevi-Bektaşî kültürü ile ilgili çoğu kaynak, eski harflerden kurtulamayıp sisler arkasında yatar. Bir türlü bugünün ortamına aktarılmaz. Aktarılmaz ki doğrular ortaya serilmeye...

Bu tür kitaplar, bugün yazılanlara göre daha çok araştırmaya dayanan, daha demokratik tartışmaları kapsayan ve daha bilimsel kitaplardır. Aktarıldığında bugün bu alanda boy gösteren çoğu kâınların karton kuleler gibi yıkıldığını görürüz.

Savunmaya neden olan "Bektaşî Sırrı" adlı A. Rifkî'nin kitabının yazıldığı 1910-1915 yılları arasında Anadolu'da sayısız çalışma yapıldı. Alevi-Bektaşî inancı üzerine o dönemde yapılan her çalışma, bir başkasını hazırladı. Rıza Tevfik'in, A. Rifkî'nin kitapları olmasaydı Baha Sait Bey'in eşsiz Alevi-Bektaşî çalışmaları olmayacaktı. *Savunma*, ortaya çıkmayacaktı. *Savunma* yı ölümsüz kılan, hiç yoksa Osmanlı döneminin kimi belgelerinin bu nedenle yayınlanmasıdır.

O dönemin her kitabının bugüne aktarılması zorunlu koşuldur. Amacımız, ancak ve ancak bilime katkı sağlamaktır. Yoksa Hacı Bektaş Veli düşüncesinin, Alevilik ışığının bütün görkemiyle parladığına içten inanıyorum.

Nejat Birdoğan

ÇELEBİ CEMALETTİN EFENDİ VE SAVUNMA (MÜDAFAA) ÜZERİNE

Elinizdeki kitap Bektaşî tarihinin kimi evreleri üzerine ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bu evreler, kuşkusuz Osmanlı döneminin, Bektaşîliğe değil de Hacıbektaş Dergâhı yöneticilerine bakışını içerir. Okuyucu görecektir, Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli'nin ölümünden sonra kalıtına (mirasına) sahip çıkma bakımından doğan çekişmelerin süren öyküsü yediyüz yılı ile bu kitapta anlatılmaktadır. Kuşkusuz Çelebi Cemalettin Efendi, bu çekişmelerin anlatımı için ortaya çıkmış değil. Ancak, anlattığı olaylar ve gösterdiği belgeler bu çekişmelerin tanığıdır.

Kitapçık durup dururken yazılmış değil. Daha sonraları "Derviş Ruhullah" diye anılacak olan A. Rıfki adlı bir Bektaşî dervişi (Sakallı Rıfki olarak da bilinir)* 1912 yılından başlayarak "*Bektaşî Sırrı*" adlı bir dizi yayınlamaya başlar. Aslında yayınevi sahibi K. Faik adlı birisidir. İki cilt olarak tasarlanan bu araştırmanın yayını bitince dönemin Hacıbektaş Dergâhı postnişini, bu kitaplarda "yayın ahlakına uymayıp, hükümet işlerine karışma v.b." gibi biraz da şantaj kokan bir biçimle yanıt hakkının doğduğunu söyler ve bu yapıtların yayınlanması için yayınevi sahibine başvurur. Baran (Asır), yayınevi de bu dileği yerine getirir. 1915 yılında bu kitapçık yayınlanır. Kitaba "*Müdafaa*" adını Çelebi Cemalettin Efendi'nin onayını da alarak yayınevi koyar. Biz, "müdafaa" sözcüğünü (kitapçığın özel adı olmasına karşın) "*Savunma*" durumuna getirdik.

Böylece A. Rıfki'nin iki cilt olan "*Bektaşî Sırrı*"na eklenen "*Savunma*" ile yayın üç cilde ulaşır. Ancak, ele avuca sığmayan A. Rıfki, bu kez *Savunma*'yı çürütmeye çalışır. Ortaya "*Mukabele*" diye bir dördüncü cilt çıkar.

Bektaşî tarihine ışık tutması bakımından biz, bu sıralamada önceliği *Savunma*'ya verdik. Umarız ki çok yakında olanak bulup

öbür ciltleri de çıkarırız.

Savunma, ilkin 1915'te yayınlandı. Yukarıda da söylediğimiz gibi o dönemde Baran (Asır) matbaası sahibi K. Faik Efendi yayınıyor. Çelebi Cemalettin Efendi adına avukatı (o zamanki adıyla vekili) Yozgath Hacı Lütfü Beyoğlu Rıza Bey, onay veriyor. Baskısı da Manzume-i Efkar matbaasında yapılıyor.

Savunma'nın ikinci baskısı 1992 yılında Çelebi Cemalettin Efendi'nin torunu Hamdullah Efendi'nin oğlu Tokat eski milletvekili Haydar Ulusoy tarafından yapılmış. Bu baskıyı Nâzım Hoca adlı birisi bugünkü ABC'ye aktarmış. Çok bozuk bir çeviri. Bir yandan çevirinin yetersizliği, öbür yandan (sanırsız ki) dizgide yapılan yanlışlıklar her bir yanı anlaşılmasın bir kitap doğurmuş. Bektaşiliğin teknik terimleri bilinmeyince yararsız sonuçlar oluşmuş. Biz, bu çalışmamızda her ikisini de göz önüne aldık. *Savunma*'daki belgeleri Rahmetli Celâlettin Ulusoy'un "*Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu*" kitabındaki belgelerle karşılaştırdık. Rahmetli Celâlettin Çelebi'nin 1976'da fotokopilerini vermek inceliğinde bulunduğu birtakım belgelerle de çalıştık. Böylece aslından alıntılarla onardık ve bu kitap ortaya çıktı. Belgelerin bir kesimi padişah ferman ve beratları. Bir kesimi ise, mahkeme tutanakları. Dönemin mahkeme dilinin (bugüne dek sürüp gelen) çok ağdalı oluşu, tümcelerinin kimi zaman 80-100 sözcükten oluşması bizi bunalttı. Gene de sözcük sözcük çeviriye özen göstermemiz anlama zorluğunu tümü ile gidermedi. İster istemez kimi belgeler için özet notlarını kitabın arkasına ekledik.

Hacı Bektaş Veli'nin kalıtı (mirası) Osmanlı döneminin yoğun bir çekişme konusu idi. Sıkışıldığında ortaya padişah fermanları konuyordu. Mürselli oğulları, yüzyıllarca posta sahip çıktılar. Hüdâdatlıların küçük küçük sızlanmaları eşitliğe yetmedi. Vakfın gelirleri hep bir tarafa aktı. 1826 yılında yeni bir görünüm ortaya çıktı. Yeniçeriliğin kan ile boğulması ve tüm Alevi-Bektaşîlerin izlenmesi Dergâhta da kendini gösterdi ve Bektaşî postnişinliği kuru bir görüntüde kaldı. Dergâhı Nakşibendi memurları yönetmeye başladı. Bir ara işe mücerret (evlenmemiş) Dedeaba'lar karıştı. Sonra durum, yargıya gitti. Derken Cumhuriyet geldi. Tekke ve

zâviyeler kaldırıldı. Ancak, kimi sorunlar bugün de yaşıyor. Söz gelimi: Hacı Bektaş Veli evlendi mi, evlenmedi mi? Başka sorunlar da dönem dönem görülüyor. Çoğunu kitapta göreceksiniz. Bizim bunlarla ilgili olarak kitabın sonuna eklediğimiz notlar bölümü tartışmaya açıktır.

Çelebi Cemalettin Efendi, kendi anlatımına göre Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Muhammet Feyzullah Efendi'nin oğludur. Doğum yılı 1862'dir. Mürselli kolundan gelmektedir. Bu hesaba göre onaltıncı göbekten dedesi Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli'dir. Çelebilik, din tarihi bakımından bir unvandır. Hacı Bektaş Veli soyunun Mürselli veya Hüdâdatlı ayrımı yapılmadan tüm erkeklerine verilen bu unvandır. Muhammet Feyzullah Efendi'nin yerine posta oturduğu söylenirse de bu durum karışıktır. *Savunma*'nın ikinci baskısına önsöz yazan torunu Haydar Ulusoy, dedesinin medrese öğrenimi gördüğünü söylüyor. Bir başka torunu; rahmetli Celâlettin Ulusoy ise, posta geçişinde ondokuz yaşında olduğunu bildiriyor. *Savunma*'da çelişkiler var. Şöyle ki, Muhammet Feyzullah Efendi'nin ölümü h.1296 (m.1879). Bu tarihte Cemalettin Efendi, 17 yaşındadır. Muhammet Feyzullah Efendi'nin ölümünden sonra Dergâh postu 23 yıl boş mu kaldı? Bilemiyorum. Cemalettin Efendi ise m. 1902 de posta oturuyor. Bu tarihte 40. yaşındadır.

Haydar Ulusoy'un Cemalettin Efendi için "merdesse öğrenimi görmüştür" demesine karşın Celâlettin Ulusoy, dedesi için "babasını kaybettiğinde çocuk denecek bir yaşta bulunduğundan öğrenimini ilerletemiyor." diyor. Dönemin Anadolu öğrenim kurumları medresedir. Bitirip bitirmediğini bilemiyoruz. *Savunma* kitabının ilk baskısında da tümceler bozuk. Bizce de öğrenimli birisinin tümceleri değil. Ancak, daha ileride de değineceğimiz gibi dostu Aşık Sıtkı ile birbirlerine karşılıklı deyişler gönderiyorlar. Bu şiirlerde ise halk-tekke şiirini iyi bildiği kesin. Arapça- Farsçadan çok "Bektaşî kültürünün terimlerini biliyor" dersek daha doğru olur. *Savunma*, kitabının sayfalarında karşımıza çıkan Cemalettin Efendi, hırslı, coşkulu, ele avuca sığmayan, çok gezen, girişken bir tiptir. Postnişinlik ve vakıf yönetimi üzerinde, soy güdümünde çok duyarlı. Hakkını kimselere yedirmek istemeyen, ama

derinlerde bu hakkın gerçek olup olmadığını da araştırmayan bir kişilik. Kavgadan kaçınmıyor. Bu alanlarda ortam da çok sıkıntı vermektedir. Vakıf malları çar çur edilmekte, Dergâhın dışındaki Bektaşî tekkelerinde torpille postnişinlik dağıtılmaktadır. Çelebi Efendi, kendi dışında olan bu yanlışlıklara karşın yetkililere başvurmaktan başka birşey yapamaz. Mahkemeler sürüncemede kalır. Bu sıkıntıların sonucu Cemalettin Efendi'nin midesindeki yaralar ve kalbindeki ağrılarıdır.

Padişahlarla yakın ilişkilere girer. Sultan Reşat'ı ziyaretinde kendisi için padişah, "secd edilecek kadar etkileyici bir yüzü var." demiştir. Bu ziyareti, kendisi, *Savınma*'da, "padişahın ayağına yüz sürmeye gitmişim" gibi bir nedene bağlar.

Çelebi Cemalettin Efendi, 1902'de posta oturduktan oniki yıl sonra Birinci Dünya Savaşı patlar. Bu yılın sonunda ve özellikle 1915'de Çelebi Efendi ile ilgili "Mücahidin Alayları" ortaya çıkar. Osmanlı Devleti'nin bu yıllarda Ruslar'a karşı Doğu illerini ve özellikle Sivas, Erzincan, Erzurum bölgesini savunmak için bulunduğu bir önlemdir bu. Mücahid, Arapça bir sözcüktür. "Kâfirlerle savaşılan din savaşı eden kişi" anlamına gelir. "Mücahidin " ise bu sözcüğün çoğuludur.

Birinci Dünya Savaşı, 1 Ağustos 1914 (9 Ramazan) tarihinde ülkemize bulaştı. O gün camî duvarlarına asılan bir fermanla padişah Sultan Reşat şöyle buyuruyordu: "Seferberlik ardır. Asker evlâtlarım silâh başına..." Bundan sonra dört yıl sücek bir bunalım bizi baştan ayağa çamura bulayacaktır. Aç, çıplak ve donanımsız bir ordu ile yedi düvele karşı durulamazdı. "Seferberlik" sözü ise tüm halkı savaşa çağırıyordu. Mücahidin Alayları bu nedenle oluştu. Savınma'nın ikinci baskısının önsözünde Rahmetli Celâlettin Ulusoy, şöyle yazıyor: "Ahmet Cemâlettin Efendi'nin postnişin oluşundan on yıl sonra Birinci Dünya Savaşı patlıyor. Cemalettin Efendi, topladığı bir gönüllü birliği ile Doğu cephesinde savaşa katılıyor. 'Mücahidin Alayı' denilen bu birlik Rusya'nın bütün cephelerde savaşı durdurmasıyla geri dönüyor. Ahmet Cemalettin Efendi'nin Birinci Dünya Savaşında Talat ve Enver paşalarla görüşüğünü biliyoruz. Enver Paşa, Mücahidin

Alayını cephede ziyaretle teftiş etmiştir." Alayların oluşumu üzerine bir başka bilgiyi o dönemlerin Sivas, Erzincan ve Tunceli-Dersim olayları üzerine bilgi veren veteriner Dr. M. Nuri Dersimi'den alıyoruz. Özellikle Cemalettin Efendi ile Koçgiri, Dersim aşiretlerinin birbirlerine bakışını, ayrıca o bölgedeki Kürt ve Zaza oymaklarının "bazılarının" Ruslara karşı Osmanlıyı tutmayışlarını göstermesi bakımından Dersimi'nin satırları ilginçtir. Olduğu gibi aktarıyoruz:

"1915 yılının yaz mevsiminde Rusların büyük kuvvetlerle Erzurum cephesinden taarruza geçmeleri üzerine Enver Paşa, Dersim aşiret reislerini Sağır oğlu Vali Sabit Bey vasıtasıyla Elâziz'e davet etmiştir. Fakat Dersimliler bu davete icabet etmemişlerdi.

Talat ve Enver Paşalar, Elâziz'e yetiştiklerinde, Batı Dersim aşiretlerinin reislerinden olup kurnazlığı ve siyasi hilebazlığı ile mâruf Kango oğlu Mehmet ve Zeyno oğlu Meço gibi bazı menfaatperest kimseler, vali Sabit'in mütemadi ısrarı üzerine Elâziz merkezine gitmişler ve Baş Kumandan Enver ve Sadrazam Talat'la Batı Dersim adına bir mülâkat yapmışlardı. Bu mülâkatta Dersimlilerin büyük kuvvetler teşkilatlandırarak harbe iştirak etmeleri teklif edilmişti. Bu teklif karşısında Kango oğlu Mehmet, "Paşam! Dersimliler Alevidirler. Hacı Bektaş evlâtlarından Çelebi Cemalettin Efendi'ye hürmetleri vardır. Şu halde emir buyurup da mumaileyh'i (adı geçeni, anılanı) cihada (din savaşıma) çağırarsınız bütün Dersimliler onunla harbe katılırlar. Biz de mahcup olmayız. Hem de paşalarımız memnun kalmış olurlar. Harp için biz kendi aşiretlerimize söz anlatamayacağımız gibi, öbür Dersim aşiretlerine ve özellikle Seyit Rıza'ya hiç sözüme geçmez. Yalnız şahsen bize emir buyurursanız iradenizi yerine getirmeğe hazırız." demişti.

Paşalar bu sözü yerinde bulmuşlar ve ağalara külliyetli paralar vermişlerdi. Bir müddet sonra aldığı emir üzerine Cemâlettin Efendi, büyük bir debdebe ile Kırşehir'den yola çıkmış ve Sivas vilâyetine gelmişti. Burada etrafına topladığı Alevilerden alaylar teşkil edip, fahri subaylar tayin ve Dersim'in seyidlik bakımından mürsidi olup Koçhisar ilçesinin Yalınca köyünde oturan Aço-

can'lı Seyid Aziz'e uğramış ve adı geçeni yanına alarak Koçgiri aşiretlerini ziyaret etmişti. Koçgirililer Alişer Efendi'nin Rusya'ya iltica ederek Kürt davası uğrunda çalışması yüzünden kendilerinin Türkiye hükümeti nazarında iyi gözle görünmediklerini ve aşiret reislerinin ordu tarafından tarassut (gözleme) ve şüphe altında bulduklarını, bu sebeple ilk önce Dersim aşiretlerinin harbe katılmasının temininden sonra Koçgirililerin de peyderpey (sırasıyla) harbe katılacaklarından şüphe olmadığını Şeyh Efendiye iblâğ (söyleyerek) ve onu kandırarak Erzincan'a yolcu etmişlerdi.

Ben o sırada Erzincan merkezinde subay idim. Menzil müfettişliği kurmay başkanı Ali Rıza, beni emriyle Çelebi Cemalettin Efendiye müşavir tayin etmişti.

Çelebi Efendi'nin kapısında saltanat arabaları, hususi nöbetçiler, yaverler ve kumandanlara yakışır debdebeli bir dairede vardır. Ziyaretçiler arasında Alaman kurmayından bazı subayların vücudu dikkat nazarı çekiyordu.

Çelebi Efendi, siyasi toplantılara devam etmekte iken kendisiyle beraber Erzincan'a gelmiş olan Seyid Aziz de ayrıca mahalleler arasında dolaşarak Alevi çoğunluğu olan yerlerde toplantılar yapıyor ve tarikatla ilgili vaaz ve irşaadatta bulunarak pençe-tarik akidesini ileri sürüyordu. Halkı, Pençe-i Al-i Aba remzine (simge-simbol-nişan) davet ediyordu. Bu sebeple halk, iki kısma ayrılarak bir kısmı Seyid Aziz'in akidesini (inanç) kabul, diğer kısmı da kesin olarak reddediyor, itiraz yapıyordu. Bu olaylar sırasında Çelebi, beni istemiş ve şöyle demişti:

- İştittiğime göre Kıştım denilen köyde "Mar" adı bir evliya varmış. Kürtler bu evliyaya tapıyorlarmış. Şu halde ben, askeri kumandana söyledim. Yarın size bir askeri müfrezeye verilecek. Seyid Aziz de sizinle gelecek. Siz, bu müfrezeye ile Seyid Aziz'i Kürtlerin tecavüzünden korumak görevindesiniz. Söz konusu olan evliyanın bir ağaç parçasından başka bir şey olmadığını duydum. İşte, Aziz Efendi, "tarik" adlı bu ağaç parçasını yakacaktır.

Ben, bu teklife karşılık olarak,

- Teklif buyurduğunuz bu ödevi ne yazık ki üzerime alamayacağım ve yapmayacağım.

Dedim. Sebebini sordu. Kendisine gözümle gördüğüm bu olayları şu suretle anlattım;

KIŞTIM EVLİYASI- Efendim! Bu mntıkadaki Kürtler, her yıl Ocak ayı sonunda üç gün Hıdır orucu tutarlar. Geçen yıl aynı mevsimde Balaban aşireti reisi Gül Ağa, beni davet ederek kendi köyü olan Hinzori yakınındaki Kıştım köyüne götürdü. Her yıl binlerce Kürtler, bu köyde Mar dedikleri evliyanın önünde aynı günde büyük bir toplantı yaptıklarından, Gül Ağa ile biz de toplantı yerine gittik. Büyük bir oda ortasında büyük ve eski bir direk vardı. Bu direkte yeşil bir sargıya sarılı bir âsâ asılmış ve âsânın sargının dışında kalan kısmı büyük bir yılan başı şeklinde görünüyordu. Buna herkes Kıştım Marı yani Kıştım Evliyası diyorlardı. Sözü geçen oda o derece genişti ki içine bir-iki bin kişi sığabilirdi. Buraya toplanan halk bir taraftan eninli (inleyen) seslerle Huda'ya yalvarıyor ve bir taraftan Mar'a karşı hu şü ile inkıyat (eğilme, uyma) ediyorlardı. Genel bir ağlayış baş gösterdi. Ben de bu umumi heyecan ve heybetten dolayı ağlamaktan kendimi alamamıştım. Cemaat birikmişti. Mar'ı çıkarmaya yetkili aileden çarpık, yarı kötüirüm bir zât ortaya gelerek direkte asılı sargıdan Mar'ı "Ya Allah!" diyerek çıkarmış ve yarı ayakta yarı yerde secdeye gelerek Mar'ı insanlar üzerine uzatmaya ve günahlarını tövbe ettirmeye tevcih ettirmişti. Şeyhin elindeki Mar, bazan uzanıyor, bazan kısalıyor, bazan münhani'eğik) vaziyetler alıyor, cemaati heyecana getiriyor ve bazen da sahibini yerlere deviriyor ve Şeyhin feryadı âsümana (gök) çıkıyordu. Binlerce halkın mânevi kuvvetinin tam bir merkezde birleştiği bu anda ben, artık kendimden geçmişim. Gül Ağa'nın elini tutmuş karanlık geceden ve karanlık geceden fıskıran şiddetli ateşten, halkın coşkun vaveylâ (feryat) sından şiddetli bir heyecana kapılmışım. Böylece saatlar geçti. Yüzlerce kurban kesildi. Mar tekrar yerine kondu. Tekrar Allah'a yalvarmalar oldu ve toplantı dağıldı. Bu toplantıya iştirak eden aşiretler arasında pek çok uzaklardan gelenler de vardı.

Ertesi gün Gül Ağa'dan ayrıldım. Erzincan'a geldim. Şu iza-hatım gösteriyor ki Kıştım Marını kırmak ve yakmak aşiretlerin içbirar (kırgınlık) ve husumetine (düşmanlık) sebep olabileceği gibi,

büyük bir isyan alevlendirmesi de melhuzdur (akla gelebilir).

Dedim.

Çelebi Efendi, derin derin düşündükten sonra bu bâb (alan)da Aziz Efendi ile danışık yapacağını ve sonucu bana bildireceğini söyledi.

Ertesi gün beni Kışım'e gitmekten affetmişti.

Çelebi Efendi ile aramızda geçen bu konuşmadan aşiretler haber almış ve mumaileyhin (anılanın, Çelebi Efendinin) Kışım Marını tahrip etmemi emreden durumunun sebebinin Aziz olduğu bilinmişti. Bu sebeple Çelebi Efendi'ye karşı beslenen saygı sarılmıştı. Zaten o sıralar Dersimliler, Rus ordularının galip geleceğini anlamış olduklarından harbe iştirak etmemek ve Rusların öfkesini tahrik etmemek için Çelebi Efendi'ye mazeretler göstermek yolunu tutmuşlardı.

Türk ordusu genel kurmayı Dersimlilerin harbe iştiraklarına büyük ümitler bağlamıştı. Çünkü buradan teşkil edilecek kuvvetlerin harbin mukadderatına büyük tesiri olacağı aşikârdı. İşte bu düşünce ile Çelebi Efendi'nin müdahalesinden fayda doğar ümidiyle adı geçen zâtı tıpkı bir ordu kumandanı debdebesiyle Doğu'ya göndermiş ve geniş yetkiler vermişlerdi.

Gerek ordu merkezinden, gerekse Erzincan ve Elâziz vilâyetlerinden Dersim'e mütemadiyen tebliğat ve propogandalar yaptırılıyor ve meseleye bir din harbi şekli verilerek Dersimliler mukaddes cihada teşvik ediliyor, Çelebi Efendi'nin telkinlerine uymak her yönden nasihat olunuyordu.

Dersimli Seyit Rıza, Çelebi Efendinin Dersim aşiretleri içine teşrif buyurmalarını dilemişti. Halbuki Çelebi Efendinin saltanat arabası Dersim dağlarında seyr ü sefere asla müsait değildi. Çelebi Efendi'nin atla yarım saat bile sefere çıkması mümkün değildi. Bu sebepten aşiretlerin Erzincan'a gelmeleri için Çelebi Efendi adına Dersim'e beyannameler gönderildi. Bu beyannameler, Türk dilinde kaleme alınmıştı. Dersim'de ise Türkçe okuyup yazan bulunmadığı şöyle dursun Türk dilini anlayan bile mevcut bulunmadığından kimse bunlardan birşey anlayamamıştı.

Bu arada Doğu Dersim'in Kalan aşiretleri reislerinden olup

yıllardan beri Türk hükümetine karşı mücadele eden Baku Ağa, maiyetinde bulunan bir kısım efratla Erzincan'ın Kesmekûr köyüne gelerek Çelebi Efendi ile görüşmek istemişti. Çelebi'nin hususi kâtibi Sıtkı ile benim gidip Baku Ağa ile görüşmekliğimiz ten-sip edilmiş olduğundan yukarıda adı geçen köye gittik.

Erzincan ve Erzurum muhitinde yıllarca ad almış olan bu Kürt kahramanı gür ve vakarlı bir sesle bizi selâmladıktan sonra Zaza dili ile bize şunları söyledi;

- Doğu Dersimliler adına Çelebi Efendi'ye "hoş geldin" demeğe geldim. Erzincan merkezine kadar gelmek hususundaki arzuma talihim müsaade etmiyor. Çelebi Efendiye malûmdur ki Türkler camileri boşaltıp askeri sevkiyat yeri yapmışlardır. Bundan din meselesine ehemmiyet verilmediği anlaşılıyorsa da Çelebi Efendiyle beraber gelen Seyid Aziz, din ve tarikat meselelerini ortaya koyarak aşiretlerin maneviyatını bozmuştur. Bu hareket tarzı tabii ki Çelebi Efendi'nin muvafakatıyla ihtiyar edilmiştir (yapılmıştır). Şu halde eğer Çelebi Efendi, aşiretler arasındaki din ve tarikat meselelerini hal etmek için gelmiş ise buna teessüf ederim. Şayet harp için gelmiş ise ilk önce din meselesinden sarfı nazar edilmeli ve Seyit Aziz'i Sivas'a geri göndermeli. Mukaddes cihat adına binerek Dersim'i şereflendirmeli, aşiretleri kandırmalı, milli isteklerin Türkler tarafından kabul edildiğine dair teminat vermelidir. Yalnız bu son şartlar, yani Türk hükümetine Kürdistan'ın milli varlığını tanıttirmek ve bunu Türklerin müttelik ve korucusu olan Alaman hükümetine tasdik ettirmek şartıyla Dersim harbe iştirak edebilir. Bu istekler yerine getirilip harpten başarıyla çıkılırsa o zaman seyitleri bir araya toplamalı, ahlâk, istiklal ve göreneklerimize uygun herhangi bir tarikatı beğenir ve ona uymaya karar verirlerse, biz aşiretler, koyun sürüleri gibi verilen karara boyun eğeriz. Şayet bu dediklerimi Çelebi Efendi kabul buyurmazsa başarı elde edemeyeceğini şimdiden esfle bildiririm. Dedi.

Bu sözler üzerine Baku Ağa'dan ayrılarak Erzincan'a döndük. İştiklerimi Çelebi Efendi'ye bildirdim. Çelebi Efendi, Dersim'lilerin ne gibi milli istekleri olduğunu ve hangi tarikata mensup bulduklarını benden sordu. Gereken cevapları aldıktan

sonra bana, hitaben,

- Asırlarca evvel ceddım Hacı Bektaş Veli, Dersim muntkasına vaaz ve nasihat edici bazı kimseler göndermişti. Bu zâtlar ceddimin verdiği talimat dairesinde hareket etmişler ve Dersim aşiretlerini Ceddım Hacı Beştaş Veli'ye bağlamaya çalışmışlardı. Fakat bu zâtların ölümünden sonra bunların evlâtları her nedense ceddimi unutmuşlar, tamamen Kürt olmuşlar, kendi rey ve rızalarına uygun, akıl ve mantık dışında bir din icad etmişler ve Dersimlileri de bu prensiplerine sürüklemişlerdir. Tekkede bir bahçemiz var. Ben yılda ancak bir kere bu bahçeye çıkabilirim. Bu defa çıktığımda bir rüya gördüm. Rüyamda ceddım bana görüldü ve dedi ki, "Sevdiklerimin ve özellikle Dersim müritlerimin başında bir kara bulut görünmektedir. Size emrediyorum. Gidiniz, kendilerini irşad ediniz. İleride hükümetin kendilerine bir fenalık yapması ihtimali vardır. Harbe iştirak ederek bu suizandan kurtulsunlar. İşte, ben bu emre göre konağımdan çıkıp geldim. Şimdi, hem Dersimlileri cihada iştirak ettirerek maruz kaldıkları tehlikeden kurtarmak ve hem de bazı cahil seyyid ve dedeler vasıtasıyla âdet edindikleri tarikatı ıslaha ve kendilerini doğru yola sevk etmek isterim. Bu sebeple maiyetimdeki bir-iki alay mürid ve muhibbanımla ben daha ileriye, hatta harp cephesine kadar gidiyorum. Ceddımın bâtni emirlerine göre kendilerini de dâvet ediyorum. Ben, kendilerine yazmışım. Siz dahi yazınız ve hatta Dersim'e kadar gidiniz.

Dedi. Çelebi Efendi, yukarıdaki sözlerine İlâveten "milli haklarla ilgili Kürt isteklerinin, ecnebi tahrikatıyla vuku bulduğuna işaret ederek Kürtlerin her ne isteği varsa bunu harbin sonunda ileri sürebileceklerini nasihat etmeği de unutmadı. Seyid Aziz'i Sivas'a geri gönderdiğini de sözlerine ekledi.

Bir müddet sonra Çelebi Efendi alaylarla Erzurum'a hareket etti.

Dersim aşiretleri harbe girmek için mütemadiyen teşvik ediliyordu. Fakat bunlar, itidallerini (soğukkanlılık) muhafaza ve kur nazca bir siyaset takip ederek Türk ve Rus ordularının durumun gözetliyordular.

Çelebi Efendi, Erzurum'a yetişmişti. Harp, bütün şiddetiyle devam ediyor ve Türk orduları gerilemeye yüz tutuyordu. Dersimlilerin cihada iştiraki isteği durmadan tekrarlanıyor, fakat Dersimliler aldırış etmiyordu.

Dersimliler bir yandan Rus ordularını Dersim'e sokmamak için tedbirler alıyor, bir yandan da ricat eden (geri çekilen) Türk ordularına hücum edip silâh ve cephanelerini elde etmek fırsatını bekliyordular. Aynı zamanda Kürt kuvvetleri Elâziz vilâyetini tehdide başlamışlardı.

14 Şubat 1916'da Erzurum düşmüştü. Çelebi Efendi de Erzincan'a dönmekte olduğunu ve kendisine bir konak kiralamaklığını telgrafla bana bildirmişti. Başka bir yer tedarik etmek mümkün olmadığından perişan bir halde maiyetiyle birlikte Erzincan'a dönen Çelebi Efendi'yi kendi konağıma yerleştirdim. Adı geçen, durumun pek feci olduğunu anlatıyordu.

Ordu kumandanı Mahmut Kâmil Paşa istifa etmiş ve yerine Mirliva Vehip Paşa getirilmişti. Çelebi Efendi, sıhhi sebeplerden dolayı Sivas'a dönmeye mecbur olduğunu, orada teşkilat yapacağını ve benim fahri yüzbaşı rütbesiyle aşiretleri sükûnete davet etmek için Dersim'e gönderileceğimi Vehip Paşa'ya bildirdiğini ve bu cihetin tensip (onay)'e sunulduğunu bana bildirerek 15 Mart 1916'da Sivas'a hareket etmişti. Kendisinden ayrıldığı zaman;

- Dersim'e gidiyorsunuz. Ceddım Hacı Bektaş size daima yardımcı olsun. Sizden çok memnunum. Dersimlilere selâm söyleyiniz. Harbe iştirak etmediklerinden ve gelmediklerinden memnun kaldım. Bu sözüme mektum tutunuz (mektum-gizli, sır, kimseye söylenmeyen). Reislerinden yalnız en emin olanlara söyleyiniz. Sizi Dersim'e göndermeliğim de yine mecburiyettendir. Sivas'a gidiyorum. Orada da çok kalamayacağım. Tekkeye döneceğim. Arzu ve emellerine nail olmalarına dua edeceğim.

Demişti.

Uğurlamak için Çardaklı boğazına kadar Çelebi Efendiye refakat ettim ve orada birbirimizden ayrıldık.

Artık Dersimlilerin harbe iştirak etmeyecekleri tahakkuk etmiş

ve Bektaşi tarikatının en büyük müessili olan Çelebi Cemallettin Efendi de Hacibektaş nahiyesine dönmüş olduğundan yaptığı teşebbüs aşiretler üzerinde hiçbir tesir bırakmamış, Alevilik-Bektaşilik tarikat propagandalarının Dersim Kürtleri'nin asırlarca muhafaza ettiği milli görenek ve içtihatlar üzerinde hiç bir tesir yapamamış olduğu pek bâriz (açık) bir surette sabit olmuştur.

(Kürdistan Tarihinde Dersim- Nuri Dersimi-Dilan Yayınları, s. 94-103.)

Vet. Dr. Nuri Dersimi, yaşamını ve anılarını sergilediği "Hatratum" adlı kitabında da yukarıdaki bölümleri özetler. Her iki kitaptan anladığımız şudur: Çelebi Cemalettin Efendi'nin Sivas-Erzincan bölgelerinde kurduğu Mücahidin alaylarının amacı Rusların Doğu cephemizdeki saldırılarını durdurmak ve yurdun elden gitmesini önlemektir. Bunun için var olan ordularımızın gücü yetmemektedir. Halkımızın katkısı gerektir. Bu nedenle Hacı Bektaş Veli soyundan gelen ve o dönemde postnişin olan Çelebi Cemalettin Efendi, Talat ve Enver Paşalarca görevlendirilir. Çelebi Efendi, bu görevi benimser. Doğu illerinin yoğun Alevi bölgesine gelir. Sivas ve Erzincan Alevilerinden destek bulur ama Dersim bölgesi Alevileri destek vermez. Bunun nedeni ise,

a- Savaş, din uğruna(cihad) açılmıştır. Oysa ki bu, bir din savaşı değildir.

b- Çelebi Efendi gelir gelmez Ağuçanlı Seyid Aziz'le ilişki kurmuştur. Seyid Aziz ise, Dersim Alevileri içerisine erkânî ve pençeli ikiliğini sokmuştur. Bu Dersim aşiretlerini kızdırmıştır.

c- Türk hükümeti (Osmanlı) Dersimliler'i savaşa sokmak için önce Kürt kimliğini tanımalı, Kürtler'in milli varlığını evetlemeli ve bu kabulleri Alman hükümeti de onaylamalıdır.

d- Bunlar kabul edilirse bile Dersimliler alttan alta Ruslar'ın savaşta üstün geleceklerini anlamışlardır.

Dersimi'nin anlattıkları bunlar.

Savunma kitabının torunlarca yazılan önsözlerinden anladığımıza göre, Ruslar 1916'da her cepheden savaşa son verdikleri için Çelebi Cemallettin Efendi, tekkeye dönmüştür. Aslında Çelebi Efendi, Mücahidin Alayları için kendisi gönüllü olmuştur. Nuri

Dersimi ise, bu gönüllülüğü yerinde bulmaz. Ona göre, Çelebi Efendi'ye bu konuyu Enver ve Talat Paşalar telkin etmişlerdir. Tekkeye geri dönüş ise Ruslar'ın savaşa son vermelerinden değil, Osmanlı'nın yenilmiş ve Erzurum'un düşmüş olduğundandır. Çelebi Efendi'nin Nuri Dersimi'ye "Dersimlilerin gelmeyeişlerinden ve savaşa katılmayışlarından memnunum. Bunu gizli tutunuz. İyi ki gelmediniz" sözleri ise tartışmaya ve düşünmeye değer.

Bir kez bu sözlerin anlamı belirsizdir. "Sizi onlara göndermekliğim gene zorunlu oluşumdandır" sözü askıda kalmaktadır. Sözlü belgeler, yanlarında ayrıca birkaç tanık olmadıktan sonra pek kabul edilemez. Dersimi, anılarının çoğu yerinde daha okullarını bitirmemişken Osmanlı (Türk) hükümetlerinin aleyhinde çalıştığını göstermekte ve bunu açıklamaktadır. Cemalettin Efendi'ye "danışman-müşavir" atanmıştır. Doğaldır ki Dersim aşiretleri içerisinde Çelebi Efendi'nin düşüncelerini kendi yakınlarına açacaktı. Acaba bu düşüncelerin açıldığı aşiretler sık sık ayaklanan aşiretler mi idi? Yoksa, Mücahidin Alaylarının Dersim aşiretlerine zararından çok yararı vardır. Mücahidin Alayları bir çok yerde Çelebi Cemalettin Efendi'nin ayrılmasından sonra dağılmamış, bu kez de kendi bölgesel düzenlerinin sağlanması için hazır güç olarak kalmıştır.

Kaldı ki Dersim Alevileri'nin tümü bu tür bir cepheden kaçmaya başvursa idi, çok değil olayın üzerinde bir kaç yıl geçmeden Kurtuluş Savaşı'nın içerisinde yer almazlardı. Bugün bile o yöre Alevilerinde Atatürk'e saygılı davranan sayısız aşiret bulunmaktadır. Sanırsanız ki konu Nuri Dersimi'nin yakın çevresi ile ilgilidir.

Ancak, Çelebi Cemalettin Efendi'nin bu olaylardan sonra Osmanlı devleti ve özellikle padişahlık üzerindeki düşünceleri değişmiştir. Çok değil, 1915'de yayınladığı Savunma kitabında padişahın ayağına yüz sürmekten söz eden Çelebi Efendi'nin aradan beş yıl geçmeden Atatürk yanlısı olmasını başka bir nedene bağlayamayız. Doğu cephesinde Osmanlı devletinin çöküşü belirmiştir. Çelebi Cemalettin Efendi de bunu görmüştür. Atatürk'ün eşsiz kişiliği ile karşılaşınca da bu kez kurtuluşun ışıklarını se-

zinlemiştir. Biz, şimdi Hacıbektaş Dergâhı ile Çelebi Cemalettin Efendi dönemindeki Atatürk ilişkilerine eğiliyoruz.

Bu bölüme hazırlanırken genç araştırmacılardan Baki Öz'ün konuya ilişkin çalışmasını gördük. Herşey düşünülerek yapılmış, nefis bir çalışma idi. Onun için bu çalışmanın ilgili bölümünü olduğu gibi aktarmayı uygun bulduk:

a- Kongreler sırasında Mustafa Kemal-Hacıbektaş Tekkesi İlişkileri: M. Kemal, Samsun'a çıktuktan hemen sonra nabız yoklamasına girişti. Yararlanılması gereken bütün güçlerle bağ kurdu. Bunlardan biri de din etkeni idi. Feodal ve geleneksel bir yapısı olan Osmanlı toplumunda bu etkeni küçümsemek gerekiyordu. Öncelikle bütün şeyh ve tarikat ileri gelenlerine mektuplar göndererek ulusal savaşıma kazanmaya çalıştı. Bektaşî tekkesinin Alevi-Bektaşî halk üzerindeki etkinliğinin bilincindeydi. Alevi halkı, Türkiye genelinde önemli çoğunluğa sahip bir güçtü. Daha Tokat'tayken 26.6.1919'da Konya'daki 2.Ordu Müfettişliğine gerekliliğini vurguluyordu;

"Tokat ve yöresinin İslâm nüfusunun yüzde 80 ve Amasya yöresinin de önemli bir kesimini Alevi mezhebinden olanlar oluşturmaktadır. Bunlar Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretlerine oldukça bağlı bulunuyorlar. Vatanın ve ulusal bağımsızlığın bugünkü tehlikesini bizzat görmekte olan bu kişilerin mevcut kanısı kuşkusuz bana pek uygundur. Dolayısıyla sözü geçer ve güvenilir kimi kişileri görüştürerek kendilerince uygun görülecek Müdafaa-i Hukuk-i Milliye ve Redd-i İlhalk örgütlerini destekleyecek biçimde birkaç mektup yazdırılarak bu yöredeki Alevi sözü geçerlerine dağıtmak üzere gönderilmesini pek yararlı görüyorum."

Atatürk, Hacıbektaş Çelebisinin düşüncelerini biliyordu. Demokratik düşündüklerini, uluscu olduklarını ve çağdaş bir düzen düşlediklerini biliyordu. Halifelığın, temsilcisi oldukları Sünni ideolojideki Osmanlı yönetimine karşın uluscu-bağımsızlıkçı olan kendisine katılacaklarını sezinimişti. Bu kanıya Cemalettin Efendi ile Amasya'da karşılaşmaları ve görüşmeleri sırasında varmış olabilir.

Sivas kongresinde Mustafa Kemal'i en çok destekleyenler Alevi-

Bektaşiler oldular. Hacıbektaş Tekkesi burada da Mustafa Kemal'e yardımını ve desteğini sürdürdü. Sivas'a gelen delegelerin konuk edilmesinde ellerinden geleni esirgememişlerdi. Mustafa Kemal, buradaki desteklerinden memnun olmuş olacak ki Kongreden sonra Hacıbektaş Tekkesi postnişini Salih Niyazi Baba'ya bir telyazı göndererek memnunluğunu ve teşekkürlerini gönderecektir. Zaten Erzurum ve Sivas kongreleri sırasında Atatürk, Cemalettin Efendi ile sürekli ilişki içerisindeydi. Haberleşmektedirler. Bu ilişkiyi şu teşekkür yazısı doğrulamaktadır:

Sivas 12/10/ 1335 (1919)

Hacı Bektaş-ı Veli Hazretleri

Dergâh-ı Şerifi postnişini ve Türbedârı

Salih Niyazi Baba Hazretlerine

C. 8/10/35 tele

Sevgili vatanımızın kurtarılması ve mutluluğu uğrunda soylu ulusumuzun Tanrı'nın izniyle giriştiği Kutsal Savaşta üstün görevimizi övgüyle karşılamanıza, yüksek değerlendirmenize teşekkürlerimizi sunarız. Temiz ulusumuzun yükselme ve kurtarılmasına dönük hayırlı, iz ve yol göstericiliğinizin devamını üstün saygıyla dileriz. Temsilciler Kurulu üyesinden Erzincanlı Şeyh Hacı Feyzi Efendi hazretlerinin sevgi ve saygılarını iletiriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Heyet-i Temsiliyesi adına

Mustafa Kemal

Burada Sn. Baki Öz'ün yazısının arasına girerek bir noktayı vurgulamak istiyoruz. Sn. Öz, bu telyazı'nın başında Atatürk'ün Cemalettin Efendi ile sürekli ilişkide olduğunu vurguladıktan sonra örnek olarak bu belgeyi sunuyor. Oysa ki bu belge o dönemde Dergâhta Dede-Baba olan Salih Niyazi Baba'ya çekilmiştir. Cemalettin Efendi ile Salih Niyazi Baba'nın arası pek yoktur. Baki Öz, anlatımını sürdürüyor;

b- Mustafa Kemal ve kurulunun Hacıbektaş Dergâhını ziyareti ve kurulan sıcak ilişkiler;

Sivas kongresinden sonra ulusal savaş için merkez olarak Ankara seçilmiştir. Temsilci kurul Ankara'ya giderken Hacibektaş bucağına uğrayıp onlarla görüşmek ve kesin desteklerini almak istiyordu. Bu nedenle temsil kurulu 23.12.1919 günü Hacibektaş'a geldi. Biz, olayın tanığından, bu gezide bizzat bulunan Mazhar Müfit Kansu'nun anularından yolculuğun bu aşamasını verelim,

"Hacibektaş'a uğranılacaktı. Burası önemli bir merkezdi. Bütün Anadolu'daki üç-dört milyondan, belki de daha çok sayıya ulaşan Alevilerin bağlı buldukları Çelebi, Hacibektaş'ta oturmaktaydı. O zaman Çelebi, Cemalettin Efendi ve Hacibektaş Dede postu vekili de Niyazi Salih Baba idi.

Milyonlara varan Alevi ve Bektaşiler gerçi yansız bir durumda görülüyorsa da bunlar, dede postu vekilinin, buyruk ve isteklerine uyduklarından bu iki zât ile görüşmek, onları yanımıza çekmek için gerekliydi. Bu milyonlarca halk gözardı edilemezdi.

Salih Niyazi Baba'nın, çiftliğine kadar geleceğini, bizi karşılayacağını öğrendik. Çiftlik halkı Aleviydi. Hacibektaş'ta karşılandık. Bizi bir odaya aldılar. Bu alçakgönüllüce düzünlenmiş oda Çelebi'nin kabul odası imiş. Beş-altı dakika sonra Çelebi Efendi geldi. Ortalık kararınca odaya bir masa getirilerek rakı takımları konuldu. Cemalettin Efendi, rahatsız olduğundan içmediğini, fakat şerefimize içeceğini söyleyerek rakıya başladı. Paşa, Çelebi ile görüşerek tümü ile Kuva-i Milliye'ye yandaş olduğuna ilişkin söz aldı. Buraya gelmekten amacımız da gerçekleşti. Bu görüşmeler pek uzun sürmedi. Çelebi Efendi, derhal durumu kavradı. Adamlarına gereken buyrukları vereceğine söz verdi. Paşanın durum ve giriştiğimiz savaş hakkında verdiği bilgi, Çelebi'nin dikkatini çekti. Hatta Çelebi, daha ileri giderek Cumhuriyet yanlılığını sezdirdi ise de Paşa, zamanı olmayan bu önemli sorun için olumlu veya olumsuz bir karşılık vermeyerek oldukça tedbirli bir biçimde görüşmeyi yürüttü. Anlaşıyor ki Cemalettin Efendi cumhuriyetten yana. Hele Salih Baba, çok ileri, özgür düşünceli bir zât. Ertesi gün Hacibektaş Türbesi gezildi. Salih Niyazi Baba'nın öğle yemeği çözüldü biçime kondu. Sonunda iyi bir izlenimle Hacibektaş'tan ayrıldık.

Bektaş dergâhı Mustafa Kemal ve kuruluna büyük ilgi gös-

terdi. Şapolyo'nun saptamasına göre; "Kızılbaşların çelebisi Cemalettin Efendi, Atatürk'e karşı çıktı. Cemalettin Efendi, Atatürk'ü Beştaşlar denilen yerde karşılamıştı. Buraya siyah, kupa bir arabayla gelmiş, Atatürk'ü ve kurulunu alarak konağa dönmüşlerdi. Kaymakam vekili Nihat Bey, "Paşam! Çelebinin bu hareketi dâvamız için olumluluk belirtisidir. "diyor. Çünkü daha önceleri de bu Dergâha önemli devlet adamları gelmişlerdi. Ankara Valisi Sırrı Paşa geldiğinde Beştaşlar'da arabasından inerek yeri öpmüş ve yürüyerek Hacibektaş'a gelmişlerdi. Talat ve Enver Paşalar geldiklerinde -bu İttihat ve Terakki'nin, Meşrutiyet'in iki büyük önderi-Çelebi, bu iki devlet adamını ancak Dergâhının etkinliği ve Alevi-Bektaşiler, hem Meşrutiyet hem de Cumhuriyetçiler için önemliydi.

Çelebi'nin oğlu Hamdullah Efendi'nin odasında âyin-i cem düzenlendi. Sonra kurul, Dergâhı gezdi. Dede postunda oturan Salih Niyazi Baba ve öteki dergâh ileri gelenleriyle özel bir toplantı yaptı. Bu görüşmede neler konuşulduğu bugün de pek bilinmemektedir. Yalnız katılanların sözlü olarak anlattıklarına göre Atatürk, kurtuluş savaşının gerekliliğini anlatır. Bu savaşımının gerçekleştirilmesi durumunda "padişah ve halifeliğin kaldırılacağını, egemenliğin, din-dil-tarikat ayrımı gözetilmeksizin Türk halkına ait olacağını ve kendisini yönetenlerin halkça seçileceğini, kadın erkek eşitliğinin sağlanacağını" söyleyerek söz verir. Bu ara kümeleşerek konuşmalar olur. Mustafa Kemal, bu konuşmaların nedenini Çelebi ile Baba'ya sorduğunda aldığı yanıt ilginçtir: "Sayın Paşam, canlar derler ki Pir Hacı Bektaş cisim değiştirmiş. Çünkü yüzyıllarca önce Ulu Pirimiz de böyle konuşmuştu."

Bu, Alevi-Bektaşilerin olaya yaklaşımı idi. Bakış ve mantıklarıydı. Olaya olumlu yaklaşıyor, katılacaklarına dair söz veriyorlardı. Kendi düşüncü ve mantıklarıyla Atatürk'ün yapacakları arasında bağ görüyor, aynı oluşunu tekrarlıyorlardı. Bu nedenle de Kurtuluş Savaşı'na topluca katıldılar. Atatürk'ün arkasında kenetlenerek, devrimin potansiyel gücü oldular.

(Bkz : Kurtuluş Savaşında Alevi-Bektaşiler-Baki Öz. Can Ya-

ynları) Yazar büyük bir titizlikle dönemle ve olaylarla ilgili tüm yayınları tarayarak kitabını oluşturmuş. Anlattıklarının içerisinde sözlü ve kanıtlanmaktan uzak bilgilere de yer vermiş. Söz gelimi Çelebi Cemalettin Efendi'nin kardeşi ve kendisinden sonra Çelebi postuna oturan Veliyettin Efendi'nin anlattıkları ilginç olmasına karşın kanıt sayılabilir mi? Bir başka tanımla bu anlatılanlar Atatürk'ün Cumhuriyet düşüncesini Çelebi Efendi'den aldığı mı doğrudur. Daha yüzbaşı rütbesinde iken böyle bir düzenin tasarımını yapan Atatürk'ün düşünceleri sanırız ki ad konmadan yukarıdaki toplantıda dile gelmiş ve Çelebi Cemalettin Efendi, Rahmetli Atatürk'e konuyu itiraf ettirmek istemiştir. İstanbul Hükümeti'nin Atatürk'ü idama mahkûm etmesi O'nun Cumhuriyetçi eylemini sezinlenmiş olmasındandır. Yazıyı sürdürüyoruz:

Bu toplantıdaki gizli konuşmaların içeriği daha sonraları Veliyettin Çelebi'ce sözlü olarak şöyle dile getirilmiştir:

"Cemalettin Çelebi, Mustafa Kemal Paşa'ya 'Paşa Hazretleri' diyor. 'Cesaretli ve öngörüşlü yönetiminizde Türk ulusunun düşmanı kahredeceğine inancım sonsuz. Ulu Tanrı'nın ulusumuza bağışlayacağı zaferden sonra Cumhuriyet ilânını düşünüyor musunuz?"

Çelebi'nin Cumhuriyet sözcüğünü böylesine açık yürekle söylemesi üzerine Mustafa Kemal Paşa heyecan ve dikkatle Cemalettin Çelebi'nin gözlerine bakıyor, biraz daha yaklaşıyor, onun elini avucunun içerisine alıyor, kulağına fısıldar gibi yavaş fakat kararlı bir sesle 'O mutlu günün ilânına kadar aramızda kalmak koşuluyla evet, Çelebi Hazretleri.' diyor. "

Bu ziyaretin arkasından Dergâh yetkilisi Salih Niyazi Baba, dergâhtaki bütün yatak, battaniye, ve ambarlarındaki zahireyi arabalara yükleterek Atatürk'ün kuruluşuyla Ankara'ya gönderdi.

Gene *"Dede-Baba, böyle bir harekete başlamanın zaruri olduğunu, bütün maddi ve mânevi güçleri ile yanında olacaklarını bildirmişler ve ellerinde bulunan 800 altını şimdilik kabul etmesini rica etmişlerdir. (Ali Sümer-Anadolunda Türk Öncüsü Hacı Bektaş Veli-Ankara 1970)*

Orhan Bey döneminde "Pencik Antlaşması" yapılmış. Hacı bek-

taş dergâhı ve buraya bağlı öteki dergâhların gelirlerinin yüzde 60'ı "Gaziler Payı" olarak Yeniçeri Ocağına verilmişti. 2. Mahmut'un Dergâhı kaldırmasından sonra bu gelirler Dergâh kasasında biriktirilmişti. Dolayısıyla o güne dek biriken 1800 altın lira Mustafa Kemal'e verilerek ulusal bağımsızlık uğruna kullanılmasını istemişlerdi. (Baki Öz'Ali Sümer'in adını andığımız kitabının ikinci baskısından alarak s.50)

Baki Öz, Ali Sümer'den alarak bu bilgiyi aktarıyor. Oysa ki bu bilgi bize yanlış geldi. Şöyle ki: Pencik Antlaşması, Orhan Bey döneminde değil oğlu I. Murad döneminde yapılmıştır. Kimi kaynaklara göre 1360, kimine göre ise 1363 yılında benimsenmiştir. *"Askerliğe elverişle olarak alınan beşte birden başka, kadın ve erkeklerle çocuklardan esir edilenlerden kanunun tayin ettiği şartlar altında vergi alınır. Her esir sahibi esirin kadın, erkek, çocuk ve ihtiyar oluşuna göre hükümetçe belirlenen Pencikci'ye bu vergiyi vermekle mükelleftir. Bundan dolayı pencik (yani beşte bir) kanunu, biri sırf pencik oğlanına, öbürü de hapte esir edilen öbür kadın, erkek, yaşlı, çocuk olmak üzere iki biçimde uygulandı. Bu kanuna pencik kanunu denildi. Her esirden 125 akça veya beş esirden birisi olmak üzere hesaplanırdı. Kanunname, bu kanunun h. 764 (m. 1363)'de konduğunu yazmaktadır.*

Pencik oğlanları önceleri Gelibolu Acemi Ocağında gemi hizmetinde bulunurken daha sonraları bu sakıncalı görüldü. Birer küçük bedel karşılığı çiftçilerin yanında çalıştırılmaları uygun bulundu. Amaç, bunların Türk terbiyesi olarak orduda daha önemli görevler yüklenmesiydi. Bunların kaçmamaları için Rumeli'nde bulunmaları yasaklanmıştı. (Geniş bilgi için bkz: Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatı-Kapıkulu Ocakları s. 9-12.) Görüldüğü üzere pencik yasasında dergâh gelirleriyle ilgili hiçbir madde yok. Kaldı ki bir dergâhın gelirinin yüzde 60'ının Gaziler Payı olarak verilmesi hem Dergâhı çökertir, hem de vergi sömürülerini getirir. Gene, II. Mahmut'un dergâhı kaldırmasından sonra bu paralar, kalkmış dergâhın kasasında nasıl durur. Dursa bile, henüz ortada bir belli devlet yokken bu para neye dayanılarak Mustafa Kemal'e verilir? İşte, düpedüz uydurma bir bilgi. Tarihi yanılmaktan başka

bir şeye yaramıyor. Bu bilgi birinci baskıda da yok...

Mustafa Kemal ve yanındakiler Dergâhtan huzur içinde ayrıldılar.

"2 Ocak 1920 günü Cemiyetin Merkez Kurullarına, Hacibektaş'ta Çelebi Cemalettin Efendi'ye, Mulki'de Hacı Musa Bey'e ayrıca bir bildirim yaptık.

Bu bildirimimizin içindekiler ve yazılış biçimi şöyle idi:

Yolculuğumuz sırasında görüp incelediklerimiz bizlere, gerçek koruyucu Ulu Tanrı'nın yardımı ile meydana gelen ulusal birliğimizin dayanağı olan ulusal örgütün kök salmış ve ulusun ve yurdun geleceğini kurtarmak için gerçekten güvenilir bir güç ve erk durumuna gelmiş olduğunu sevinçle gösterdi.

Dış durum, bu ulusal dayanç ve birlik yüzünden Erzurum ve Sivas Kongresi ilkelerine göre ulusun ve yurdun yararına elverişli bir durum almıştır.

Kutsal birliğimize, dayanç ve inancımıza güvenerek haklı isteklerimizin elde edileceği güne değin hiç yılmadan çalışılmış ve bu bildirimimizin köylere varıncaya dek bütün ulusa duyurulması rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Temsilciler Kurulu Adına

Mustafa Kemal

(Söylev, Yalınlaştıran: Hıfzı Veldet Velidedeoglu s. 241)

"Atatürk'e Hacibektaş'ta ilgi gösterildiği, gerekli desteğin yapılacağına karar alındığı, Alevi-Bektaşilerin Kuvayı Milliye'ye katılma kararı aldıkları dönemin içişleri bakanlığına ihbar edilir. İstanbul Hükümetinin bu istihbaratı dahi Mustafa Kemal-Hacibektaş dergâhı ilişkilerini ve Alevi-Bektaşilerin ulusul savaşıma katılma kararını açıklar. Ankara ilinden gelen 28 Aralık 1919 tarihli şifre tel yazısı (gizli rapor) sureti şöyle:

Kurulun, Hacibektaş köyünde Çelebi Cemalettin Efendi'ce konut edildiği, dergâhın dedelerince kendilerine ziyafet verildiği, Bektaşî tarikatı ileri gelenleriyle Alevilerin Kuvayı Milliye'ye girdikleri ve yine Kırşehir'de şiddetli yağmur yağmasına karışan pek büyük bir tören yapıldığı mutasarrıflık vakâletinden alınan tel-

yazıdan açıkça anlaşılmakta"dır. (Baki Öz-a.g.y. s.51)

Yeri gelmişken şu savın da açıklığa kavuşması gerekir: Yıldızeli Zile, Yozgat ayaklanmaları sırasında Mustafa Kemal, Mucur Askerlik Şubesi Başkanlığından Cemalettin Efendi'yle ilişkiye geçerek ondan bölgedeki Alevi-Bektaşilerin uyarılmasını, ayaklanmaya katılmalarının önlenmesini ister. Askerlik Şubesi başkanının Mustafa Kemal'in isteğini bildirmesi üzerine 'Dedenin hastalığını ileri sürerek böyle bir yardıma yanaşmadığı' belirtiliyor. (Baki Öz-İstiklal Harbinde Ayaklanmalar kitabının yazarı Hamdi Ertuna'dan alarak) Bu sav, biraz da amaçlı olarak abartılmaktadır. (Baki. Öz. a.g.y.)

Bu savın yersiz olduğunu Baki Öz, Mazhar Müfit Kansu'nun anılarına dayanarak çürütmeye çalışmaktadır;

"M. M. Kansu, Cemalettin Efendi'nin rahatsız olduğundan rakı dahi içmediğini yazmaktadır. Genellikle yatakta tedavi görüyordu. Atatürk de Cemalettin Efendi'nin hastalığı ile ilgilenmiş, özel olarak doktor göndermişti. Dr. Naci ve Dr. Osman Beyler, Cemalettin Efendinin evinden çıkmasına izin vermiyorlardı. (Baki Öz .a.g.y.)

Çelebi Cemalettin Efendi'nin Atatürk tarafından ilk T.B.M.M. başkan vekili seçilmesinin biraz açıklığa kavuşması gerekmektedir. Burada söyleyeceğimiz şey şudur: Atatürk'ün bu ilk mecliste (23 Nisan 1920) de gösterdiği demokrasi çabaları o gün bugündür hiç bir kurulda yapılmadı. Öncelikle yeri gelmişken bu meclise ilişkin kısa bir bilgi vermekte yarar var. Meclisin genel oluşumu İstanbul'da toplanan Meclis'i Mebusan üyeleri ile yeni seçilen Anadolu milletvekillerinden oluşacaktı. Bu meclisin ilk üyeleri 360 olarak saptanmışken ilk oturuma ancak 120 kişi katıldı. Çağrılan ve seçilen üyelerin nitelikleri de tam bir denge oluşturuyordu. Söz gelimi:

Milletvekillerinin dağılımı şöyle idi:

1- Serbest Meslekten olanlar: (Ticaret 40, çiftçi 32, avukat 20 teknik elemanlar 3, işçi 1, gazeteci 11)

2- Memurlar: 125 kişi (İçişlerinden olanlar-yöneticiler 36, milli eğitim 25, adliye 19, vergi me. hapisane md. tahsildar)

3- Belediyeciler: 13

4- Ordudan gelenler: 10 tanesi paşa olmak üzere 53

5- İlimiye sınıfı: 53 (müftü 14, müderris 13, şeyhler 10, ayrıca postnişin, vaiz ve kadılar)

6- Aşiret reisleri: 5

Bu sayılar kesine yakın bir varsayım içermektedir.

T.B.M.M. tarihe, ilk resmi açılış günü olarak 23 Nisan'ı yazdırmıştır. Ancak, ilk seçimlerini 24 Nisan 1920'de yapmıştır. 24 Nisan günü yapılan 2. toplantıda Ankara milletvekili Mustafa Kemal Paşa'nın "Mütarekeden Meclisin Açılışına Kadar Geçen Zaman Zârfında Cereyan Eden Siyasi Ahval" hakkındaki nutku dinlenip onay gördü. Daha sonra başkanlık divanı seçimleri yapıldı. Bu sırada verilen aralarla 5. oturma gelindi. Yapılan oylamada mutlak çoğunluk kuralına göre sonuçlar, Mustafa Kemal Paşa 110 oy, Celâlettin Arif Bey (Hukuk Profesörü, İstanbul Meclis-i Mebusan Bşk ve Erzurum Millietvekili) 109 oy aldılar. (*Burada not: İlk meclisinin demokrat anlayışının bir sonucu mudur bilemiyorum. Vatani ve ulusu yitip gitmekten kurtaran Ulu Atatürk bile seçip getirdiği milletvekillerinin 10 tanesince uygun bulunup seçilemiyor*)

Başkan vekillerinin seçimi ise oy dağılımından ve mutlak çoğunluk sağlanamayışından dolayı gecikiyor. Sonunda ilk gün (24 Nisan) birinci başkan vekilliğine Konya Çelebisi Abdülhalim Çelebi seçiliyor. Ertesi gün yani 25 Nisan 1920 de ise (*belki de bir denge sağlamak için*) ikinci başkan ve vekilliği seçimi yapılıyor. Bu göreve de Çelebi Cemalettin Efendi getiriliyor. (Bu konular için bkz: Doç. Dr. Tarık Zafer Tunaya- TBMM Hükümetinin Kuruluş ve Siyasi karakteri İst. 1958 - ayrıca TBMM Zabıt Ceridesi s.42-44 - ayrıca İhsan Ezherli - TBMM 1920-1986, TBMM yay.1986)

Çelebi Cemalettin Efendi'nin bu başkan vekilliği fazla sürmüyor. Yılların verdiği sıkıntılara yukarılarda değinmiştik. Bedeni mide ve kalp ağrıları bakımından güçsüz kalıyor. 1921 yılında Hacıbektaş'ta hakka yürüyor. Bugün orda, adına yapılan türbe-mezarda yatmaktadır.

Çelebi Cemalettin Efendi'nin yol kurallarını iyi bildiğini, yol ta-

libi ozanları görüp gözettiğini yukarılarda söylemiştik. Bunlardan birisi aşağı yukarı kendisiyle özdeşleşmiş olan Merzifon / Harız'lı Aşık Sıtkı'dır.

Sıtkı, m. 1864 yılında Silifke yöresindeki Yenice köyünde doğar. Köken olarak Bozok Oğuzlarının Dede Kargın (Kargın) oymağından gelir. Torunu Muhsin Gül'ün verdiği bilgiye göre medrese öğrenimi görmüştür. Yenice'de doğuşu bir söylenti ile rastlantıdır. Yoksa ailenin temeli Malatya'da Tohma çayı kıyısında Çerme köyünde atılmıştır. Kimi olaylardan sonra Hacıbektaş Dergâhına ilk gidişi 1876 yılıdır. Bu sıralarda kendisi ile aynı yaşlardaki Cemallettin Efendi ile arkadaş olur. Yıllar sonra Çelebi Cemalettin Efendi, posta oturunca bu arkadaşlık mürşid-muhib durumuna gelecektir. Çelebi Cemalettin'in gerçekten çok sevdiği Sıtkı'yı gözettiği, Pervane olan ilk tapşırmasını kendisine ve yola olan bağlılığından dolayı Sıtkı ile değiştirdiği ve en sonunda da dergâh hizmetinde bulunan Çorum Alaca'lı Mehmet Dede kızı Hatice ile (1893) evlendirdiği biliniyor. 1894 yılında pirinin iznini ve himmetini alarak Merzifon'un Harız köyüne yerleşir. Epey bir süre sonra Çelebi Cemalettin Efendi'nin çağrısı ile bu kez Sıtkı'nın da Mücahidin Alayları öyküsü başlar. Muhsin Gül'ün anlatımına göre "1915 yılında Birinci Dünya Savaşında Şeyh Cemalettin Efendi, Padişah Sultan Reşat'a baş vurarak memleketin kurtulması için bu çorbada kendinin de tuzunun olmasını, muhibbandan gönüllü bir Mücahidin Alayı teşkil ederek Ruslara savaşa girmek istediğini söylemiş ve izin istemiştir. Padişah'tan gerekli izni alarak her vilâyete asker toplamak için hususi adamlarını göndermiştir. Kendisi alay kumandanı olarak Erzurum şubesinin, Sıtkı Baba da yüzbaşı rütbesiyle Erzincan şubesinin başında bulunmuşlardır. Sonradan bu alay İstanbul hükümetinin emriyle dağıtılmış, yaşlılar serbest bırakılmış, gençler öbür alaylara bölüştürülmüştür." (Muhsin Gül - Halk Ozanı Sıtkı Baba 1984)

Mücahidin Alaylarının dağıtılmasıyla ilgili olarak Muhsin Gül'ün babası ve Aşık Sıtkı'nın oğlu Rahmetli Ali Baki Gül de şu bilgiyi veriyor:

Çelebi Cemalettin Efendinin teşekkül ettirdiği gönüllü Mü-

cahidin Alayı 1915 yılında Ruslarla bir yıla yakın çarpıştıktan sonra her hasılsa, İstanbul'dan gelen bir emirle bu alay, diğer alaylara bölüştürülerek Çelebi Efendi de kırk kişilik maiyeti ile Sivas'a çekilip son emre kadar orada beklemesi kendisine tebliği edilmişti. (Burada not: Mücahidin alaylarının dağıtılması veya dağılması görülüyor ki herkesçe ayrı ayrı nedenlere bağlanıyor. Kimi, Ruslar karşısında yenilmemize, kimisi de padişah buyruğuna bağlıyor. Kaynaklar, Mücahidin Alaylarının temel olarak yetersizliği sonucunda birleşmektedir. Düzenli ordularının yetmediği yerde milis güçleri düzenli Rus ordularıyla dövüşemiyor. Asıl sorun budur. Kaldı ki Mücahidin Alaylarına gelenler bize göre Çelebi Cemalettin Efendi'yi kıramadıkları için gelmişlerdir. Yoksa Alayların dağıtılmasından sonra evlerine dönecek olmaları kendilerine bir müjde gibi gelmiştir. Aşık Sıtkı da bu düşüncededir. N.B.) Bu emri alan Çelebi Efendi, yüzbaşı rütbesinde olan pederim Sıtkı Efendi ve öbür maiyyetiyle Sivas'a çekilmişti. O sırada gönüllü Mücahidin Alayının gerek malen gerekse bedenen takviyesi hususunda beni de geride özel memur olarak bırakmıştı.

1910 Mart başlarında aldığım bir telgrafla Çelebi Efendi beni de Sivas'a çağırıyordu. Biraz para sağlayarak Sivas'a gittim. Ben, Sivas'a vardıktan sonra bir buçuk ay daha Sivasta bekledim. Ben, Çelebi Efendinin hizmetinde kaldım. O sırada pederim Ermeni mahallesinde bir konakta, Çelebi Efendi de çarşıya yakın Süleyman Efendinin konağında misafireten ikamet ediyorlardı. O bekleme sırasında Enver Paşa, birkaç Alman paşalarıyla Sivas'a geldi. Çelebi Efendi Hazretleriyle görüştükten sonra cepheye gitti.

İkinci gün sabahtan biz, pederimin evinde iken Çelebinin özel kâtabi Küçük Hoca İbrahim Fevzi Efendi geldi. Lâtiye sözlerle içeri girdi. Bir çok lâtifelerden sonra, "Sıtkı Efendi ! Sana bir müjde ile geldim. Önce bir heyit söyle bakalım. Müjdem keşfedebilecek misin?" dedi. Pederim de diz üstüne gelerek "Hoca! Al kalemi ben söyleyim sen de yaz..." dedi. O anda doğan aşağıdaki koşmayı doğaçtan söyledi. Küçük Hoca, yazdıktan sonra "Maşallah Sıtkı Baba! Akşam Enver Paşa geldiğinde Çelebi Efendimize teskeresiyle birlikte bir de kılıç hediye etmiş, inşallah birkaç güne

kadar memlekete hareket ediyoruz." dedi.

Onbeş gün sonra Sivas'tan ayrıldık. Yenihan'dan Çelebi Hacıbektas'a, biz de pederimle Amasya yönüne hareketle köyümüze geldik.

Vakit tamam oldu çilleler doldu,
Gel gezelim bizim elleri şimdi.
Hamdülillah maksud yerini buldu,
Seslendi muhabbet telleri şimdi.

Şükür kabul olduk Hak divanında,
Canımız kurbandır âsitanında,
Bir gece misafir Yıldız hanında,
Seyredelim Çamlıbelleri şimdi.

Sürelim dergâhda devrani, demi,
Derdimin dermanı, yâremim em'i...
Ziyaret edelim âb-ı zemzemi,
Akar Akpınarın balları şimdi.

Sıtkiyâ, göründü Çillehaneler,
Uyku görmez âhû gözlü sunalar,
Ah eder yavrular, ağlar analar,
Gözler şehzadeler, yolları şimdi...

(Bkz. Muhsin Gül'ün adı geçen kitabı-s.188)

Aşık Sıtkı'nın tüm yaşamında Cemalettin Efendi'nin derin bir yeri vardır. Eski Alevi-Bektaşî ozanlarının pirlinin ününü yaymak için gösterdikleri çabalara Aşık Sıtkı tipik bir örnektir. Anadolu Alevi - Bektaşî köy ozanlarında söz gelimi; Sivas-Malatya/ Anzağar Bektaşîlerinde Urfa/Kısaş Bektaşîlerinde, Amasya/ Bektaşî köylerinde Aşık Sıtkı deyişleri ile hep Cemalettin Efendi anılır.

Cemalettin Efendi'nin Mücahidin Alayları olayında yanında yüzbaşı rütbesi ile taşıdığı âşıklardan birisi de Kangal-Yellice Alevilerinin ünlü dedesi Mahzuni'dir. Dede Mahzuni, Şah Şadılı, ocağının dedesi olup tüm talipleri ile bu birliğe katılmıştır. Birliğin da-

ğılmasından sonra bu kez Arabistan'da İngilizler'e karşı savaşmış. Bir ara esir düşmüş. Dönemden kalan esirlik fotoğrafları ile deyişlerini bana torunları İsmail Gökçe Dede ve torununun oğlu Yezari Gökçe gösterdiler. O da Cemalettin Efendi'nin aşığı ve deyiş arkadaşı bir ozan. Aşık Sıtkı ile çok benzer deyişlerinin olması birbirleriyle yakın tanışıklıklarını gösteriyor. Çelebi Cemalettin Efendi'nin gelişi üzerine söylediği deyişten iki dördlüğü aşağıya aktarıyoruz:

Çoktan beri yollarını gözlerim,
Cümle dert ehlinin dermanı geldi.
Hâk-i pâye sürdürdüm kara yüzlerim,
Mürüvvetli Şah-ı Lokmanım geldi.

Küffar her taraftan tuğyan ettiler,
Cümle kast ehline iman ettiler,
Yezid'e, Mervan'a ikrar ettiler,
İşte, Kerbelâ'nın meydanı geldi.

Çelebi Cemalettin Efendi'nin torunu Rahmetli Celâlettin Ulu-soy'un verdiği bilgiye göre ölümünden sonra kardeşi Veliyettin Çelebi posta oturmuştur. (1867-1940) Arapça ve Farsçayı iyi bilen, Hurremi taşırmasıyla şiirler yazan Veliyettin Çelebi Atatürk'ü gerçekten destekleyen bir Türk büyüğüdür. Onun TBMM'nin açılması için seçilecek adaylarla ilgili olarak Anadolu Alevi-Bektaşilerine gönderdiği genelgeyi, döneminin içinde bulunduğu titiz durumları yansıtmaları bakımından buraya, yalınlaştırarak alıyoruz:

Anadolu'da bulunan, ceddin Hacı Bektaş Veli Hazretlerine içten sevgisi bulunan tüm sevenlerine ve soydan gelenlere,

Bu ulusu kalkandıran ve bağımsızlığımızı sağlayan ve varlığı tüm İslâm dünyasına onur nedeni olan TBMM Başkanı, dünyaca ünlü Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin yayınladıkları genelge herkesce bilinmektedir. Andığımız Gazi Paşa'nın gelişme ve vatani yüceltme hakkındaki her bir isteklerini yerine getirmek bizler için bir kutsal borçtur. Ulusumuzu kurtaracak, mutluluğumuzu

sağlayacak olan doğru düşüncelerdir. Bunu yadsıyanların bizlerle bir ilişkisi kesinlikle olamaz.

Yüce yolumuzun tüm üyelerine, andığımız yüce kişinin gösterdiği adaylardan başkasına oy vermemelerini, vatanımızın kuruluşunun ancak bu yolla olası olduğunu önemle iletirim.

Hacıbektaş Çelebisi

Veliyettin

(Bu genelge 25 Nisan 1339 h. tarihini taşıyor ki miladi takvimle 1921 yılının 25 Nisanı'dır. Demek ki bu tarihten önce Cemalettin Efendi hakka yürümüş oluyor.)

A. RIFKI SAKALLI RIFKI (Derviş Ruhullah) ÜZERİNE BİLGİ

Son yüzyıl'da yetişmiş bir Bektaşî şairidir. Sadettin Nüzhet Ergun, Ziya Şakir Bey'den şu bilgileri aktırıyor.

Yaklaşık 1882 yılından sonra dünyaya gelmiştir. Aklımda kaldığına göre bir defterdarın oğlu idi. Gayet zeki ve ateşli bir ruha sahipti. Bir süre eğitimini sürdürdü. Meşrutiyetten sonra Karagöz'ü canlı olarak göstermek istedi. Fakat başarı elde edemedi. "Bektaşî Sırrı" adında bir eser yazdı. Sonra politikaya karıştı. Kendisini tanıyanlar arasında "Sakallı Rifki" ününü aldı. Mütareke döneminde Ulusal Kurtuluş Savaşı aleyhinde bulundu. Büyük zaferden sonra Milli Ordu, İstanbul'a geldiği zaman Yunanistan'a kaçtı. Orada büyük bir yoksulluk içinde yaşama gözlerini yumdu.

Sn. Turgut Koca Bey, bu bilgileri aktardıktan sonra "Bizim de bilgilerimiz bundan başka bir şey değildir." diyor. Ancak, kendisinin Edip Harabi'den el aldığı yolunda Bektaşîler arasında bir söylenti varmış.

Nefeslerinden örnekler sunuyoruz;

- 1- Hakikat şehrinde, mânâ bağından,
Güller derenlere Allah eyvallah.
Tecelli bizminin nûr چراغından,
Didar görenlere Allah eyvallah.

Hak چراغın yaktı Pir Bektaş Veli,

Mehabbet neşvesi mest etti dili,
Bihakkı-ı envâr-ı Murtazâ Ali
Cemler sürenlere Allah eyvallah.

Ayandır hakikat bir tek noktadan,
Noktada gizlidir, esrar-ı Yazdan.
Noktanın sırrını bize anlatan,
Gerçek erenlere Allah eyvallah.

Gerçi hâk-i pâyız meclis-i yâra,
Her lâhza mâiliz lûtf-ı didâra,
Enelhak uğruna çekilip dâra,
Can baş verenlere Allah eyvallah.

Sofi dahleyliyor cem-i vahdete,
Ne yapsın şaşırmış, düşmüş gaflete,
Şimdi, Rûhi gibi arş-ı uzlete
Postu serenlere Allah eyvallah.

2- Vahdet mezesiyle mestiz ezelden,
Elest kadehinden tadanlardanız.
Nûr alır çeşmimiz her bir güzelden,
Arıyız, bala bal katanlardanız.

Öyle bir didâra müptelâyız ki,
Tektir bu âlemde yoktur şeriki.
Bizi harab etti çeşm-i şebrenge,
Gönül girdabına batanlardanız.

Harabat mülkünün sultanı olduk,
Melâmet ufkunun tâbanı olduk,
Öyle bir didârın hayranı olduk,
Uryan eşîğinde yatanlardanız.

Görmüşüz Mansûr'un kanlı dârını,

Anlatıp o dârın Hak esrarını,
Dünyanın ukbanın bütün varını
Bir çürük akçeye satanlardanız.

Hey Rûhi aşkolsun bir irfanına,
Neş'eler yağdırdın cem meydanına,
Münkir haricinin paslı camına,
Katranlı kütükler atanlardanız.

3- Çıkılmaz benlikle arş-ı didâra,
Varını yokunu yak da gel derviş!
Enelhak uğruna çekilip dâra,
Mansûr'un câmını çâk da gel Derviş!

Erenler bağından koku al koku,
Arif ol kitab-ı Elest'i oku,
Mâna tezgâhında dibâlar doku,
Hulleyi sırtına tak da gel derviş!

Mürşide teslim ol mevtalar gibi
Sükût eyle görme âmâlar gibi,
Lâkin zamanında deryalar gibi,
Coşup çağlayarak ak da gel derviş!

Çıkmasın sekâhüm remzi dilinden,
Mürşidini hak bil çıkma yolundan,
Koku alacaksan mânâ gülünden
Ruhi'nin kalbine bak da gel derviş!

(Turgut Koca-Bektaşî Şairleri ve Nefesleri İst.1990)

SAVUNMA

(Müdafaa)

"Bektaşî Sırrı" adı altında yayınlanmakta olan kitapçığın sahibi ve yayınlayanı K. Faik Beyefendi'ye,

Basıp yayınlamakta olduğunuz "Bektaşî Sırrı" adlı kitapçığın 11 ve 12. bölümlerinde basın ve yayın ahlâkına uymayarak kişiliklerle uğraşmış ve hükümet işlerine sataşmış olduğundan, ayrıca kitapçığınızda var olan "bu alandaki araştırmaları, gerçekleri gösteren belgeleri yayınlayacağınızı" bildiren yazılarınıza dayanarak;

Zararımıza olan bölümleri çürütmek ve doğruları açıklamak için bu yazımızın dayanağı olan geçerli belgelerin, savunmamızın ve yanıtlarımızın yayınlanması rica olunur.

Anılan kitapçığın 11. bölümünün 10 sayfasında, Hz. Pir Efedimiz'in Kadıncık Ana'ya "Yurdun bekçisi senden gelecek ve senden olacak" ve Kadıncık Ana'dan doğan Hızır Bali Hz.lerine de "Yurdun bekçisi bunlardan olsun" diye seslenip vasiyet ettiği, Hızır Bali Hz.lerini Yüce Dergâha bakmaya yetkili ve görevli kıldığı, Pir Evi'nde "celebi" soyunun var olduğu, bunların soyunun Hızır Bali'ye uluştığı yazılıp açıklanıyor.

Öyle ise, "Yurdun bekçisinin Kadıncık Ana'dan doğması" ve "Hızır Bali Hz.lerinin soyundan gelmesi" söylenip açıklanıyor da ve "onurlu dergâha bakması" söz konusu ediliyor da ve gene bir kişinin "şu kişiyi müteveli veya Dergâha bakmaya yetkili kıldım" sözü dinsel yasalara göre vakıf için gerekli sayılıyor da, neden Çelebilerin Hızır Bali Hz. lerinden geldiği onaylandığı halde gene de bu hakları için "gayr-i müstehak" (hakları değildir) deniyor? Bu durum şaşırtıcıdır.

Bektaşî yolağından (tarikat) olan kimi kişilerin evlenmeyişi (mücerret) seçmeleri nedeniyle Hz. Pir'in de evlenmemiş gösterilmesi, "mücerrettir" denilmesi ve bu olayın yolağın asıl gereği gibi gösterilmesi doğru değildir. Çünkü Hacı Bektaş Veli gibi "seyyid" olan bir sultanın "nikâhlanın ve çoğalın" (tenâkehû ve tenâselû) veya "dinde ruhbanlık yoktur" (Velâ ruhbanıyyete fid'din) gibi kutsal hadislerle karşı olamayacağı açıktır. Çünkü, veli olmak, Allahtan korkmamak, O'nun buyruklarından kaçmak

demek değildir. Öyle ise "Hz. Pir, mücerrettir" demek yanlıştır. Tanrısal buyruklara ve Peygamber sünnetine uymak gerekir. Aslında "Fâtıma Nuriye" adıyla anılan Kadıncık Ana, İdris Hoca'nın eşi değil kızıdır (1). Hz. Pir, bu kız ile evlenmiş ve Seyyid Ali (öbür adı Timurtaş) adlı bir oğulları olmuş ve Seyyid Ali Hz.lerinden de Resul ve Mürsel adlı iki oğul dünyaya gelmiştir (2). Hacı Bektaş soyunun bu iki oğuldan çoğaldığı çok eski bir nüshasının Üsküdar'da "Himmetzâde Dergâhı" kitaplığında var olan ve özenle saklanan "Tarih-i Selâtin-i Osmaniyye" adlı yapıtın 49. sayfasında aynen "Sultan Osman Hz.lerinin oğullarından Ali Paşa, saltanatı kardeşi Orhan Gazi Hz.'lerine bırakıp yalnızlığı seçtiklerinde askerlerin giyimi ile ilgili tartışma ve çelişkinin giderilmesini öğütlemişti. Bunun üzerine Osmanlı askerinin ilk oluşumunda Hacı Bektaş Veli Hz.leri dua etmiş ve yeniden askere özgü bir üniforma tarif etmiştir. Bu nedenle de Orhan Gazi Hz.leri döneminde yaşayan ve İdris Hoca'nın kızı Fatma Nuriye Hatun'dan doğan, Hacı Bektaş Veli Hz.lerinin soyundan gelen oğulları Seyyid Ali Timurtaş Ef.'ye varıp niyazla ricada bulundular. Askerin giyimi konusunda kendileriyle görüşüp izin istediler. "Giysin en hayırlısı ak olanıdır" kutsal hadisine uyarak ak börk ve ak giysi giyilmesi Seyyid Ali Sultan'ca buyruldu. Yeniçerilere bu giysi o dönemden kaldı. Yine anılan kitaplıkta "Risâlet'üt-Tâc" (Li'Sadettin Süleyman Efendi, Müstakimzade diye de bilinir) adlı el yazısı ile yazılmış bir başka kitapçığın ilk sayfasında şu yazılıdır: "Rahmetli Sultan Murad döneminde askerde üniforma çeşitliliği çok olduğundan giysi gereksinmesi kimi sınıflara dağıtılsın diye Bektaş Paşa aracı olup ordu karargâhına davet edilen Hacı Bektaş Veli Hz.lerinin oğlu Seyyid Ali Timurtaş Hz.'leri marifetiyle Yeniçeriye ve yönetim için Dergâhta bulunan devlet ve saltanat ileri gelenlerine BERATA unvanı verilir. Bu kişilere keçeden börk uygun bulunmuştur." Bu bilgiler adı anılan kitapçıkta açık açık yazılıdır. Bunları da bilgilerinize sunuyorum (3).

"Mirat't-ül Mekasit" adlı kitapta 1288 h. (1871 m.) tarihte yüce fermanla bu onurlu Dergâh'ta "şeyh"lik sıfatı verilen Babam Muhammet Feyzullah Çelebi'ye değin geçerli belgeler ve fermanlar

gösterilerek anımsatılmış(4). Her ne denli bu gibi belgeler ve kitapçıklar kanıtlayıcı belgelerden sayılmaz ise de Hacı Bektaş Veli Hz.'lerini evlenmemiş ve çocukları yokmuş gibi yadsıyanlardan dinsel (şeri) yasalar da herhangi bir belge istemez.

Onun çocukları vardır ve "çocuğuyuz" savında bulunanlardan kanıt istenir ki yürürlükteki yasalarda yanlış olarak gösterilen sultan fermanlarının ve dinsel (şeri) yargıların yazıldığı defterlerin kesin olmayan yerleri nerelerdedir? (Biline...)

Görüşlerinize sunduğum 1177 h. (1763 m.) tarihli fermanla bile Hacı Bektaş Veli Hz.lerinin çocukları iki sınıf olup birinci sınıfa "Mürselli" denir. Öbür sınıf ise "Hüdadatlı" diye anılır. Onurlu Dergâhın veliliği ve şeyhliği için atanma koşulu (vakıf gereği) Mürsellilerden olmak iken aykırı olarak Hüdadatlı çocuklarından Bektaş Çelebi'ye verildiği bu yanlışın giderilerek şeyhliğin Bektaş Çelebi'den alınıp Mürselli komundan Abdüllâtif Çelebi'ye verildiği açıklanmıştır. Atama ile ilgili bu gibi yüce fermanlar ve beratlar herhalde bir dinsel yasaya ve yöre geleneklerine göre verilemektedir. Böylece, velâyetleri gösterilen Mürsel kolunun sunduğum yüce ferman tarihi olan 1177 h. (1763 m.) yılına değin soyunun varlığı ortaya çıkmaktadır. Ondan sonra da Dedem Velîyüddin, Amcam Ali Celâleddin ve Babam Muhammed Feyzullah Çelebilere değin verilen beratların geçerli olduğu sizin kitapçığınızda onaylanmasına karşın fermanlar, yüce beratlar, mahkeme sicilleri ve kayıtları yadsınarak (inkâr edilerek) "Balım Sultan Hz.lerinden sonra soy keşiliyor" düşüncesi uyandırılıp bilgisizliğin, kötü niyetin ürünü, akıl ve mantığın alamadığı bir yanlışın içine giriliyor. Yine görüşlerinize sunduğum vakıfla ilgili Hakani Kayıtları'nda açık açık "Rahmetli, marifetli Hacı Bektaş Veli oğullarından (k.s.)" sıfatı kullanılıp o dönemde yaşamakta olan Kalender, İskender ve Murtaza Ali ile öbür on üç kişilik Çelebilerle Hankâhın hizmetleri ad be ad rakamlanmış ve yazılmıştır. O kayıtlar bundan 370 yıl önce bilgilerden ve devlet ileri gelenlerinden güvenilir olanlarının tanıklıkları ile yazılmış ve böylece kuşkulardan kurtarılmıştır. Böylece de daha sonra gelen bilginlerin ve âriflerin benimsediği bir belge olmuştur. Böylece kesin

tanıklığı ile uygulanır bulunmuş ve yüce yasaların toplandığı Meccelle'ye de geçirilmiştir (5).

Kitapçığımızın ekinde "Kalender Çelebi'nin Balım Sultan'dan sonra soya katılması Mirat'ül Mekasit isimli kitapçığın hangi belgesine dayanır?" gibi inkâr sorusu olan bir tümce varsa da Kalender Çelebi'nin böyle bir durumu, yani onun soyu, gösterildiği gibi "Balım Sultan'dan sonra katılması, kanıtsız olarak Hakani Defterleri'ne yazılmıştır." denmesi şu soruyu doğurur: Çünkü bir çok çocuğu bulunan Mürsel Çelebi Hz.'lerinin çocuklarından birisi olan Balım Sultan Hz.'lerinin mücerret (6) (bekâr) olarak ölümleri ile Mürsel Çelebi'nin de soyunun keşilmesi akla uygun gelmez. Daha önce gelip geçen ve sonra gelen Çelebilerin Balım Sultan soyundan geldiklerine ilişkin inanç geneldir. Gene kitapçığımızın o sayfasında, süre gelen soyun Balım Sultan'dan başka bir oğuldan türediği de yazılıdır. Kitapçığın onbirinci bölümünün onbirinci sayfasında "Balım Sultan Hz.'lerinin mânevi soyundan gelen. Yusuf Balım Sultan'ın oğludur" diye yazılmaktadır! "Bunun doğrusu, Mürsel Sultan, Yusuf Balım Sultan'ın oğlu değil Hacı Bektaş Veli'nin oğlu Seyyit Ali Timurtaş'ın oğlu biçiminde olmalıdır. Bu da yukarıda yazılı tarih ve geçerli olan kitapçıkla kanıtlanmıştır" deniliyor. Mânevi soydan gelmek daha yüce, daha kutlu ise de daha önce gelip geçen çelebiler, bu abartılı kutsallığı istemeyerek Tanrı geleneği olan oğulluğu benimsemişlerdir. Gerçek kayıtlarda, sicilde, şeriye mahkemelerinin kullandığı yasalarda "evlât" sözcüğü kesinlikle belirtiliyor. Yetkililer bilir ki fıkıh (dinsel hukuk)'ta kesin belirti, yeterlilik sayılır. Bir de Hazreti Pir'in çocukları olmasında ne dinsel yasaların, ne de aklın bir engel tanınması olmayacağına göre bir takım mecaz anlamlar da Tanrı geleneklerinin tersine, bir takım kimselerin söyledikleri sözlerden çıkarılmaktadır. "Çocuğu yoktur" gibi sözler doğru değildir. Böyle yüksek derecede bir kişinin otuz yıl Kadıncık Ana'nın yanında kaldıktan sonra onunla evlenmeyişine ne dinsel yasalar, ne de tarikat kuralları izin vermez. Onikinci bölümün otuzikinci sayfasında, "Çelebi ailesinin kutlu Dergâha ayak basmasında asılsızlık" görüşü asılsızdır. Böyle bir durum var ise tarih sırasıyla kaynak gös-

termek gerekir. Ayak basmamak şöyle dursun "şeyhlik görevi" dedem Velieddin ve oğulları amcalarım Ali Celâleddin ve babam Muhammed Feyzullah ve ben fakıyr'e değin verildiği herkesçe bilinir ve bunu siz de bilirsiniz. H. 1241 (m.1826) tarihli ferman incelenirse Çelebilerle ilgili yasal ve engelleyici bir işlem yapılmadığı anlaşılır.

Kitapçığımızın 5. ve öbür bölümlerinde açıklandığı gibi "Bektaş" görünümü altında sapık düşünce yayanların Hacı Bektaş Veli Hz.'lerine götürülüp dayandırıldığı ve bütün Bektaş tekkelinin şeriata uymadıkları için kaldırılması, bunun dışında yalnız Kutsal Türbe'nin ve vakfın kalması ve dervişlerinin kovulması ve o dönemde türbe şeyhi olan Hamdullah Efendiye bağlı olan birkaç dervişin Nakşibendi yolağından ayrıt edilsinler diye alıkonulduğu anlaşılır. Bunun tersi ileri sürülürse bize karşı olanlar aleyhine var olan fermanı yayınlamak zorunda kalacağız. Şöyle ki bu olaydan iki yıl sonra yani h.1243 (m.1828)'de kendisiyle ilgili bir olaydan dolayı Hamdullah Efendinin kardeşi dedem Velıyüddin ile, onun ölümünden sonra oğulları amcam Ali Celâleddin ve babam Muhammet Feyzullah Efendilere verilmesini ferman etmiştir. Bu belge sizin kitabımızda da vardır.

"Şehit Feyzullah" adıyla ünlenen kişinin yargılanıp idam edilmesine gelince:

Bu kişiyi hükümet, Yeniçerilere karışan ve Hazreti Pir'e bağlılık ahdinde bulunanlara öğüt vermesi ve uyarması için görevlendiriyor. İstanbul'a çağırıyor. Görevini yaparken de şehid ediyor. Bu konudaki resmi belgeleri siz de görmüşsünüzdür. Durum böyle iken olaylar saptırılıyor. Dinsel yasalara (şeriat) ters düşen kişiye "şehid" sıfatının verilemeyeceğini, hatta "Şehit Feyzullah" tan sonra görevin de oğluna verilemeyeceğini siz de onaylıyorsunuz. Aslını gönderdiğim h.1240 (m.1825) tarihli padişah fermanı ile açıklanan öbür fermana, "Hacı Bektaş Veli Hz.'lerine mensup baba, dede, abdal, derviş, sultan sıfatı ile nazargâh, zaviye ve tekke şeyhlerinden birinin yakılması veya iptal edilmesi ile oluşan boşluklara Hazreti Pir'in oğullarından olmak ve yakışmak (lâyık olmak) koşulu ile uygun bulunanlara icazet verilip atanması" açık-

ça buyrulmuştur. Çelebilerin seçkinlikleri bu fermanla da belirlenmiştir. Osmanlı hükümeti hiç bir dönemde Çelebileri dergâh ve vakıf gelirlerinden yoksun etmemiştir.

Tanzimat (m.1839) dan sonra h.1265 (m.1848) tarihli fermanla da kutlu Dergâha şeyh olarak atanan Muhammet Nuri Efendi, vakfın gelir ve giderinin her türlü yetkisini taşıdığı halde şeyhlik payını velilere ve yoksullara ayırdığı, 800 kuruş maaş kalanını mütevelliiye bıraktığı gibi, 15 paya göre 3 pay da Hacı Bektaş Veli evlâdına bırakmıştır. Hatta Hacı Bektaş Veli soyundan olduğunu ileri süren kimi kişilerle yargılanmamız sonucunda Hacı Bektaş Veli soyundan olduğumuz kesin karara bağlanacak ve o soydan olmadığımızı ileri süren memurlar ve vakıflar ile yargılanmamız sonucunda h.1326 (m.1908) tarihli Yargıtay kararı ile de kesinleşecektir. Bu açıklama da Hacı Bektaş Veli soyundan olduğumuzu açık seçik ortaya çıkaracak ve inkâra yer bırakmayacaktır.

Onikinci bölümün 23. sayfasında akıl ve mantık kabul etmez derecede "Bektaşilikte belden gelen değil, yoldan gelen geçerlidir." deniliyor. Bektaşî inancı ve sırrı böyle söylüyorsa da bu çok yanlıştır. Bu yoldan olanlara bir iftiradır. Çünkü yolun (tarikatin) dinsel yasa (şeriat)dan ayrılmayacağını siz de açıklamışsınız. Dinsel yasalarda kalıt (miras), yoldan gelen çocuklara verilmez.

Kimliği belirsiz, bilgisiz, yol kesen ve bir sürü günah işleyen ayaklanmacıların yakalarını kurtarmak için yolağın derviş giysisine bürünen kişilerin "Hazreti Pir'in soyundandır" diye korunmasına ne dinsel yasalar, ne de yolak (tarikât) izin vermez. Bu konuda yetkili ve bilgili (ehil) olmak gerekir. Yetkili ve bilgili olanlar denk ise soydan gelenler seçilir. Yasal durumlarda, fetvalarda ve kimi tüzüklerde de böyle yazar.

Onbirinci bölümün 14. sayfasında bu kutsal yolağı sevenlerden Nail Efendiden aktarılıp hikâye edildiğine göre; "Çocuğu olmayanlar için Sümbül Sinan Hazretlerinin türbesinden bir gül, Üsküdar'daki Aziz Mahmut Hüdâi'nin türbesinden bir tutam pamuk ipliği, Hazreti Pir'in türbesinden ise bir parça buğday (7) ve mercimek alınır. Bunların bereketi ile bir çocuk dünyaya gelirse, bu

olayın bir himmet ve duadan oluştuğuna bakıldığında bu çocukların mânevi evlât (yol oğlu) oldukları güneş gibi açıklanır" yazılıyor. Demek, İdris Hoca'nın karısı Kadıncık Ana'ya edilen dua ve himmet sonucu oluşan çocuklar "Hazreti Pirin yol oğullarıdır" kabul edilmektedir.

Gerçi, evliya kerametleri haklıdır. Olağanüstü güçler, Tanrının izni ile kerametten anlayan peygamberlere verilen yüceliklerdir. Keramet ile yücelik arasında bir çok ayrımlar olmakla birlikte ortaya çıkan eylemleri ve durumları Tanrı yaratır. Bunun tersi ise, yani "keramet ve ululuklar himmetlerdir" sözleri insanı küfre götürür (8). Kabirlerden yardım istemenin uygun bulunması, kocakarılardan ve bir takım bilgisizlerden, kitapçık yazarının yazıp inandığı gibi mezarlardan bir şey beklemek, Tanrının yaradıp icad ettiği olguları şu ya da bu kişilerin himmetine, nefesine bağlamak bâtıldır, yanlıştır. Bunu kimse yadsıyamaz. Hatta öyle kimi olaylar vardır ki himmet istenip dilek dilendiğinde olacağına inanılan ziyaretler vardır. Yozgat sancağında "Durak Baba" diye ünlenen bir kabir ziyaret edilerek dilek dileniliyor. Sonuçta doğan çocuğa Ahmet Durak adı veriliyor. "Durak Baba'nın oğludur" diye inancı olmayanlara göre Sümbül Sinan, Aziz Mahmut Hüdâi ve Hazreti Pir Efendimizin türbesinden alınan gül, pamuk ipliği ve buğday, mercimek verilerek doğan çocukların da böyle olduğu sanılır. Böyle inanan cahil ana babalar da bu çocuklarını Sümbül Sinan'ın, Aziz Mahmut Hüdâi'nin ve Hazreti Pir'in çocukları saymıyorlar. Gül, pamuk, buğday ve mercimekten himmet bekleyip çocuk doğduklarını söylüyorlar. Bunun dışında hak hukuka sahip olduklarını ileri sürmeleri ne görülmüş, ne de duyulmuştur. Akıllı düşünen herkes bilir ki, bu gibi mânevi (yol) çocukları ile belden gelenler bir değildir. Böyle mânevi oğullar, o kadar çoktur ki bunların birbirleriyle ilişkisini, alış veriş derecesini çözmek için binlerce mahkeme gerekir. Oysa, dinsel buyrukların böyle yoldan gelen evlâdı benimsemediğini ve hükümetlerin böyle dâvalara bakmadıklarını iyi biliyoruz.

Yüz yıla yakın bir süre Hazreti Pir'in türbesinden ve eşîğinden buğday ve mercimek alanlardan çocuğu olanlar sayılamayacak

kadar çoktur. Ancak, bunlara "Hacı Bektaş soyudur" demek şöyle dursun "mânevi evlâdıdır" diyene de rastlanmaz. Kaldı ki yukarıda da yazdığımız gibi Hazreti Pir Efendimizi izleyen Hacı Bektaş oğlu Hızır Bali Timurtaş ve daha sonraki Çelebilerin Pir Dergâhının şeyhliğini ve yönetimini (mütevelli) üstlendikleri sizce de bilinmektedir. Yoksa, öbür durumda Hazreti Pir'in nefesiyle, ya da buğday, mercimek yuttuktan sonra doğacak çocuklarda "şeyhlik ve yöneticilik isterim" diyenlerin isteklerini evetleyen bir mazbata düzenlenemez. Doğrusu da böyledir.

Hazreti Pir'in belinden çocukların olması bir gerçektir. Kendilerinin evlenmeden çocuk bırakmadan öbür dünyaya göçtüğü konusunda yanıt odur ki; Böyle bir durumu bilen kişilerin kanıtlamaları gerekir. Çocuklarının olduğunu yalanlayan çıkmamıştır. Bunun doğruluğu iki kez ikinin dört ettiği kadar kesindir. Hazreti Pir'in soyu olan Çelebilerin elinde 700 yıllık yüce fermanlar, yargı kararları ve beratlar vardır. Bunun tersini söylemek ve yaymak, Çelebilerin kişiliğine saldırı, yüce beratlarla, yargıya ve "doğruluğu dünyaya egemen" bir devlete tersilik demektir. O yıllarda dünyayı kaplamış bir devletin sultanlarına "sorunları bilmiyorlardı" gibi bir suçlama, çok çirkin ve kötü bir davranıştır (9).

Onikinci bölümün 22. sayfasında "Hükümet içine sızarak yetki sahibi olmamız" gibi asılsız ve kötü sözlerle de bir suçlamaya gidilmiştir. Böylece de işi "dervişlik" olan bir yoksulun "hükümete etki ve hükümetçe görevlendirilme" gibi bir suçlamayı reddetmesi ve hükümetin de bu redde katılması kuşkusuzdur.

İstanbul'a gelişim yanlış anlaşılmıştır. Oysa ki amacım Meşrutiyet'e ulaşmamız nedeni ile sevgili Padişahımızın yüce ayak tozlarına yüz sürüp kutlamak idi. Hükümetçe görülecek gördürülecek bir işim yoktu (10).

Hakkı olan yönetim, vakıf senedine uygun olarak çok önceleri bana verilmiş ve Tanzimat'ta da dokunulmayan sekiz seçkin vakıf içerisine katılmıştı. Onda bir sayıdaki bu tür vakıfların resmi işlemlerinin önceleri olduğu gibi yöneticilerine (mütevelli) bırakılması, benzerleri hakkındaki yürürlükte olan yasalarla bizim kutlu dergâhımızın da yürütülmesi gerekirken haksız yere ge-

lirlerine el konulmuştur. Daha sonra, 80 dergâha el konularak bizimle ilgili sekiz fermanın tersine işlem yapılmış ve bu durum Devlet Şûrasının ve Bilginler Meclisinin düzeltilmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Böylece de kutlu dergâhımız bizlerce yönetilmesi konusunda 6 Nisan 1326 (m.1908) tarihli yazı ile bildirilmiştir.

Hazreti Pir Efendimizi saygın ve seçkin bilip bu özelliklerinin korunmasını amaçlayan bu karardan dolayı bir hükümet işlemine eleştiri getirilmesi kişisel hınçların ne dereceye vardığını göstermektedir. Kitapçığımızı düzenleyen, kendisine savcı ve kitapçığa da iddianame gibi pay vermektedir. Onikinci bölümün 31. sayfasında Cemalettin Efendinin İstanbul'a gelişindeki amacın vakıf tüm gelirlerini kendi üzerine geçirerek, yoksulların ve dervişlerin aylıklarını kesmek, oradaki dede baba'nın yetkilerini kaldırmak olduğu belirtilmektedir. Bu asılsız savlar, yol ehli arasına fesat sokar.

Hazreti Pir dergâhında şeyh olan Hacı Hamza Efendiden başka berat taşıyan ve aylık alan başka şeyh ve dede yoktur. Bir dergâhta iki şeyh olamaz. Şeyhlik boşalırsa bu makam "dede-baba" veya başka ad altında atama yapılmaz. Çünkü dergâhın yönetimi ve şeyhliği, vakıf senedine uygun olarak sürekli Hazreti Pir'in soyundan olan Mürsel'li kolundaki kişilere ait olduğu süre gelen kesin kanıtlarla bellidir. Bu koşul bozulsa bile onurlu yasalımızın ışığındaki fetva gereği geçmişte olduğu gibi hak taşıyana devredilir. Bu durum, savunmamızın birinci bölümünde özeti yazılı h.1175 (m.1761) tarihli padişah fermanı ile destek almaktadır. O fermana yanlış olarak Hüdadat kolundan Bektaş Efendiye verilen şeyhliğin kendisinden alınıp Dedem Abdüllâtif Çelebiye verilmesi buyrulmaktadır.

H.1288 (m.1871) tarihinde kendisine şeyhlik verilen babam Muhammed Feyzullah Çelebi'nin ölümü ile (hak ederek aldığım) yeterliliğimle vakfın koşullarına göre bana verilmesi gereken şeyhlik Halil Rifat Paşa'nın yazdığı bir tezkere ile Dergâhta bugün şeyhliği yürüten Hacı Hamza Efendiye verilmiştir. Bu ayrıntılar, Hacı Hamza Efendiye verilen beratla olduğu gibi yazılmıştır. Bu durumda şeyhliğimin elimden alınmaması ve hakkımın bana verilmesi gerekir. Çünkü İslâm hukukunda açık olan bir madde var-

dır ki "engel ortadan kalkınca yasaklananlar geriye döner" biçimindedir. Şeyhliğin asıl ıslarının ortada olmadığı durumlarda şeyhlik başkasına geçer. Oysa ki biz asıl hak sahibiyiz. Geçmiş dönemlerde yapıldığı gibi asıl yasal haklarımız zedelenir ki buna da kimsenin hakkı yoktur.

Vakıf gelirlerini yetkime almayı hiç bir zaman aklıma getirmedim. Ben, öbür dünya nimetleri için candan ve gönülden çalışacağımı, dünya malına önem vermediğimi herkese bildirdim. Sözü uzatmadan vakıf koşullarını açıklamayı gerekli görüyorum. Şöyle ki:

Değinen vakıf gelirini onbeş paya ayırırsak; Dört payı yönetim (mütevelli) ve çalışanlar (şeb), dört payı yedirilip içirmeye, dört payı türbenin ve dergâhın onarımına, üç payı da Hünkâr'ın çocuklarından olan Çelebilere verilmesi koşul konulmuştur. 6-5 (burası anlaşılmamıştır. N.B.) tarihli fermanla da bir pay sahibinin başkasının payına el koymasına olanak verilmemiştir. Hem de seçkin (imtiyazlı, müstesna) vakıflardan harç parası alınmaması, her yıl denetlenip görevlilerin ve hak edenlerin durumları, konukların, yoksulların, dervişlerin yiyip içmeleri, paraların nereye ve nasıl harcandığı ortaya çıkarılacaktır.

Bugüne değin vakıf gelirlerine el sürmediğime göre suyu görmeden paçayı sıvamak gibi kötü kullanımdan söz edilemez. Bu gibi kitapçıklar yolu ile asılsız yayın ve saldırı anlamsızdır. Onurlu vakfın harcamalarına başladıktan sonra bir kötü kullanım görülür ise yasalara göre davranılması, suç işleyenlerin de cezalandırılması gerekir.

Kitapçığın onikinci bölümün 20. sayfasında "Hamdullah Efendi, Amasya'ya sürgün edilerek şeyhlik unvanı ortadan kalktı" deniliyor. Yine aynı sayfada "Hazreti Pir'in dergâhında Nakşibendi kurallarıyla yolağın (tarikât) yürümesi için Hamdullah Efendiden sonra kardeşi Veliyeddin Efendiye şeyhlik verildi" yazılıyor. Gene o sayfada "Veliyüddin Efendiden şeyhlik kaldırılarak bundan böyle onurlu dergâha ayak basmamaları" gibi sözler ediliyor. 22. sayfasında Veliyüddin Efendinin ölümünden sonra Çelebililiğin oğlu Ali Celâleddin Efendiye verildiği yazılıyor. Bu da onay gö-

rüyor.

İki açıklama arasındaki çelişkiden dolayı kitapçığın yazarı şaşkınlık gösterip zorunlu olarak bilgisizliğini söylüyor. Değindiğimiz onikinci bölümün 9. sayfasında "Çelebiler, Safi'lik mezhebine ve erkânına girip benimserler" gibi iftirada bulunuluyor. Aynı bölümün 28. sayfasında ise, "Çelebi soyunun nasıl bir inanca ve yolağa girdiğini bilmiyoruz" deniliyor. Böyle düşlerle, her yanı yalan dolu bir kitapçık kendi kendini çürütüyor. Kitapçığın sırf çıkar sağlamak için yayınlandığı anlaşılıyor.

Onikinci bölümün 18. sayfasında "Anadolu'nun kimi bölgelerine sapık düşünceler serpmiş olan Şah İsmail Safevi'nin Şiilik adına Safevilik ruhunun güçlendiği dönemlerde Çelebilerin ona katıldığı" düşüncesi büyük bir iftiradır. Bu gibi iftiraları Çelebiler adına ve Anadolu'nun bir bireyi olarak red ve protesto ediyorum (11).

Geçmişte şu anda var olan Çelebiler, Sünni mezhebe ve topluluğa, Hazreti Pir Efendimizin gittiği doğru yola bağlanmış ve onu izlemişlerdir (12). Bir kişinin ve topluluğun mezhebini ve yolunu başkalarının tanıması zorunluğu yoksa da bilmediği ve girmediği yolun içindekilere dil uzatması gerekmez. Özgürlük ve basın yasasına göre, "hiç kimse bir başkasının mezhebine ve yolağına saldırıp dil uzatamaz." Basın yasasının 7. maddesindeki "suç" terimi, kitap ve kitapçıklardaki kanıtsız yayınları kapsar.

İftiralarla dolu kitapçığın onikinci bölümünün 28. sayfasında "Var olan Çelebi soyunun hangi inanç ve mezhepte, yolakta olduğunu bilemiyoruz" cümlesinin "Çelebilerin Safevi yoluna girmelerinin" kindar biçimi olduğunu söyleyelim. Başka kanıt gerek yoktur. "Çelebilerle Anadolu'nun kimi bölgelerindeki halk Safevi mezhebini kutsal bilirler" diye kitapçığın onikinci bölümünün 48. sayfasında "Safeviyyun, Hataiyyun diye Bektaşî tekkelerinde okunan bu ad; Şii inancının tek dayanağı olan Şah İsmail Safevi'nin oğludur. Kendisi Bektaşîlik üyesidir. İkinci pir Balım Sultan Hazretlerine (k.s) biat etmiştir" diyerek hikâyeye yoluyla Bektaşîleri Safevilere katılmış gösteriyor. Bu kitapçığın sahibi, Bektaşîliğe öyle bir darbe vurmuştur ki, sağlam düşünenlerin ve gerçek Bektaşîlerin

bu yalan kitapçığını onaylamaları düşünülemez.

Tek yaradanın yarattıkları ve bir babanın çocukları olarak dünyada bulunan insanlar, hangi dinde ve nerede bulunursa bulunsun öz kardeşlerdir. Kişi doğasında her ne kadar "çıkar" için bir takım çekişmeler olmakta ise de "insanların en hayırlısı gene insanlara birtakım yarar sağlayandır. İnsanların kötüsü ise gene insanlar arasına yok yere ikilik sokarak nefret sağlayandır" (hadis)!

Kitapçığın beşinci ve onu izleyen bölümlerinde, "Kâşif'ül Esrar" kitabının yazarı İshak Efendi, Sünnilerle Bektaşilerin arasına ikilik sokarak haince bir dil kullanmıştır. Temelsiz suçlamalar ve iftiralarla dedikodudan başka bir şey yapmamıştır. Amacı, Bektaşiliği herkese kötü göstermek yani ikilik çıkarmaktır. Birlik ve anlaşma herkesin dileğidir.

Durum böyle iken Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin soyuna ve yakınları arasına ikilik sokmak iyi bir şey değildir. Yine onikinci bölümün 32. sayfasında "Ölülerinizi hayırla anınız." kutsal hadisin tersine ölümsüzlüğe göçmüş Çelebilere iftira edilmekte "Onların arasında yolak kurallarını koruyan kimse olmadığı gibi bozgunculuk yapanlar olduğu" söylenip Hamdullah Efendinin Amasya'ya sürgünü buna kanıt gösteriliyor. Ondört ve onbeşinci bölümlerde Yeniçerilerin Bektaşi gösterilmesi ve Bektaşiliğin ortadan kaldırılması için Kanlı Baba ve Kadınlardan Ahmet ve Hâcegândan Salih ve İsmail Ferh Efendiler ve Şanizade ve Melik Paşa ve Çozal ve Kethüdazâde'ler gibi kimselerin bilginlerden ve soydan bir çok kişiyi idam ve sürgün ettikleri söylenerek "uğranılan eziklik bir zulümdür" deniliyor. Ama gene de Hamdullah Efendinin sürgününe, oğullarına ve torunlarına dil uzatılıyor. Bu da kitapçığın amacını ortaya koyuyor. Hacı Bektaş Çelebileri, kendilerine miras kalan "hayır işleme" eylemini hiç bir zaman ellerinden bırakmadılar.

Ahmet Cemaleddin Efendinin isteği ve almak istediği unvan, sahte olarak alınıp kendisine "sahtekârlık" yakıştırılmasına cesaret ediliyor. Keremli velilerden Mevlâna Celâleddin ve Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin soyundan olanlara halk arasında ve devlet işlemlerinde "Çelebi" unvanının verildiği, ferman, berat ve ya-

zışmalarda bellidir. Bununla birlikte kitapçığınızda adları yazılı olan Mahmut Hüdâdat, Kalender, İskender Murtaza, ve Hamdullah Çelebilere, hatta ceddin Veliyeddin Çelebi'ye değin "Çelebi" unvanı yazıldığı gibi onbirinci bölümün 30. sayfasında "h.1288 (m.1871) yılında çelebi olan öbür Feyzullah Efendi'den sonra Çelebilik kalkmıştır" denilen Feyzullah Çelebi öz babamdır.

Babama kadar onaylanan Çelebilik sıfatı soy kesilmedikçe ortadan kalkmayacağına ve babamdan bana, benden oğluma ulaşacağı açık olduğuna göre kitapçığın yazarı, hükümete bizleri ihbar eden bir savcı gibi kin ve öfke amacına yönelik olarak yazmış izlenimi vermektedir.

Kitapçıkta bu saldırı ile de yetinilmemiş, bir de bu fakirin (Cemalettin Efendi'nin) onurlu dergâhın vakfıyla ilgili olamayacağı sertçe bildiriliyor ki bir kuru yaygaradan oluşan bu sözleri aşağıdaki açıklamalarla çürüteceğiz. Bu durum bugüne değin gelen ve bizleri de içeren yüce fermanlarla ve beratlarla desteklenecektir. Baba ve dedelerin ellerinde olan "hilâfenâmeler" övündüğümüz soyumuzu ad be ad söyleyerek kamuya duyurmaktadır. Bundan böyle bu tür ferman ve beratların tersine, kişisel hıncınızı yansıtan yazılardan kaçınmanızı açıkça öğütlerim.

"Onurumuz olan Peygamber Muhammet Mustafa (s.a.v.)dan, selâmladığımız İmam Ali (k.v.) ve Hazreti Fâtıma't-üz Zehra (r.a.)dan,

- Hz. İmam Hasan'ül Müçteba (r.a.),*
- Hz. İmam Kerbelânın Ulu Şehidi Hüseyin (r.a.),*
- Hz. İmam Zeynel Abidin (r.a.),*
- Hz. İmam Muhammet Bâkır (r.a.)*
- Hz. İmam Cafer-i Sadık (r.a.),*
- Hz. İmam Musa'l Kâzım (r.a.),*
- Hz. İmam Ali Rıza (r.a.),*
- Hz. İmam Muhammet Et'Taki (r.a.),*
- Hz. İmam Ali En'Naki (r.a.),*
- Hz. İmam Hasan 'ül Askeri (r.a.)*
- Hz. İmam Muhammet'ül Mehdi (r.a.)*

Seyyid Musa'l Kâzım oğlu Mükerrerrem Mucap,

*Seyyid Mükerrerem oğlu Seyyid Hasan,
Seyyid Hasan oğlu Seyyid Muhammed Sani,
Seyyid Muhammet Sani oğlu Seyyid Mehdi,
Seyyid Mehdi oğlu Seyyid İbrahim,
Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Muhammet,
Seyyid Muhammet oğlu Seyyid İshak,
Seyyid İshak oğlu Seyyid Musa,
Seyyid Musa oğlu Seyyid İbrahim-i Sani
Seyyid İbrahim-i Sani oğlu Hacı Bektaş Veli adıyla ünlenen
Seyyid Muhammet*

*Yüce Tanrı onun sırrını kutsasın. Hacı Bektaş Veli diye ün-
lenmiştir. Anneleri Nişabur'lu Şeyh Ahmet kızı Hatim veya Hâteme
Hatun'dur. H. 645 (m.1247) yılında Nişabur'da dünyaya ayak bas-
mışlardır. H. 680 (m.1281) yılında Anadolu'yu onurlandırarak Kır-
şehir'e bağlı HALİM, öbür adıyla KARAÖYÜK'te eğleşmişler ve h.
738 (m.1337) yılında öte dünyaya göçmüşlerdir (13). Bu yerler,
onun yüce adlarına bağlanarak HACİBEKTAŞ diye anılmıştır.*

Seyyid Ali Sultan (öbür adıyla Hacı Bektaş oğlu Timurtaş)
Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin oğlu olup h.710 (m.1310) yılında
Hacı Bektaş Veli'nin nikâhlısı Fatma Nuriye Hanım'dan (yol bağ-
lıları arasında Kadıncık Ana veya Kutlu Melek diye anılır.) doğ-
muştur. Sonradan Şehzade Süleyman Paşa ile Rumeli'ne geçerek
Dimetoka'da kendi adlarıyla anılan dergâhı kurmuşlardır. H. 805
(m.1402) de ölünce aynı dergâha gömülmüşlerdir. Hazreti Pir'in
"Tanrı yardımcın, Hızır lalan olsun" diye dua etmesiyle yoldan
olanlar arasında bu adla anılmış, hilâfet ve icazetnâmelerde "Hızır
Lâle" diye yazılmıştır.

Seyyid Ali Sultan oğlu Resul Bâli h.763 (m.1361) yılına değin
postnişin (postta oturan) olmuşlardır. Pir dergâhında gömülüdür.
Oğulları olan Hüdâdat'a ve Hüdâdat'ın soyundan gelenlere şeyhlik
ve başka görev verilmemiştir. Seyyid Ali Sultan oğlu Mürsel Bâli
h.786 (m.1384) de doğmuş ve h.889 (m.1484) de ölmüştür. Di-
metoka'da gömülüdür.

Mürsel Bâli oğlu Balı Sultan; yoldan olanlar arasında Balım
Sultan diye anılır. H. 878 (m.1473)de doğmuş ve h .935 (m.1520)

de ölmüştür. Öldüğü yıla değin postnişinliği sürmüştür. Pir
dergâhında gömülüdür.

Mürsel Bâli oğlu Kalender Çelebi; H. 881 (m.1476) da doğup
h. 935 (m.1528)de ölmüştür. "Genç" unvanı ile bilinir. Balım Sul-
tan türbesine yakın gömülüdür.

Kalender Çelebi oğlu İskender Çelebi; h.918 (m.1512) do-
ğumludur. H. 955 (m.1548) yılına değin seccade (post) nişin olup
aydınlatmışlardır. Hacı Bektaş Veli soyundandır. Mürsel soyunun
gömüldüğü Kırklar Meydanı'na yakın yerde gömülüdür.

Kalender Çelebi oğlu Yusuf Bâli Çelebi; Zühamûş unvanı ile
tanınmıştır. H. 922 (m.1544)de doğdu. H. 988 (m.1580) yılına
değın postnişin oldu. Aynı yerde gömülüdür.

Yusuf Bâli Çelebi oğlu Bâli Çelebi; H .953 (m.1546)de doğdu.
H. 997 (m.1588)ye değın postnişinliği sürdü. Aynı yerde gö-
mülüdür.

Böyle bir sıralama ile;

Yusuf Bâli Çelebi oğlu Mürsel Çelebi: H. 958(m.1551)-h.1013
(m.1604)

Resul Bâli Çelebi oğlu Hasan Çelebi: H. 971(m.1563)-h.1042
(m.1632)

Resul Bâli Çelebi oğlu Bektaş Çelebi: H. 974(m.1566)-h.1042
(m.1632)

Mürsel Çelebi oğlu Kasım Çelebi: H. 986(m.1578)-h.1056
(m.1646)

Bektaş Çelebi oğlu Yusuf Çelebi: H. 991(m.1583)- h.1067
(m.1657)

Yusuf Çelebi oğlu Elhac Zülfikar Çelebi: H. 1014(m.1605)-
.1078(1667)

Yusuf Çelebi oğlu Hüseyin Çelebi: H. 1038 (m.1628)-h.1085
m.1675).

Zülfikar Çelebi oğlu Abdülkadir Çelebi: H. 1038(m.1628)-
ı.1097 (m.1685)

Hüseyin Çelebi oğlu Elveda Çelebi: H. 1050(m.1640) Kırşehir
ve Yozgat sancak bölgesinde Kılınç Abdal Hazretlerine ayrılan
güllerin vakfı ile yönetilen zâviyesinde postnişin olup aynı za-

viyede gömülüdür (anlaşılamadı).

Abdülkadir Çelebi oğlu Murtaza Ali Çelebi: H .1056 (m.1646)-h.1143(M.1730)

Abdülkadir Çelebi oğlu Feyzullah Çelebi: H.1087(m.1676)-h.1173(m.1759) H.1143(m.1730)'de kendilerine şeyhlik ve yönetim verilmiştir. İstanbul Merdivenköy'de Şahkulu Sultan Tekesinde gömülüdür.

Hacı Feyzullah Çelebi oğlu Bektaş Çelebi: H.1123 (m.1711)-h.1175(m.1761)

Hacı Feyzullah Çelebi oğlu Abdüllâtif Çelebi: H. 1137 (m.1724)-h.1218-(m.1803)

Bektaş Çelebi oğlu Şehit Feyzullah Çelebi: H .1155 (m.1742)-h.1240(m.1824) Evinde şehid edilmiştir.

Şehit Feyzullah Çelebi oğlu Ç: H. 1186 (m.1762)-h.1243 (m.1827)

Şehit Feyzullah Çelebi oğlu Veliyettin Ç: H. 1186 (m.1762)-h.1244(m.1828)

Veliyettin Çelebi oğlu Feyzullah Çelebi: H.1225 (1810)-h.1296(m.1878)

Feyzullah Çelebi oğlu A. Cemalettin Ç: H. 1320 (m.1902)Şu anda görevdedir.

Bektaşi yolağının soy kütüğü ise aşağıya çıkarılmıştır:

Hazreti İmam Ali (k.s.r.a.)

Yaşadığı yüzyılın en olgunu Hz.Yesari Basri oğlu Hz.Hasan'ül Basri

Tanrının feyizlisi Hz.Habib'ül Acemi (İranlı)

Derviş yaşantılı Davud-ı Tâi

Bütün yolakların tanıyıp saydığı Maruf-ı Kerhi

Erenlerden, hüneri bol, en sevilen seyyid Bağdat'lı Cüneyt

Şeyh (Ebû Ali Rudbâri) Muhammet oğlu Ahmet

Şeyh (Ebû Ali Kâtip) Ahmet oğlu Hüseyin Mısırlı

Şeyh (Ebû Osman Selâm) oğlu Mağrip'li Sait

Şeyh (Ebû Gürgâni) Abdülvahit oğlu Sait

Şeyh (Ebû Hasan Havkani) Cafer oğlu Ali

Şeyh (Ebû Ali Farmidi) Muhammet oğlu Tus'lu Fazıl

Şeyh Hoca Ahmet Yesevi (Muhammet Hanefi oğlu)

Ezup oğlu Hoca Hemedanlı Yusuf

Şeyh Horasan'lı Lokman Perende

Bektaşi yolağının piri İbrahim Sani oğlu Muhammet; Horasan'lı Hacı Bektaş Veli diye ünlenmiştir.

Yeri cennet olsun, Sultan 3. Mustafa Han'ın yüce imzası ile süslü yüce fermanı ektedir.

"*Hacı Bektaş Veli soyundan olup iş bu yüce fermanı taşıyan, şanı yüce padişahın övdüğü, iyi kişilerden Abdüllâtif (şanı her dönemde sürsün), benim yüce divanuma bir dilekçe sundu. Anadolu illerindeki Hacı Bektaş zaviyesi vakfının soyundan olduğu söylenen çocukları iki sınıf olup birinci sınıfa Mürselli, ikinci sınıfa ise Hudâdatlı denmektedir. Ancak, eski dönemlerden beri secadâde oturma (postnişinlik) hakkı Mürseloğullarının iken bundan önce bu görevde bulunan Seyyid Bektaş Efendi'nin ölümü üzerine var olan atama kurallarının tersine, Hüdadatlı oğullarından Bektaş oğlu Hüseyin, Konya kadısından bir berat alarak göreve başlamıştır. Dilekçe sahibi post hakkının yalnız Mürsellilerde olduğundan söz ederek bu görevin Hüseyin'den alınarak kendisine verilmesini istemektedir. Bugüne değin Hüdadatlılardan şeyh olmamıştır. Adı geçen Hüseyin, ehil değildir ve şeyhliği yönetemez. Rumeli taraflarında açık açık lâyük olmadığı haber alınmış ve (divanuma) iletilmiş olmakla Hüseyin'in beratının geri alınarak yüce fermanım gereği açık, ehil ve olgun, haklı Abdüllâtif'e verilmesini dilediğinden, anılan dergâhın Yeniçerilerinin başı Ömer, "bu görevi Hüseyin'den alıp Abdüllâtif'e versin" diye ferman ettim. Duyurdum ki bugüne kadar nasıl gelmişse öyle de sürsün. Görevden alınan Hüseyince ve başkalarınca bunlara saldırılmasın. Bunu bilip onurlu nişanuma (tuğra)ma güvensinler. Yazılışı: 2 Şaban 1177 (5 Şubat 1764 Pazar).*

Adı anılan padişahın verdiği öbür ferman:

Anadolu illerinden Hacı Bektaş vakfının postnişinini olan ve (Hacı Bektaş'ın) soyundan gelen Hacı Feyzullah Çelebi, bazı görüşmeler için benim onurlu evime gelmişken ve şu anda Üsküdürl bölgesinde Merdivenli semtine konuk iken Allahın emri ile öbür

dünyaya göçmüştür. Geriye kalan Dergâh postnişinliğinin kendisinin belinden gelen oğlu Bektaş'a verilmesini adı geçen adına Dergâhın Yeniçeri ağası Muhammet Paşa arzemiştir. Kendisinin yetenekli ve bu göreve yakıştır olduğu anlaşıldığından 1173 yılı Rebiülevvel ayının birinci günü (23 Ekim 1759 Salı) tarihi ile atanmasına karar verdim. Buyurdum ki (yoldan olanları) aydınlatma, düzeltme görevi için "Mürsel kolundan Seyyid Bektaş Efendiye git ve görevine başlamasında yardımcı ol. Hiç kimse buna engel olmasın. Onurlu işaretim olan tuğrama güvensinler." Veriliş tarihi 17 Rebiülevvel 1173 (9 Kasım 1759).

Yeri cennet olası, Sultan I. Mahmut Han Hazretleri tarafından verilen padişah fermanının örneği buyruğunca işlem yapıla.

Ariflerin kutbu, erenlerin övüncü, Tanrının rahmetine ulaşmış Hacı Bektaş Veli (r.a.) soyundan olup şu anda seccadede oturan şanı yüce Şeyh Feyzullah, mektup göndererek benim yüce ülkemde yaşayan baba, abdal, derviş ve sultan adlarıyla halk arasında nazargâh, zaviye adlı kurumlarda bundan böyle indirme, değiştirme ve yasaya uydurma iddiası ile birbirlerine karşı "hapis", "görevden alma" gibi eylemler olduğunda kadı, naib, mütevellî vb. kişilere baş vurulmayıp, onların işlemlerine bakılmayıp âriflerin kutbu, Bektaşiliğin yüce piri Hacı Bektaş Veli (k.s.) soyundan gelen ve doğrudan postta oturanların verdikleri kararlarla eylem yapılmasının şart olduğunu, böylece de bundan böyle bu tür beratları bu postta oturanların vermelerini istemiştir. Ben de bu durumu inceledim ve atalarım dönemlerinde de böyle olduğunu, ülkemde var olan nazargâh, tekke, hangâh, zaviye vb. gibi yerlerdeki yetkililerin indirilme, ölme, ayrılma, sürgün, hapis, vb. durumlarında yeni birisini atamaya yetkinin Hacı Bektaş Veli çocuklarına verildiğini gördüm. Sultan Muhammet Han, Sultan Süleyman Han, Sultan Ahmet Han, Babam Sultan Mustafa Han, ve amcam Sultan Ahmet zamanlarında ayrıntıları yazılı durum gereğince kendisine yetki verdim. Bunun için Dergâhtaki Yeniçeri ağası Hacı Mehmet Paşa (şanı yücelsin)'ya bu yazıyı yazdım. Buyruğumdan dışarı bir işleme razı olmasın. İzin vermesin. Tuğrama güvensinler. 8 Zilhicce 1143 (19 Haziran 1730 Cuma).

Günahattan kurtulanların övüncü Hacı Bektaş Veli (k.s.) Hazretlerinin soyundan olup zaviyelerinde postta oturan Seyyid Şeyh Muhammed Hamdullah (imanı ve tapınması sürekli olsun), yüce ülkemin temeli sayılacak baba, abdal, derviş adlarıyla halk arasında ünlenen, nazargâh, tekke, hangâh, zaviye v.b. tüm kuruluşların bundan böyle görevden alma, değiştirme, yasaya uydurma savı ile ve birbirlerine üstünlük, kötülük eylemlerine bundan böyle, kadılar, naibler, mütevellîler vb. başvuru yerleri bakamayacaktır. Ancak ulu ceddimiz, âriflerin kutbu Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin ulu hangâh ve zaviyesinde postta oturanlara iletilip onların söylediklerine uyulacaktır. Bu kez postta oturmamak adı geçen kişide olduğundan daha önce verilen padişah buyruklarına bu kez benim de katılmam dilekçe edilmiştir. Devlet hazinemde saklanan hesap kayıtlarına başvurulduğunda ülkede var olan baba, derviş, abdal, sultan unvanlarıyla halk arasında anılan nazargâh, hangâh, tekke, zaviye vb. yerlerdeki değişiklik, çekişme, kavga vb. olaylar için kadılara, naiblere, mütevellîlere gidilmesin. Hacı Bektaş Veli hangâh ve zaviyesinin postunda oturanların sözüne uyulması eski padişah buyruklarında görülmüştür. Bu tür yerler, daha önce kimi yetkililerce timar, zeamet vb. yerler gibi ilgisi olmayanlara verilmiştir. Artık Bektaşî fukarasının isteğine göre, onlar varken başkalarına verilmesin. Bektaşî şeyhlerinin zaviyelerde ve postta oturanlarına verilmek üzere bu kez de yeniden ilgili yere açıklama yapıp eski buyruklara ek olarak benim buyruğumla da âriflerin kutbu Hacı Bektaş Veli (k.s.) Aziz'in benim ülkemde bilinen nazargâh, hangâh ve zaviyelerinin vakıf koşulları gereğince birinin alınıp verilmesi gerektiğinde Hacı Bektaş Veli (k.s.) soyundan birinin kendi postlarında oturanlarının izni ile ve aracılığı ile ve yalnızca "dilekçe ve olur" ile 44-47 yıllarında hazine defterlerine açıklama yapıldığı gibi "yetkili Hacı Bektaş Veli eşigidir." diye bir buyruk verilmekle istenilen düzen, boş olan tekeler yeteneksiz ellerde kalıp, özellikle türbe durumunda olan zaviyelerin çalışanlarının gündelikleri verilmeyip onarımları yapılmamıştır. Böylelikle timar ve zeametler gibi her yıl bir başka

kişiyeye verilmekte, üründen gelen pay da yoksul halka verileceğine kendi giderlerine harcanmakta ve asıl hak edenlerin aylıkları verilmeyip böyleleri han köşelerinde sefil olup, hangâh ve zaviyeler de başı boşluktan ve harap durumdan kurtulamamaktadır. Halkın ve ilgililerin durumu ilettikleri kadılar ve mütevelliler bu durumlarda "uzak" diye olayları incelemeye gitmekten kaçınmamalıdır.

İstek sahiplerinin atanmasına izin verilmeyip bu gibi atamalar tekke ve zaviyelerde oturan şeyhlere bırakılmalıdır ki bu durum vakfın koşulları gereğidir. Kayıtlara böyle açıklama yapılmalıdır. Çeşitli tarihlerde bu durum sık sık hatt-ı hümayunlarla (padişah yazılarıyla) açıklanmıştır. Benim buyruğum gereğince 1800 yılı Sefer ayının 27'sinde (metinde 1800 diye geçiyor. N.B.) yeniden bir onaylama yapılmıştır. Hazine kayıtlarında üst kısmı hatt-ı hümayunla süslü buyrukta, kenarına yeniden açıklama yaptığım ve defterdar Şehit Muhammet Esat Bey'e ferman ettiğim belgeyi gördüm. Şu anda bu buyruğa göre işlem yapasın ve tersine izin vermesin.

Padişahlara ilişkin kayıtların örneğidir.

12 Ramazan 1240 (1 Mayıs 1825)

(Hacı Bektaş Dergâhı-Kırşehir)

"Hacim bölgesi ki öbür adı Karahöyük mâlikânesidir. Vakıf divanında avarız-i divaniyeden ve (Tanzimattan önce alınan kimi vergiler) ve parasal kimi katılımlardan bağışıklı Müslümanlardır." diye kayıtları vardı.

Hacı Bektaş Veli'nin rahmete ulaşmış soyundan gelen İskender ve Kalender'in çocuklarından İskender'den gelen Süleyman Allahverdi, Hasan Allahverdi, Hüseyin, Ali ve Murtaza, Cafer, Mahmut, Bektaş, Mürsel'e ait toplam 13 parça geniş toprak, kuyular, koyunlar, bostan ve arpalıklarla ilgili olarak;

Hacı Bektaş Veli türbesinde hizmeti geçenler: Halil oğlu Hasan Hüseyin, Turgutlu Süleyman, Hünkâr Kulu, Derviş İhsanoğlu, Timur Halis, Haydar Dursun, Ramazan, Turidi Hasan Şab, Arap Yusuf, Osman, Nurettin, Hasan Hüseyin, İsa, İskender, Çorumlu Dursun, İskender, Bektaş, Süleyman, Yakup, Kırılı Artal, Nuri, Hü-

seyin, Budak, Mazlum, Satılmış, İdin'li Derviş Süleyman, Seyyid Rahman, Maksut, Aydınli Resul, Musa oğlu Abbas, Seyyid Ali Ümmi, Ali Balı, Şah Güllü, Ulvi Süleyman, öbür Süleyman, Selim, Hüseyin, Haydar, Aydınli Hasan, Derviş Resul, Derviş Veli, Allah Verdi, Rasim, Hasan, Hacı Haydar, Rıdvan Şems, Nusret, Şeyh Enver, Mehdi, Kasım Abdullah, Musa, Ali, Pehlivan Hüseyin, Bektaş, Şahkulu, Süleyman, Enver, Ethem, Ramazan, Salim, Süm-bül Abdal, Muhammed Kasım.

Bunların tekkede eksiksiz hizmetleri olmuştur."

Sayın Şemsettin Sami Bey'in Kamus'ül Alâm kitabında Kadıncık Ana ile ilgili bölüm aşağıya aynen çıkarılmıştır.

"Kadıncık Ana-Bektaşî yolağında olanların inançlarına ve söylediklerine göre Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin kerametini görmekle Hazreti Hünkâr'ın hizmetine kendisini adanmış dürüst bir kadın olup Hünkâr'ın burnundan akan kanı içerek hamile kalmış ve Kırşehir'e yakın Hacıbektaş' taki Çelebiler bundan çoğalmıştır. 'Tercüme sahibi' "Kadıncık Ananın Hazreti Hünkâr'ın nikâhli eşi olması akla yakındır" (s. 3504) diyor.

Örnekleri ve fotoğrafları var olup eklenen ve onlara benzeyip de saklanan yazılardan anlaşılıyor ki Hacı Bektaş Veli Hazretleri, sanıldığı gibi mücerret (bekâr) olmayıp evlenmiş ve Çelebiler söylendiği gibi Hünkâr'ın nefesinden değil nefisinden gelmiştir. Bütün bu kanıtların zıddına konuşanlar, yani Çelebilerin nefisten değil de nefesten geldiğini söyleyenler amaçlıdır ve çıkar gütmektedirler. Çünkü her sorunun akla dayalı kanıtları vardır. Durum böyle iken karşıtlarımızın ceddimiz Hazreti Hünkâr için "Hacı Bektaş Veli bekâr kalmayı yeğlemiştir" gibi düşünceleri ve sözleri gerçeği yansıtmaz.

Hazreti Hünkâr'ın soyundan gelen Çelebilerin sonuç olarak Musa'yı Kâzım Hazretlerinden ve böylece de Ali'den ve Evlâd-ı Resul'den geldikleri kesin iken "Bektaşî Sırrı" adlı kitapçıkta insanlık dışı bir takım iftiralara girişilmiş, böylece herkesin gönlünü kazanan kişiliğine saldırı yapılmıştır. Şöyle ki,

Anılan kitapçığın onbirinci bölümün 18. ve 19. sayfalarında : Kalender Çelebi'ye isyan suçu yüklenip bu yoksulu lekelemek,

güya Kanuni Sultan Süleyman döneminde Sadrazam İbrahim Paşa komutasında üstüne asker gönderilip başına topladığı Celâli eşkıyası ile hepsinin öldürüldüğü kimi tarihlerde yazılı ise de Kalender Çelebi'nin katılması hiç bir tarihte açıkça yazılmamıştır.

Böylece anılan kitapçığın hırsı ve iftirası gün gibi açıktır. Dayandırmak istediği işin nerede yazıldığını sayfasiyla göstermek zorunda iken bir kanıtta bulunamamıştır. Kendilerinin, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat dönemlerinde İbrahim Paşaya öldürttüğü Rahmetli Kalender Çelebi'yi bu kez onbirinci bölümün 17. sayfasında Resul Bali'nin torunu Mahmut Çelebi'nin oğlu Hüdâdat Çelebi tarafından post kavgasında öldürülüp idam edildiğini yazıyor. Gene aynı kitapçığın 28. sayfasında bu görüşünü de yalanlayarak Rahmetli Kalender Çelebi'yi bu kez İskender Çelebi'nin öldürdüğünü yazıyor. Birbirini tümü ile zıtlayan bu söylentiler öldürme olayının tümü ile asılsız olduğunu, bu öldürme işinin İbrahim Paşa'ca bile yapılmadığını akıl ve anlayış sahiplerine gösteriyor.

Rahmetli Kalender Çelebi'nin Hüdâdat Çelebi tarafından öldürülmesine gelince:

Bunun da her noktasında yalan yatmaktadır. Öncelikle, Hüdâdat Çelebi, Mahmut Çelebi'nin oğlu değil, Resul Bali Çelebi'nin oğludur. İkincisi, Kalender Çelebi ile Hüdâdat Çelebi aynı yüzyılın adamları değildir. Hüdâdat Çelebi, h.795 (m.1393)'te doğmuş, h.887 (m.1482)'de ölmüştür. Bizim yanıtımıza aldığımız soy belgesinden anlaşılacağı üzere Kalender Çelebi ise h.881 (m.1488) de doğmuştur. Böylece Hüdâdat Çelebi'nin ölümünde ancak altı yaşındadır. Böyle bir sabi'nin post kavgasından öldürülmesi olayı açıktır.

İskender Çelebi tarafından öldürülmesine gelince:

Öldürme suçu yüklenen İskender Çelebi, Kalender Çelebi'nin oğludur. Hiç bir nedene dayandırılmadan öldürülmesi, oğlunun babasını öldürmesi yalan ve yanlışdır. Sunduğumuz soy belgesinden anlaşılacağı üzere babası Kalender Çelebi'nin ölümünde onaltı yaşında bulunan İskender Çelebi, şeyhlik makamını mirascısı olduğundan, geleneklere ve yasalara uyarak üstlenmiştir.

Onaltı yaşında bir oğulun babasını öldürdükten sonra yerine geçmesi hangi akılla bağdaşır? Bu özellik, ahlâk bakımından leke kabul etmeyen şeyhlik makamını işgale izin vermez.

Kitapçığın onikinci bölümünün 31. sayfasında h.1175 (m.1761) yılında "*Bâtin padişahı İstanbul'a geldi*" diye toprak atıran Çelebi Feyzullah Efendinin padişahın aldığı fetva ile idam edildiği yazılıyor. Bu arada da "*Mirât'ül Mekasit* adlı kitap sahibinin gerek Kalender Çelebi, gerekse Feyzullah Çelebi hakkında *şehit* terimi ile yâd edilmesinin nedenini bilmediği" cümlesiyle Mirât'ül Mekasit yazarı eleştirilmek isteniyor. Bu kesimde de gerçekten ıraklaşıp yanlış düşünülüyor. Öncelikle, idam edildiği söylenen Feyzullah Çelebi'nin İstanbul'a gidişi h.1175 (m.1761)'de değil, bizim Savunma (Müdafaa) adlı yanıtımızın 51. ve 52. sayfalarında yüce fermanların tarihinden de anlaşılacağı üzere h.1173 (m.1759)'de olmuştur. İkinci olarak huruc alessultan gibi bir kötülük ancak kimi eylemler için olabilir. (*Huruc alessultan-Var olan hükümete karşı ayaklanma yerinde kullanılan bir kavramdır. Padişahlar, hükümetin simgesi sayıldıklarından "sultana karşı gelme" demek olan bu terim oluşmuştur- aktaran.-*)

Sultanın kutsal eşğine gidiş ve Üsküdüre yöresinde Merdivenköy'e varış. Orada konuk iken Yüce Tanrının emri ile öte dünyaya göçüş. Böylece post boşaldığından Rahmetlinin bel oğlu Bektaş Çelebi'ye bu görev verilmiş ve bu durum da bizim Savunma (Müdafaa) kitapçığına belgesiyle sergilenmiştir. Bektaş Çelebi, görülen gerekçelerle hükümet tarafından çağırılmış, ihsan ve lûtufta bulunulmuştur.

Üçüncü olarak, Rahmetli adı geçen gibi bir tarikat devrişinde bulunan bir yoksulun bir padişah toprağında top, tüfek sağlaması olasılığını hiç bir mantık sahibi kabul edemez. Böyle olmayıp, böyle top ve tüfeği adı geçen Rahmetlinin kendisinin değil de kimi devlet ileri gelenlerinin kendisine sağlaması amaçlanıyorsa, bu durumda da Rahmetlinin suçlanması yerine kendisine şan ve onur verilmesi gerekir.

Dördüncü noktamız olarak soy belgemiz incelendiğinde görülür ki bu listede Feyzullah adında bugüne değin üç oğul gelmiştir. Bunlardan birincisi *Nerdübanlı Karyesi'nde (şimdiki Merdivenköy)*

sırlanan Feyzullah Efendidir ki Şehit Feyzullah Efendi değil El-Hac Feyzullah Efendidir. Şehit Feyzullah Efendi denilen zât, h.1155 (m.1742)'de doğup h.1218 (m.1803)'te posta oturan ve, h.1240 (m.1825)'de evinde iken hırsız ve caniler tarafında öldürülen zâttır. Pir dergâhında Çelebilere özgü yerde yatmaktadır.

Bu zâtın katilleri yakalanarak cezalandırılmaları konusunda pa-dişah fermanı çıkarılmıştır. Bunun üzerine gönderilen kapıcıbaşı gereken soruşturmayı yapmış, sonunda gece saat dört sularında gene aynı kasabadan olan Ali oğlu Baba ve iki yardımcısı tarafından tabanca ile öldürüldüğü saptanmıştır. Yardımcılar suçlarını itiraf ettiklerinde haklarında Sultan İkinci Mahmut'un çıkardığı ferman gereği üçü de kasaba meydanında asılarak cezalandırılmışlardır. Bu nedenle Rahmetli Feyzullah Çelebi adı ile anılıp başına bir de "şehit" unvanı eklenmektedir. İşte Mirat'ül Mekasit kitabında şehit diye anılmasının nedeni budur.

Katillerin idamına ilişkin "bozguncu zorbalardır" sözleri buyrulmuştur. Bu fermanın h.1241 (m.1825) tarihli aslı ben yoksul'da vardır ve saklanmaktadır. h.1173 (m.1759)'da İstanbul'da hakka yürüyen Elhac Feyzullah Çelebi, kötü bir amaçla bir yüzyıla yakın bir süre sonra şehid edilen Feyzullah Efendi ile birmiş gibi gösterilerek "şehid" terimine itiraz, ayrıca da ayaklanmış (huruc alesultan) gibi gösterilerek de var olan hükümetin aleyhine hava estirmek istenmiştir.

Üçüncü Feyzullah Çelebi, h.1296 (m.1878) yılında öbür dünyaya göçen babam Feyzullah Çelebi'dir. Bu üç zâttan başka Feyzullah adı ile bir başka çelebi dünyaya gelmemiştir. Kendilerine katıldığımızdan dolayı övündüğümüz onurlu seyyitlerin İslâmın birinci yüzyılından sonra ne denli korkunç ve acıklı sıkıntılara düşürüldüğünü bilenler ve hakkıyla düşüneneler için Çelebilere böyle iftiraların yapılmasının doğal karşılanacağını bildirmek isterim. Bu iftiralar Çelebiler için hiç sayılır.

Bu yüce yolağın tümünde emanet olanlar (Ehl-i Beyit için kullanılmış N.B.) ve kutsal sırta erenler için bu nitelikler Tanrı tarafından bahşedilmiştir. Bu yüce tarikat erenlerinden birisine bağlanmayan kişilerin yolağın sırlarına eremeyeceği doğaldır.

Halkımızın ve aristokratların ilgisini çeken, şey Bektaşî Sırrı adı verilmesinden dolayı satışlarının artması yetmiyormuş gibi bununla birlikte kimi kişilerin kötü emellerine uyarak aleyhimize sözler söylemeleridir. Böyle kitaplarda kişiliklerden kaçınma ana kuralken buna uymayarak özellikle kötü bir yol tutarak "belden gelen oğullara itibar yoktur. Asıl önem yoldan gelenlere verilir"(14) gibi akıl ve mantığa sığmaz bir görüşle dağdan gelenin bağdakini kovması örneği sergilenmektedir. Hazreti Hünkâr'ın soyundan gelen Çelebilerin 791 yıldan beridir yakın ve uzak atalarının kalıtı (miras) sayılan ve hakları olan Dergâh-ı şerifin (onurlu dergâh) şeyhliğini ve veliliği gibi yasal haklarını gasbetmek düşünde bulunan kişilerin kimi yollarla bu hakları ellerimizden almak için başvurdukları yollar, iftiralar, yalanlar, sonunda boşa çıkmış ve kendileri başarısız olmuşlardır.

Kötü niyetlerle bir şeye ulaşmak şeriata da, tarikata da aykırıdır. Ulu yolağımız olana Bektaşîliğin bütün tekke ve zaviyelerinde açık bulunan postnişinlikleri atamak, Osmanlı devletinin başından Sultan 2. Mahmut dönemine değin bir yönetmelikle (nizamname) Hazreti Hünkârın soyundan olup postunda oturanlara verilen bir yetkidir. Bu yönetmelik sık sık Osmanlı sultanlarınca onaylanmıştır. Savunma (Müdafaa) kitabımızın sayfalarına aldığımız bu fermanlar, incelenirse hükümetin her işte maddi ve mânevi sorumlu bir kişiyi karşısına alması düşüncesinden doğmuş sonucuna varılacaktır.

Böyle fermanların, yasalara uygunluğu ortada açık açık belli iken bu yetkilerin Hazreti Pir'in oğullarından alınarak kimliği belirsiz kişilere verilmesi dinsel yasalara, vicdana uymaz. Yüce eşikte (Hacı Bektaş Veli Dergâhı) hizmet gören 64 kişinin "hizmetkâran" unvanıyla anılmasında bir resmi hizmet aramak yanlıştır. Dergâh defterlerinde bunlar için "sâkin" sözü geçmektedir. Bunlar, yetkisiz ve özel sevgileriyle bağlılarımızdır.

Türabi Baba'ya (15) gelinceye değin dergâhta olanlar resmi olmayan hizmetlerini sürdürmüşler, dua ve tapınma ile uğraşmışlardır. Başka hiç bir konuda yetkili olmamışlardır. Dergâhın mücerretlere (evlenmemiş) ve bir başka meslekte olanlara ay-

rilması gibi düşünceler caiz değildir. Böyle bir durum Hazreti Pir Efendimize ve yol pirlarına ters düşer. Çünkü, "Kadınlardan ahlâkı güzel olanları nikâhlayın" (16) ve "Nikâh benim sünnetimdir. Kim sünnetimle eylem yapmazsa benden değildir" kutsal hadislerine ters düşünce taşımak ve bunu uygulamak bizim yolumuz değildir. Tanrı buyruklarından uzak durmak, Peygamber öğütlerine uymamak böyle zâtlara yakışmaz. Tanrı erlerinin mücerret anlamdan anladığı her şeyden özgür, temiz ve iç anlamı bilmektir. (Burada iç anlam karşılığı mâsiva kullanılmış, N.B.) (17).

Bu anlama göre mücerret olan Tanrı adamları ateşe atılsa, aç bırakılsa gene de haktan dönmez ve yakınmaz. Öyle sanıldığı gibi ulu sünnetlerden (evlenmek gibi) uzak kalmakla hakka varılmaz. Menzile erilmez. Bunca uzun yıldan beridir verilen fermanlar ve izinler öyle sanıldığı gibi bekâr (mücerretin asıl anlamı) kalmakla alnamazdı.

Vakfın bunca yıldır uygulanan atamaları, fermanları, gelenekleri, izinleri haklı ve uygun bulunmuyorsa hiç yoksa Hazreti Pir Efendimizin konuşmalarına bakılsın. Yolaklarda ve dervişlikte yol erlerinin; müridinin buyruklarına uyması ana kural iken ve Hazreti Pir Efendimizin Kadıncık Ana'ya "Senden gelecek evlât, benim evlâdumdur. Bunlardan soylanacak oğullar kıyamete değin yerime bakacak ve yurdumun bekçileri olacaktır. Halkın yetmiş yaşında olanları, bunların yedi yaşında bulunanlarına saygı gösterip uyacaklardır" söylemesi bu yolağa (tarikata) girenlerin tümü için geçerlidir.

Böyle bir konuşma hükümlerine uymamak, kimi yetkileri haksız yere elde etmek isteyenlerin hükümet kapılarında sürünerek dervişliği ve mücerretliği bilmeyişleriyle açıklanabilir. Bunlar bir arada olamaz. Türabi ve Hasan Muhammet Ali Babaların ne durumda bulunup dergâhtan nasıl uzaklaştırıldıkları yazışmalarda ve mazbatalarda vardır. Babam Feyzullah Efendiye gönderilen 19 Şaban 1290 (1873) ve 29 Eylül 1289 (1872) tarihli yazının örneğini sunuyorum:

Olgun Efendim,

İslâm kurallarına, hukukuna ve tarikat kurallarına ters düşen sözleri, durumları ile bir kesim Müslümanları yanlışla sü-

rükledikleri işitilen sapıkların Hacı Bektaş Veli hazretlerinin dergâhından uzaklaştırılmasından ve hiç hakları olmayan bu kim-selerden sonra şeyhlik görevinin önceden olduğu gibi sizin ta-rafınızdan yürütülmesi konusunda Ankara'ya emir gönderilmiştir. Yüce kişiliğinizin din hükümlerini, temiz din yasalarını, Nakşibendi yolağına girenleri yetiştirmek ve Peygamber sünnetine dikkat ede-rek dine aykırı olan gelenek ve tavırların kaldırılıp Dergâhta beş vakit namaz (cemaatla) kılınmasına, dergâhta bulunan müritlerin ahlaklarının düzeltilip nefislerinin ıslah edilmesine gayret gös-termeleri uyarısıyla bu yazı kendilerine gönderildi.

Esseyid Ahmet Muhtar (18)

Babam Çelebi Feyzullah Efendiye gönderilen 27 Şaban 1290 (1873) tarihli Şeyhler Kurulu (meclis-i meşayih) raporunun örneğini sunuyorum:

Hazreti, Hacibektaşveli Onurlu Dergâhu Şeyhliği Yüce Katına, Faziletli Efendim Hazretleri,

Yüce beratla şeyhlik hizmeti yüce kişiliğinizde bulunan Ha-cibektaşveli Dergâhında bir süreden beri oturan "dedebaba" un-vanı ile görev yapan ve dergâhın her işini üzerine alan Selânikli Hasan Baba, bir takım yetkisiz ve benlik hirsındaki kişilere he-lifelik ve babalık vererek halkı karıştıracılığa sevkmiştir. Bu ne-denle kendisinin Onurlu Dergâhtan çıkarılması ve yeni bir ata-maya değin ilde tutuklanması kararlaştırılmıştır. Yüce kişiliğinizin Onurlu Dergâhta oturması ve bütün Dergâh işlerini üzerinize al-manız konusunda Ankara iline telgraf çekilmiş bulunduğu 9 Recep 1290(1873) günlü bir tezkere ile yüce Şeyhliğe,

Ve Tanrısal makamın adı geçenden alınıp size verilmesi der-vişlere sorulmuş bulunduğundan anılanın Dergâhtan çıkarılması, ilde tutuklanması ve Dergâh işlerinin size verildiği anlaşmıştır. Bu kez Derviş Meclisi, kendilerine sorduğumuzda verdiği yanıtla bundan böyle Onurlu Dergâhta sizin oturmanız, bütün Hangâhu sizin yönetmeniz; Bu arada öbür tarikat hangâhlarında "sertarik" ve "pişkadem" adlarıyla şeyhlik yapan birer adam bulunduğu bi-linmektedir. Bu nedenle sizin dergâh ve hangâhlarınızda da bo-şalma olduğunda atamasının tarafınızca yapılması; ancak bu yeni

atananlara "postnişin" değil de "sertarik" veya "pişkadem" gibi unvan verilmesi; Postnişin adının yalnızca yüce zâtınıza verilmesi ve Dergâhın içindeki adamların (tutuklu olan Selânikli Hasan Efendinin adamları amaçlanmaktadır) Dergâhtan çıkarılmaları, daha ağır dinsel suç işleyenlerin görevden tart edilmeleri bildirilmekle, yerine getirilmesi Efendim Hazretlerindir.

İşte bu yazı ile bildirilen şeyhlik ve şeyhler kurulunun kararı incelendiğinde bu yüce yolağa kimlerin bozgun soktuğu, nasıl bir duruma sokulduğunu kemal sahipleri anlayacaktır.

Başarı Tanrıdandır.

Yüce yazımız gereğince işlem yapıla,

Tuğra, Mahmut bin Abdülhamit Han

(Gereken övgülerden sonra) Karaman valisi Vezirim Paşa (gene övgüler) Konya vekili ve Kırşehir kadısı,

Bu yazı ulaştığında bilirsiniz ki 4 Cemazi'ül Ahir 1123 (1809) gününde tahta oturdum (cülûs ettim). Önceki tüm buyrukların yenilenmesi için bir fermanım olmadı. Böylece de Arifelerin Sultanı Hacı Bektaş Veli'nin temiz soyundan (k.s.) olup eşiğinde (âşitâne) postnişin olan Seyyit Feyzullah, öncelikle ulu divanıma sunduğu mühürü ile, anılan zaviyenin vakfının yakın topraklarından Kırşehir sancağında Hacım, öbür adıyla Karaöyük bucağı ile bilinen yerlerin gelirlerinin vergiden bağışıklığının onurlu buyruklarla hak olarak tanındığını, ancak kimi kişilerin bu bağışıklığı tanımayarak hesaplara el koyduklarını bildirmişti. Bunun için yeniden buyruk çıkarmamı istemiştir. Hazinedeki gelir defterlerine bakılsın. Bundan önceki yarıcıların (reaya) herhangi bir nedenle yeri değişik düşenlerinin kaldıkları süreler bakımaksızın eski yerlerine geri gönderilmeleri için 217 (burada 217 diye geçiyor. Normalinin 1217 olması gerekir ki bu da milâd 1802'ye karşılıktır) yılının Recep ayında buyurdum.

Başlığımı onurlu tuğramla (hatt-ı hümayun) süslediğim fermanımla ilgili yerlerin kadılarına seslenerek; bir savaş yolculuğunda (sefer) din (cihat) askerleri için düzelenen deve, katır, koyun v.b. özetle vakıf içerisine katılacaklara bundan önce nasıl Kırşehir sancağında olan deve, katır v.b. bir başkasına dev-

retmemek koşulu ile af ettim ise gene af ettiğimi (katulmasından geçtiğimi) 1218 (1803) yılı Zilhicce'sinin son günü adı geçen Hazret'in vakıf yerlerinden Hacım, öbür adıyla Karaöyük ve mezarasının bu işlemi, gereken defterlere (defter-i hakani) vakıf, bağışıklık ve özgür çalışmalar olarak geçmiştir. Mütevellilerine çift, binek hayvanı, koyun vergisi v.b. için el koyma hesap sorma gerekmez.

Böyle iken fermanlarıma ve hakan defterlerindeki kayıtlara ters düşerek Konya, Kırşehir gelir sorumluları (mütesellim), yöneticileri (ayan) ve zabıtası bu alanlarda kendilerini rahatsız etmişlerdir. Şimdi yeni bir buyruğu eskiden beri ilgili dergâhın postunda oturan Şeyh Abdüllâtif Efendi'ye dilekçesi üzerine verdim. Kayıtlara işlensin.

Bir başka belge;

(Hakana ilişkin defterlerdeki suretlerdendir.)

Kırşehir Sancağında Hacibektaş Bucağı

Hacim arazisi (öbür adı Karaöyük)

Hacı Bektaş Veli (k.s.) malikanesi ve vakfı eskiden beri padişah vergilerden ve öbür vergilerden bağışıklıdır. Buna ilişkin eski defterlerde yazılı "Rahmetli Hacı Bektaş Veli soyundan ve onun yolunda hizmet edenlerin dışında oralarda olup ta dergâh hizmetinde olmayanların vergilerinin alınıp vakfa harcanması..." Ayrıca da "yeniden toplanan üründen, çiftten, binekten ve koyunlardan 18000 akça ve 45870 akça (bu ikinci akça yazı ile yazılmıştır) Hacı Bektaş Veli zâviyesi vakfına ait diye yazılıdır. Bu vakfın gelirlerinin sağlanması Sadrazam'ın gözetiminde ise de şu anda Tarım Vakıfları uygulamasındadır.(?)

Burada oturanlara baskı yapmak girişimine cesaret etmek yasak olduğu, zaman zaman Karaman valilerince bildirilmesine karşın ara sıra olan buyruk dışı eylemlere yanıt olmak üzere 1209 (1794) yılının Cemazi'ül Ahirinde ayrıntılı bir fermanım da vardır. Buna göre, Kırşehir sancağının Hacibektaş kasabasında Hacı Bektaş Veli (s.a.) vakıflarından Karacaöyük, Torbalı Hacı, Kızılca öbür adı Cebbar Irmak ve Kilisacık, Kışlak tapusu, (tümünün) bağışıklık kararları için Hacı Bektaş ilçesinden ifraz (ayırıldıl) ve

Konya ilçesine (burada ilçe diyor. Merkez ilçe mi amaçlanmış, yanlışlık mı bilemiyorum) katıldığına (defterlerde) göre, bu konuda 1137 (1724)'de örnek verildiği ve bundan önce Kırşehir sancağından alınıp Karaman sancağına katılmasında bölgelere kayıt için yazı örneği verildiği 1123 h.(m.1710),

Kırşehir ilçesinde gömülü Ariflerin kutbu, Rahmetli, mağfiretli Hacı Bektaş Veli (k.s.)nin adı anılan bölgede yaşaması amacıyla vakfının topraklarının korunmasının sağlanması ile ilgili bölgede, vergiye bağlı bölgelere katılmayıp çok eski dönemlerden beri bütün vergilerden, üzerinde var olabilecek madenlerden (kimi adlar sayıyor) dolayı rahatsız edilmemesi için ellerinde buyruklarımız varken öteden beri bağışlıkları korunup bir başka zorluk düşünülmemesi gerekirken sırf ilçe halkının yönlendirmesiyle yüce fermanlarımızın tersine Konya vali ve mütesellimlerinin gönderdikleri mübaşirlerin oralarda kalıp giyecek sağladıkları, incitmeden, yoksullardan zorla para aldıkları, daha çok zulmettikleri ve vakıf çalışanlarının perişanlıklarına neden oldukları, kendilerine gösterilen bağışıklık belgelerinin tersine davrandıkları benim bilgimin dışında idi.

Açıklanan adı geçenin zâviyesine ve oradakilere baskı yapılmamasına, yasa dışı isteklerde bulunulmamasına ilişkin eski defterlerde 1147 (1734) tarihli fermanlar verildiği yazılıdır. Bu tür padişah buyrukları ayrıca 1203 yılında (1788) yenilenmiştir. Bu ferman da bağışıklık maddelerine ters olarak kendilerine baskı yapılması yasaklanmış ve anılan vakfın geliri Aziz Dergâhın harcaması ve bütçesi olarak yazılmıştır. Bu kararlar gereğince işlem yapılması, anılan hakan defterlerinin kenarlarına ayrıca 1217 (1802) ve 1218 (1803) tarihlerinde yazılarak pekiştirilmiştir. 1218 (1803) yılında Zilhicce 24.nde anılan şeyhin atanmasına ilişkin not da deftere işlenmiştir. Bunun için de ayrıca yüce buyruk verildiği oraya işlenmiştir.

Bu notlar gereğince uygulama yapılması gerekirken 1220 (1805) yılının Sefer ayında cennet mekân, firdevs-i aşîyan Sultan Selim (3. Selim olması gerekir) Hazretlerinin kendilerine verdiği fermanı bana getirip yenilenmesini rica ettiler. Ben de var olan ka-

yıtları inceledim. Ellerindeki fermanların buyurduğu özelliklerin zıddına bir şey olmadığını gördüm. Bunun için de önceki buyrukların, bağışlıkların sürmesini ferman ettim. Buyurdum ki onurlu kararım ile önceden ve şimdi yürürlükte olan bu onurlu buyruğun isteklerine uymak gerekir.

Bunun göstergeleriyle işlem yapılmalı. Tersine davranışlardan uzak kalınmalı. Yazılış tarihi 10 Zilkadde 1227 (16 Kasım 1812 Pazartesi).

İş bu şâni yüce ferman benzeri velilerin ve adı geçenin anısına saygı duyularak, taktir edilerek verilmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin evlâdının gelirleri her türlü vergiden v.b. borçluluklardan bağışıklı sayılmıştır.

Soyumuzun evlâdının Hacı Bektaş Veli'nin temiz soyundan geldiklerini bildiren büyük padişahların ihsan ettikleri yüce fermanlar arşivimizde vardır. Ancak Sultan Mahmut Han Hazretlerinin verdiği ve aşağıda ilettiğimiz iş bu yüce fermanla eski fermanların çoğunun bir özetini ve tarihlerini sunuyorum. Bu yüce ferman, içeriği ve yazılış nedeni ile öbürlerinde yazılış nedeni ve içeriklerinden söz edecektir. Böylece anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az örneği kimi sonuçlar doğuracağından fermanı ekliyoruz:

Maliye Bakanlığında (nezaretinden) Niğde Kaymakamlığına (sancak) Emirnâmedir;

Keremi bol azizlerden Hacı Bektaş Veli (k.s.)nin soyundan gelip Kırşehir ilçesi yakınlarında, Karaöyük bucağında oturanlardan sonsuza değin hiç bir şey alınmaması kararı varken kendilerinden vergi alındığını söyleyerek Feyzullah Çelebi Efendi baş vurmıştır.

Bu konuya ilişkin önceden dairemizden alınmış mazbatada anılan adı geçen Aziz'in onurlu dergâhına bağlı üç-beş ev (hane) vergiden bağışıklı olup anılan ilçe ise 192 evi aşkın bir sayıdadır. Her biri mülk ve arazi sahipleri olduğu halde tümü vergi bağışıklığından yararlanmaya kalkışmış ve "Mevlâna Celâlettin Hazretlerinin soyundan olup kişilere kendi kurumları hükmünce gelirden pay ayrılmayıp ancak dergâhlarının bereket ve rahat yörelerinde oturanlardan biri sıradan halk gibi vergiye tâbidir.

Bunun gibi adı geçen Aziz'in (Hacı Bektaş Veli'nin) evlâdı hakkında da eş bir işlemin yapılması Niğde Sancağı meclisinden karar olarak çıkmıştır! Buna göre anılan bölge (Hacıbektaş kasabası) 192 ev olup bunun ilki Hacı Bektaş soyunun Çelebileri olan kişilere aittir. Bu ev halkının vergisi Tanzimat-ı Hayriyye'den (1839) den sonra yapılan mülk ve arazi yazımına (tahrir) göre yeniden hesaplanmıştır ve eski vergilerine 28 yılından (burası tartışmalı. 28 demekle 1228 amaçlanıyorsa milâdi 1813, 1328 amaçlanıyorsa milâdi 1910 demek olur ki son olasılık yanlıştır. Çünkü sunulan ferman 1277 (1860) tarihlidir, Ortaya çıkan durum Tanzimat döneminde (1839) alınan kimi kararların başlangıç yıllarının Tanzimattan da önceye alınabileceği oluyor) başlayarak % 15 zam yapılmıştır. Burada anılan bölge payına (Çelebilerin payına) 14 ev olarak 108 kuruş 74 para düşer ki her yıl için tümünden 1522 kuruş vergi alınması gerekir. Ancak, adı geçenlerin tanzimat'tan önce tümü ile vergilerden bağışıklı ve merhamete lâyık buldukları açıklanarak gereği istenmiştir. Hangâhlar, tekke ve zâviyeler mütevellilerinin almakta oldukları mahalle ve mezra halından "onda bir" oranındaki verginin bunlardan alınmayıp bunların dışında özel arazi sahibi olanlardan herkes gibi vergi alınması gerekir. Gene bu duruma göre Çelebilerden de herkes gibi vergiye bağlı olarak yaşatılmalarının eski kararlara uymadığı anlaşılmıştır. Şimdiye değin alınanlar tapu sayımları sırasındaki yanlışlıktan ileri gelmiş görünmektedir. Gene bu arada Kırşehir ilçesine eklenen 760 kuruşluk muhtar vergisinin kendilerinden alınmayıp halka yüklenmesi kendilerince iyi karşılanmamıştır. Bu durumda 1500(?) kuruş tutan bir verginin İlçe toplam vergisinden düşülmesine, Çelebilerden vergi isteğinde bulunulmamasına himmet buyurmaları için 7 Sefer 1277 (1860) Maliye Bakanı Fazıl Örnektir.

Bu konu ile ilgili bir başka belge:

Büyüklerin ve keremlilerin övüncü Kırşehir İlçesi Müdürü Sayın (rifatli) Tahsin Efendi,
Dinsel yasaların yorumcusu, uygulayıcısı Müftü,

Sevgili ve kerametli efendiler,
Güç ve otorite simgesi ve ağalar,

Sizin güçlerinizin sürekli olmasını dileriz. Arzederiz ki, Olgun Tanrı velilerinden Hacı Bektaş Veli (k.s.) Hazretlerinin soyundan olup Kırşehir ilçesine bağlı Sulucakaraöyük adlı bölgede oturanlardan ölüncüye değin vergi alınmaması karar altında iken halktan vergi alınıyorsa bunlardan da alınsın beyanı ile vergi alınmakta olduğu Sayın Seyyid Feyzullah Efendi Hazretleri'nin dilekçe ile ileri sürülmüştür. Yapılan araştırmada bizden önce yerimizde olanlar döneminde adı geçenlerden Çelebilere ait 14 ev için 78 (1278 olmalıdır. Bu da milâdi 1861 olur.) yılında başlayarak onların payına düşen 1522 kuruşun Kırşehir ilçesinin toplam vergisinden indirilmesi konusunda Yüce Meclis (Meclis-i bâlâ) ve kaldırılan Muhasebe Meclisi (Meclis-i Muhasebe) kararı ile karar verilmiştir. Bu kararı onaylayan yüksek irade (padişah onayı) ile de önceki dönemlerdeki buyruklara bir ek yapılması, yöresinde de kayıtlara geçirilmesi ve bundan böyle Çelebilerden vergi alınmaması ferman buyrulmuştur.

Anılan buyruğun bir örneği de soyumuzdan mutluluğu yüksek olan Abdülhalim Galip Paşa'nın bu konuda açıkladığı buyrultuya bağlanmış ve bu düşünceye dayanarak 14 evlik Çelebilerin vergiden bağışıklı oldukları anlaşılmış bulunduğundan, aziz, keremli Hacı Bektaş Veli soyundan vergi alınmaması gerekirken Çelebilerden öşür (onda bir) ve koyunlarının tümü sayısına vergi alındığı gene Çelebilerin anlatılmasından anlaşılmıştır.

O tür tahsildarların yüce iradeye ters düşecek isteklerini durdurmak ve buna benzer mantığı zarlayan davranışlarını engellemek, bunların bağışıklı olduklarını akıldan çıkarmayarak vergileri yukarıda yazıldığı gibi 1500 kuruşun genel bütçeden indirilmesi, Çelebilere hiç bir bölgede zorluk çıkarılmaması, bunlara uyulması konusunda özen göstermeniz ve bir buyruk belgesini Çelebi Feyzullah Efendiye vermeniz gerekir. Böylece siz de buyruk ve irade dışına düşmemiş olursunuz.

15 Rebiül evvel 1282 (1865)

Bir başka belge;

İş bu buyruk örneği aslına uygundur. Padişah buyruğunun örneğini çıkaran liva (il) naibi Ahmet Hamdi.

Bu buyruklarca eylem yapıla. Anadolu illerinde Hacı Bektaş Veli zâviyesi vakfının yetkilisi olan Mürsel oğullarından Şeyh Bektaş Çelebi oğlu Feyzullah Efendi vefat edince yeri boşalmakla büyük oğlu olup bu göreve yakıştığı için meşihat (şeyhlik, post-nişinlik) görevine bakmak üzere padişah beratinin verilmesi konusunda yeniçeri Ağası Emir Hasan'a bildirmekle ,

Bu ilâm gereğince şeyhlik ve bakmak görevi adı geçenin büyük oğlu Muhammed Hamdullah Çelebi'ye verilerek padişah fermanının oluşması 21 Şaban 1240 yılında tamamlandı (1824) Onurlu yazım gereğince bu beratı verdim. Buyurdum ki Muhammed Hamdullah Efendi, vefat eden babasından boşalan şeyhlik görevini kullanacak olup bundan önce postta olanlar nasıl yetkiler taşıyorsa kendisi de öyle yetkilerle donanacaktır. Emirlerine aykırı davranılmaya, karşı çıkılmaya...

Mühür (tuğra) Ramazan 1240 (1824)

Bir başka belge:

(Babam Çelebi Feyzullah Efendiye Onurlu Dergâhın Şeyhliğinin Verilişine İlişkin Yüce Beratın Örneğidir.)

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin Niğde'de bulunan onurlu dergâhının vakıflarından olan velilik ve şeyhlik için ayrılmış dört pay (sehim) ürünüün bölgesinde bulunmak üzere 300 kuruş maaşlı Yusuf Ziyaeddin Efendinin ölümü ile boşalan hizmetin ve temsilin soydan gelen Feyzullah Efendiye verilmesi yetkililerce bildirilmiş;

Ayrıca, vakıf hazinesinden 500 kuruş maaşlı müderris (öğretmen, professör) ve şeyh olan Muhammed Nuri de ölünce şeyhlik boşaldığından vekil atanmasına gerek kalmadığından vekâlete ayrılmış yukarıdaki iki aylık birleştirilerek 800 kuruş maaşla asaleten görevin soydan gelen Feyzullah Efendiye verilmesine bir onurlu berat verildi.

Kaldırılan Padişah Vakıflarıyla ilgili Bakanlığın yazuları ve Şeyh'ül İslâm'ın da değinmesi üzerine danıştayca (devlet şûrası) da onaylanarak 1288 (1871) yılı Ramazan'ının 2. günü bu beratı verdim. Buyurdum ki bu gereksinme, vakıf koşullarının kendisince yerine getirilmesini sağlaya. Görevi doğruca üstlene. Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin onurlu dergâhının şeyhliği Çelebi Feyzullah

Efendinin kişiliğinde asaleten bulunsun. Bununla ilgili padişah beratı yazılsun. Gereği için Mektubat Kalemine, bilgi için, Padişah oğulları da (ilerilerde) haberli olsunlar diye yazılıp (derkenar) arşivlenmesine 16 Ramazan 1288 (1871)'de günlüklere (rûznâme) geçirildi.

Onurlu Vakıf'ın şeyhiğinin bizim yoksul evimize verildiğine ilişkin padişah fermanının örneğidir:

Ayrıcalıklı vakıflardan ve aziz büyüklerden Kırşehir'de bulunan Hacı Bektaş Veli (k.s.) yüce zâviyesi (tekkesi) gelirinin 15 pay İbrahim Selamettin Efendi'nin ölümü üzerine ondan boşalan payının Çelebi Ahmet Cemaleddin ve kardeşi Veliyeddin Efendi'lere verilmesi öngörülen Ankara İli Meclisinin mezbataşı ile (bu kez) aziz Hacı Bektaş Veli vakfının 15 payının 1265 h. (1848 m.) Zilkadde ayının beşinci günü tarihli padişah fermanı ile bildirildiğine göre 4 payının şeyhlik ve velilik, 3 payı soyundan gelenlerin aylıkları, 4 payı dergâhın onarımı, 4 payı da yoksulların ve konukların yedirilmesi için dağıtılması,

Ancak, gerek vakıf müdürünün yönetim, işlem ve gelirlerin toplanmasına denetim işlerinden, gerekse vakıf muhasebe müdürünün onunla birlikte düzenleme çalışmalarında mütevellî atanmasından, ayrıca Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilerin vekili Rıza Efendi'nin istifasından dolayı Devlet Şurasının mülkiye dairesinden gelen tebliğatta ürünüün 15 payından 1.5 payının yarısının İbrahim Selamet üzerinde olduğu, ayrıca şeyhlik ve velilik için ayrılan 4 paydan 800 kuruşun aylık sayılarak şeyhlik yönü Hacı Hamza Efendi'ye verildiği anlaşılmıştır. Adı geçen Çelebi Cemalettin Efendi, vakıf evlâdının en büyük ve en yetkilisi olarak iyi yönetim ve iyi kişiliğe yetkin olduğundan ölü İbrahim Selâmet'ten boşalan payların eski paylarına eklenmesi, Veliyeddin ve Cemaleddin Efendilere verilen 800 kuruşun ise eskiden olduğu gibi Hacı Hamza Efendiye verilmesi, ürün gelirlerinin ise eskiden olduğu gibi velilik için Cemaleddin Efendiye verilmesi mahkeme kararlarından anlaşılacak vakıf yönetiminde h.1322 (1904 m.) yılı Sefer ayının 18. günü bu durum yüce fermanımla yazılarak kendilerine verildi ve yazdım ki eskiden olduğu gibi velilik adı geçen

evlâdın üzerinde kala. Yasal durumları ile iyi yönetim göstereler. Her yıl gereken hesapları düzenli tutmak ve gecikme yapmamak üzere kullanalar. Rebiülevvel ayı h.1322 (1904)'de yazıldı.

Mahkeme kararı örneğidir:

Ankara ili içerisinde (valiliği) bulunan Kırşehir'ne bağlı Hacı Bektaş kasabası halkından ve Hacı Bektaş Veli (s.a.) soyundan ve adı anılan aziz'in vakfından onbeş pay olarak, bir buçuk payını kullanmaya padişah fermanı ile sahip olan Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendi'ler oğlu Veliyeddin oğlu Feyzullah tarafından aşağıda belirtilen dâvaya adli sicilli vekilleri (avukat) anılan vilâyetin liva merkezlerinden olan Yozgat kasabasının Tekke mahallesinde oturan, Kırşehir kasabasının Kızgacıoğlu hanında geçici olarak bulunan ve bu ilânın kaynağı (olan) Hasan Rıza Bey (Hacı Ömer Lütfü Bey oğlu), vekâletini ve daha önceki dilekçesini göstererek yasalara aykırı bulunan anılan birbuçuk payın Kırşehir'de oturan Hamdullah Efendi oğlu Bekir Efendi'den kaldırılmasına, bu işe katılmasının (müdahalesinin) engellenmesine, ve müvekkilleri Çelebi Ahmet Cemaleddin Efendi ve Veliyeddin Efendilere eklenmesine karar verilmesini istemiştir. Bu bakımdan Hamdullah Efendi aleyhine varılan 25 Recep 1310 (m.1892) tarihli ilâm (karar) ve 29 Cemaziyülevvel 1316 (m. 1898) tarihli giyapta verilen kararların kimi noksanlıklardan ve yanlışlıktan uzak olamayacağı düşünülerek yeniden görülmesini istediğinden,

Amasya kasabasında oturmakta ise de 4,5 (dörtbuçuk) aydan beri Kırşehir'deki oturma yerinde (Hacı Ahmet hanında) bulunan Hamdullah Efendi oğlu Bekir Efendi'ye yasal hükümler uygulanması için yasal yerlerce ayrı ayrı günlerde üç kez uyarı ve dördüncü kez çağrı belgesi gönderilmiştir. Ancak, bu belgeler kendisine iletilmediği halde gelmediği gibi vekil de göndermemiştir. Buna karşılık davacıların vekili Hasan Rıza Bey karşı tarafın yokluğunda (giyap) karar verilmesini istediğinden adı geçen Hamdullah Efendinin haklarının korunması için Adliyece vekil atanmış Kayabaşı mahallesinden Recep oğlu Muhammed Arif oğlu Muhammed ve Kırşehir sancağı vakıflar müdürü Atullah Efendi oğlu Abdurrahman Efendi hazır bulduklarında, Kırşehir mahkeme

salonunda yapılan duruşmada Hasan Rıza Bey, sözle durumu anlatarak Hacı Bektaş vakfının gelirlerinin eskilerden beri erkek çocuklardan ve müvekkilin yetkin temsilcilerinden olan Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendinin ataları olan Hacı Feyzullah Efendiden boşaldığından dolayı nasıl Bektaş Çelebiye ve ondan oğlu Feyzullah Çelebiye gelmiş, daha sonra söz alan Arif Efendi ise müvekkili Hamdullah Efendinin annesinin atası olan Hamdullah Efendiye bir ara şeyhlik ve velilik tevcih olunup daha sonra bu hakkın onun oğullarına kesinlikle uygun bulunup verilmeyişini bildirip ölen Hamdullah Efendinin veliliğinin kime kalacağı beldede karışıklıklara yol açtığından padişah buyruğu ile bir ara onurlu vakfın Amasya'ya kaldırılması söz konusu olmuş, (not: burada dede-torun iki Hamdullah Efendi gösteriliyor) zaviye şeyhliği üzerinden kaldırıldığından Hamdullah Efendinin anne-babasından akrabası Veliyeddin Efendi oğlu Feyzullah Efendiye padişah buyruğu verilerek adı geçen Hamdullah Efendinin şeyhlikte, velilikte, vakıfta hiç bir payı kalmamıştır. Bir müteveli (yönetici) ve vekilinin kötü yönetimden dolayı (burada suistimal geçiyor.) vakıftan kovulmasından sonra zamanla benliğini düzeltmedikçe (burada ıslah-ı nefis geçiyor) yeniden göreve gelemeyeceği uygun olmayacağı gibi padişah fermanı ile vakıf yetkilisi sayılan Veliyeddin Çelebi'nin Feyzullah ve Ali Celâleddin adlı iki oğlu olup ölümünde eski gelenek, yöntem ve fetvalar gereği oğullarına birlikte verilmesi gerekirken anılan Hamdullah Efendinin babası Bekir Efendinin Amasya kazası eşrafından olduğunu ve bu nedenle vakıf yönetiminin kendisinden alınmasını Veliyeddin Efendiye verilmesini yerine getirmeyerek "Hamdullah Efendinin boşalmasından" deyip birbuçuk payın yarı bölümün Hamdullah Efendi kızı ve (vekili Arif Efendinin müvekkili) Hamdullah Efendinin annesi Rahime Hanıma verilmesini, öbür yarı birbuçuk bölümün de müvekkilim Feyzullah Çelebi Efendilere verilmesine ilişkin (bu konuda Amasya il meclisinden aldığı mazbatada müvekkilinin babası Feyzullah Efendinin yaşının küçüklüğü ile zamanında saptanmış ve Rahime Hatunun ölümü ile ondaki payın Hamdullah Efendi ile kardeşi İbrahim Selâmet Efendiye geçtiğini göstermiştir.) ortaya çıkan du-

rumun gerçeklere uymadığını göstermiştir. Göstürdüğü padişah fermanı ile ve iski hükümlere göre asla kız çocuklarına miras kalmadığından bu tarihe gelinceye değin yetki erkek çocuklara kaldığından müvekkilleri olan Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilerin yüce atalarının gömülü bulunduğu Hacibektaş kasabasında oturanlara koruyuculuk, yiyip içirmek ve hizmetlerinde eksik bulunmamak edegeldikleri tanıklar ve deliller ile kanıtlanmıştır. Bu durumda Hamdullah Efendinin öteden beri doğrular hilâfına kullana geldiği birbuçuk payın üzerinden alınarak Çelebi Cemalettin ve Veliyettin Efendilere eklenmesine istekte bulunmuştur.

Öbür tarafın vekili Müsahhar Arif Efendi ise birbuçuk payı kullanan merhume Rahime Hatunun bu payı 30 yıl, onun ölümünden sonra da müvekkili Hamdullah Efendi ve İbrahim Selâmet Efendinin 17 yıl (ki toplam 37 yıl eder) kullandığını ileri sürmüş ve bunun artık bir hak olduğunu bildirmiştir. Böyle bir olayda zaman aşımı olmaz demıştır. Annelerinin sağlığında Hamdullah Efendi ve kardeşi İbrahim Selâmet Efendi h.1300 (m.1898) yılına değin Amasya'dan dışarı çıkmamışlardır. Amasya sancağı ile müvekkillerimin oturdukları Hacibektaş kasabası şimdi bile 60 saatte fazla bir uzaklıktadır. Bu durumun h.1300 yılında ve hâkim önünde söyleyen Hamdullah Efendinin itirafları hâkimin mühürü ile de mühürlenmiştir. Bu belgelerin de yeniden davacı vekillerince gözden geçirilmesini istemiştir. Böylece de davada zaman aşımı olamayacağından sözle bu davanın amasya mahkemesinde görülmesini ileri sürmüştür.

Hasan Rıza Bey cevabında bu davanın ille de karşı tarafın bulunduğu bölgede görülmesinin gerekmediğini bildirmiştir. Davalı olan Hamdullah Efendinin 7-8 yıldan beridir şurada burada dolaşır durumda olduğunu söyleyerek şimdilik Kırşehir'de oturduğunu ve dolayısı ile bu davanın Kırşehir'de görülebileceğini bildirmiştir. Mahkemeler uygun görülürse birleştirilebilir demıştır. Ancak mahkemenin uzatılmasından ise sonuçlanmasını ve gereken yetkilerin ve ürün payının anne tarafından akrabası bulunan Hamdullah oğlu Feyzullah Efendi üzerinden alınıp Çelebi Cemaleddin

ve Veliyeddin Efendilere verildiğini ve bu vakfın üç akça payının erkek çocuklara ait olduğunu ileri sürmüştür.

Sorulduğunda,

Anılan azizin (Hacı Bektaş Veli) doğan erkek çocuklarına mirasının kaldığı, bunun kız çocuklarını kapsamadığı yasal mahkemelere iletilmiştir (19). Bu belgelerin tarihleri 7 Cemaziyülâhir 1166 (1752), 23 Cemaziyülevvel 1192 (1778), 15 Rebiülâhir 1218 (1803), 18 Şaban 1243 (1827), 6 Zilkadde 1262 (1844) tarihli olup toplam beş tane padişah beratıdır. Hacibektaş kasabasının halkından Suvat mahalleli Veliyüttin ve Mustafa Ağalar, oğlu Habip Ağa ve Bekir Ağa oğlu Numan'ın tanıklıklarıyla mahkemede dava vekili Müsahhar Arif Efendinin yüzüne karşı ayrı ayrı soruşturulduğunda gerçekten Büyük Feyzullah Efendi, anılan vakfın zaviyedarı ve mütevellisi olup onun ölümünden sonra büyük oğlu Bektaş ve büyük kızı Hatice'yi terkedip mütevellilik ve zaviye postu Bektaş Çelebi'ye verildiği ve onun ölümü ile de oğlu Feyzullah Efendi'ye geçtiği, Feyzullah Efendi'den sonra oğulları Hamdullah ve Veliyeddin Efendiler, kızları Ayşe, Zariife, Güzide ve Huriye'yi kız çocuklarına miras düşmez diyerek büyük oğlu Hamdullah Efendiye mirasın kaldığı, bundan dolayı Hamdullah Efendi beldedeki karışıklığa neden olduğu için padişah tarafından Amasya'ya sürgün edildiği, sonra da üzerindeki velilik ve vakıf yetkisi kaldırıldığı, kardeşi Veliyeddin Efendi'nin ölümünden sonra Ahmet Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilerin babaları Feyzullah Efendiye (bu yetkilerin) verilmesi gerekirken her nasılsa gelenek dışı erkek oğullar için ayrılan üç akçalık evlatlık payının bir buçuğu Feyzullah Efendiye ve öbür bir buçuğu da Amasya'da sürgünde iken ölen Hamdullah Efendi'nin Kızı Rahime Hatuna verilip ve Feyzullah Efendi'nin ölümünde de üzerinde bulunan yarı pay oğulları olup şu anda yaşamakta olan Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilere eşit olarak kızkardeşleri olan Zariife, Sabire ve Şerife Hanımlara ulaşmadığı,

Bu arada gelenekler dışı olarak eski kız çocuklarından Rahime Hatuna verilen yarım pay, adı geçen ölümünden sonra büyük oğulları Hemdullah ve İbrahim Selâmet Efendilere geçip ve göç-

tüğünde (h.1307- m.1889) İbrahim Selâmet Efendinin çocukları olmadığından anılan Hamdullah Ef. bu yarı payın tümüne el koyduğundan (şimdi) Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Ahmet Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilerin babalarının Feyzullah, onun babasının adı Veliyeddin, onun babasının adı Bektaş Efendi ve onun babasının adı da Büyük Feyzullah Efendi olduğuna ve adları yazılı zâtların Hacı Bektaş Veli çocuklarından olduğuna kasabada herkesin yiyip içmelerine özen gösterir olup payların ve anılan vakfın hakkının sahipleri olduğuna, erkek çocukların sağlıklı ve büyükleri olduğuna, Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin onurlu vakfının ve veliliğinin erkek çocuklara ulaştığına,

Eski tarihlerden beri geleneklere göre Müsahher vekilin müvekkili Rahime Hatun'dan başka hiç bir kız çocuğa pay verilmediğine tanız. Bunu hep bir ağızdan söylediler. Bu tanıklık anılan tanıkların önce bir yaprağı imzalamalarından sonra öbür (kopya) yaprakların aslının aynı olduğunu bildirir biçimde Suvat Mahallesi İmamı Musa oğlu Ali Efendi, oğlu Halil Efendi ve Muhtar olan İdris oğlu İbrahim oğlu Battal, muhtar yardımcısı Karabacak oğlu Salih oğlu Şanan ve Bâlâ mahallesi İmamı Bektaş Ağa oğlu Murtaza Efendinin oğlu Halil ve muhtar yardımcısı Kırmacı İbrahim Ağa oğlu Bektaş'ın oğlu İbrahim, Vezi, Mahallesi imamı Hacı Veli oğlu Mustafa'nın oğlu Muhammed Ali, muhtar Kelâm oğlu Arif'in oğlu Yusuf, muhtar yardımcısı Görülme oğlu Seyyid'in oğlu Muhammed Görülme, bu adlardaki kişilerden gizlice ve bundan sonra adları okunan tanıkların da tanıklıklarıyla anılan Suvat Mahallesi halkından Aksaraylı Salih oğlu Ahmet oğlu Emir ve Topal Hüseyin oğlu Mustafa oğlu Hakkı oğlu Hakkı oğlu Hüseyin ve Aksar oğlu Musa oğlu Hüseyin oğlu Mustafa oğlu Abdullah ve Vezir mahallesinden Danacı oğlu Halil oğlu Hüseyin oğlu Hüsnü ve Veliyeddin oğlu İbrahim oğlu Osman ve Abbas oğlu Murtaza oğlu Hasan ve Bâlâ mahallesi halkından Kırıklı oğlu Mustafa oğlu Mustafa adlı kimseler de Hacı Bektaş ikinci naibi Hasan Efendiye verilen buyruk ve yetki üzerine mahallelerinde açıkça konuyu onayladı ve tanıklık ettiler. Bunların tanıklıkları hayırlı sayılıp benimsendi ve Hacı Bektaş Veli vakfının velilik ve za-

viyedarlık paylarının soydan gelen adları yukarıda anılan kişilerin şimdiki erkek çocukları Hacı Feyzullah Efendi, oğlu Bektaş, onun oğlu öbür Feyzullah, onun oğlu Hamdullah ve onun kalkmasından sonra kardeşi Veliyeddin Çelebi Efendilere ulaştığı ve böylece erkek çocuklarca kullanıldığı, kız çocuklarına bu güne değin pay verilmediği halde (yukarıda anlatıldığı biçimde) Hamdullah Efendinin annesine ve ondan (ölümünden) sonra da Hamdullah Efendi ve kardeşi İbrahim Selâmet Efendiye birbuçuk pay verildiği,

Ölen Rahime Hatun'un babası Hamdullah Efendi'nin halk arasında bozguna neden olmasından dolayı velilik ve ziyedarlık görevlerinin üzerinden alınmasından sonra Çelebi Ahmet Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilere 18 Şaban 1243 h. (m.1827) tarihli padişah beratı ile verildiği ve ölü Hamdullah Efendiye geri verilmesinin olmadığı, tanıkların sözleri ve Mecelle-i Akkâm-ı Adliye'nin 1737 maddesi uyarınca vekil Hasan Rıza Bey eliyle sunulan vakıf senedi, bilinmeyen velilik veya vakıf yetkisi olayı nasıl cereyan etmiş ise öyle yürüyeceği ve tersine bir olayın doğamayacağı,

Veliyeddin Efendiye geçen vakıf payının üzerinden yasaya uymayan, sürgün edilen Hamdullah Efendiden alınan velilik ve şeyhliğin eski geleneklerin zıddına hâlâ pay almasına ve öbür payın kardeşi İbrahim Selâmet Efendiye geçmesine engel olunmasını ve vekil Hasan Rıza Beyin müvekkili Çelebi Cemaleddin ve Veliyeddin Efendilerin üzerindeki paya eklenmesini, durumun Hamdullah Efendi vekili Musahhar Arif Efendiye tebliğini bildirir karar tescil olundu. 3 Zilhicce 1312 h. (1894 m.)

Kırşehir Livasının Naibi

Kararın tebliğ edildiğinin sureti:

Bu belge bir ilmühaberdir ki 3 Zilhicce 1318 (1900) tarih ve 47 no.lu (olup) Hacı Bektaş Veli soyundan Ahmet Cemalettin ve Veliyeddin Efendilerin Kırşehir'in yüce mahkemesinden yokluklarında çıkardıkları mahkeme ilâmının ikinci bir örneği Ankara yüce mahkemesi görevlisi İsmail Ağa eliyle tarafıma tebliğ kılındı. Bu ilmühaber mühürlendi.

15 Zilhicce 1318 (1900) Hacı Bektaş Veli soyundan Hamdi

Kırşehir Mahkemesinde Hamdullah Efendi aleyhine varılan 3

Zilhicce 1318 (1900) tarihinde elimle Hamdullah Efendiye tebliğ olundu.

17 Zilhicce 1318. Ankara Şeri Mahkemesi Muhtar İsmail Hakkı

Aşağıda yazılı İlâmın onayını taşıyan fetva, bölümünden yazılan onay belgesi örneğidir: 47 no.lu mühürle mutabık ve içeriği belirtilen karar hakkında biçimine uygun olup ancak özel hükümlerce vakıf kararına uygun olmakla ilâmın icrası hakkında ilgili vekillere duyurulur.

21 Zilhicce 1320 (1902) ilgili mühür

.....

Bir başka mahkeme ilâmının örneğidir:

Ankara iline bağlı Kırşehir bucağından Hacı Bektaş Kasabasının Bâlâ mahallesinden ve Çelebilerden Avni Efendi oğlu Aziz Efendi ve Aziz Efendi oğlu Muhammet Habib ve Safi oğlu Muhammet ve Lâtif oğlu Süleyman ve Ali oğlu Sait ve Sait oğlu Dede ve Hüseyin oğlu Battal ve Raşit oğlu Hasan ve İskender oğlu Hakkı ve Sait oğlu Hüseyin Efendiler adlı kişilerin dava vekilleri ve borçlu vekilli Kirkor Efendi oğlu İsteyan Ağa, kentimizin yüce mahkemesinde, meclisimizin huzurunda ve devlet hazinesi vakıflarının vekili Akif Efendi oğlu Hacı Ahmet Efendi kanalıyla vekâletnâmede adları yazılı müvekkilleri 14 evlik Çelebilerin anılan bölgede yatan Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin ayrıcalıklı vakıflardan olan ve Hacıbektaş kasabasındaki tüm topraklar ile Küçük, Hasanlarbaşı, Sadıktepesi, Delikengel, Kesecik bölgeleri sınırları içerisinde kullanageldikleri arazinin yetiştirdiği ürünler Hacı Bektaş Veli'ye duyulan saygıdan dolayı kuşaklar boyunca vergilerden bağımsız ve ayrıcalıklı oldukları padişah fermanları ile belgelenen gerçek var iken bu yerlerin şimdi eski Kırşehir vakıf müdürü onda birine tecavüz etmekte ve hatta 1321 (1903) yılına hesap ederek müvekkillerinin ektiği yerlerin onda birini adı anılan yerin Yeniçeri Mahallesinden Şapşap oğlu Ali'ye 10,000 kuruş karşılığında ihale etmiştir. Ancak, yapılan kimi şikâyetler üzerine yetkili il kurulları bu ihaleyi hükümsüz saymıştır. Bunun üzerine eski vakıflar müdürü Necip Efendi'nin böyle elkoymalardan vaz-

geçmesi konusu vekili Arif Efendi'ye bildirilerek karara bağlanmıştır. Bu tembihe kaynak oluşturan bir parça defter ile iki parça Konya ilince verilen beratın ışığı altında, ayrıca.....

...Hakana ilişkin defterlerin içeriğinde ondört tane ayrıcalıklı vakıf düzenlenmesini gösteren bölümlerin gösterilmesiyle oluşan karar vekil Akif Efendiye bildirilmiş ve onun sorusuna karşılık verilen cevapta ileri sürülen savın vakıfla ilgili işlerden olmayıp salt ayrıcalıklarla ilgili olduğu söylenmiş ve (o da) bu konuda uyulacak olan makam hukuk mahkemeleridir. Bir şey diyemem dediğinden iki taraf da uygun bulunduğu mahkeme bir başka güne bırakılmıştır.

O gün geldiğinde ise müdürün ve vekilin gelmediği görülmüştür. Araştırıldığında gelmeyenlere ayrı ayrı çağrı çıkarıldığı da görüldüğünden bu kez vekil Kirkor Efendi mahkemenin yokluklarında sürmesini istenmiştir. Mahkeme de mahkeme muhtarlarından İsmail oğlu İbrahim Ef. yi vekil atayarak duruşmayı sürdürmüştür. Kirkor Efendi, iddiasında ısrar etmiştir. Bu ısrarı reddedilmiş ve kanıt istenmiştir. Verilen kanıtlar (delil) padişah fermanları (berat-ı alişan) ve kayıt örnekleridir.

Defterin hesap tutarı ilgili bakanlıktan (nezaret) soruldu. Onların çıkardığı kayıta adları yazılı tanıklardan Hacıbektaş bucağından olan Müslümanlardan 60, 68 ve 65 yaşlarındaki Salih Ağa, İmam, Ahmet Ağa ve Ali Ağa adlı kişilerin tanıklığı ile (teker teker soruşturulduğunda) yukarıda belirtilen vakıf arazilerinin ürünlerinde padişah fermanları ile vergi alınmayacağı işitilip benimsendi, Kırşehir vakıf müdürü Necip Efendi'nin yaptığı el koyma olayının sona remesi adı geçene tebliğ edildiği ve daha sonra bu tür olaylar yinelenirse yüce buyruklara karşı gelmek sayılacağı Kırşehir mahkemesinden 27 Recep 1324 (1906) gün ve 13 Şaban 1324 (1906) günlü itirazı ile vakıf müdürü Recep Ferdi Efendi oğlu Abdurrahman Efendi adı geçen mahkemede özel odada duruşma yapıp sonuçta 14 hanenin vekili Kirkor Efendi'nin yüzüne karşı müdür Recep Ferdi Efendi, "dava ve kaleme yazıyla bildirip Kirkor Efendinin daha önceden ilgili vakıftaki 14 hanenin ayrıcalıklı olup ancak buradaki yazılı kişilerin şu anda var olmadıklarını,

bunların nerede olduklarının da bilinmediğini, böylece bunların vekâletlerinin doğru olup olmayacağını da bilinmez olduğunu, ileri sürülen vekillik senetinin sahte olabileceğini ve dava ettiğini" söyledi. (Konuşmasını sürdürerek) "Hacı Bektaş Veli Hazretleri türbesi kapsamındaki zaviye ve var olan evlerin gelip geçen yoksullar ve konuklar için bir yeme ve yatma yeri olduğunu ileri sürerek bunlar için gereken paranın 'tevliyet ve elâdiyet' (post-nişinlik ve oğulluk hakkı) adı altında 7/15 pay olarak Çelebi Ahmet Celâlettin ve Veliyettin Efendilere ayrıldığına, (ayrıca) Çelebi denilen ve adları kaybolan kimi kişilerin Hacı Bektaş soyu denilen beratlarla bulunmadığına bunların vakıf kayıtlarında da adlarının geçmediğine, onda bir (1/10) bağışıklığının Çelebi Cemalettin ve Veliyettin Efendilere bile tanınmadığı halde kimlikleri bilinmeyen bu kişilere tanınmayacağını, eğer bu kişiler için ayrı bir yasal yargı ilâmı varsa vekilleri Kirkor Efendinin bunu açıklamasını talep ederim" dedi.

Öbür Vekil Kirkor Efendi cevabında, "ondört evlik Hacı Bektaş Veli soyunun gerçek olduğunu, bunun kimi begelerde, ferman ve beratlarda, ayrılan aylıklarda adları olduğu için bilindiğini söyledi. Buna karşı Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin bekâr olarak öldüğünü söyleyen müdür Recep Efendinin sözlerinin dayanaksız olduğunu, Osmanlı saltanatının ilk gününden bu yana verilen fermanlarda 'Hacı Bektaş ve Hacı Bektaş soyu' diye yazılar bulunduğunu, hatta bunların sayısı için bölümler ayrıldığını bugüne değin vakıf yönetiminden kendilerine bağlanan bir pay olmadıktan adlarının geçmesinin de olası olmadığını" söyledi ve devamında "Ahmet Cemalettin ve Veliyettin Efendilerin ise Hacı Bektaş Veli soyundan ve mütevellilerinden oldukları kanıtlanmıştır. İtiraz eden müdürün isteğinin reddini talep ederim" dedi.

Müdür ve itiraz eden Recep Ferdi yeniden söz alarak cevabında "Adı geçenlerin vekili Kirkor Efendinin sunduğu üç parça fermanın içeriğinin ilgili vakfın sınırları içerisindeki deve, koyun, kâfir vergileri ile savaşta gerekecek binek ve çift vergilerini ve buna benzer öbür vergilerden bağışıklı buldukları olduğunu "

belirtti. "Böylece Kırşehir sancağı mutassarrıfı, Hacı Bektaş bucağının bu tür vergilerinin alınmaması buyrulduğuna göre onurlu vakfın hayatının süre gitmesi için izin verilmiş sayılacağına ve Kirkor Efendi'nin müvekkilleri olan Çelebilerden vakfa ait öşürün alınmayışına ilişkin bir nokta bulunmadığına ilgi çekti. Aslında alınan öşür ise Hazine'den alınmayıp sırf o hayratın yönetimine ilişkin olarak ayrıcalıklı bulunduğundan vakıf yönetimince yapılan işlem de bununla yetindiğinden Kirkor Efendi'nin müvekkillerine ilişkin bağışıklık davasının reddini talep ederim." dedi.

Kirkor Efendi, yeniden söz aldı. "Ondört evlik Çelebilerin gösterilen yerlerin kendilerine terk edildiğine ilişkin kişisel tanıklar, fermanlar bulunduğunu, Hacı Bektaş Veli soyunun tümünün saygıya ve edebe yakıştır olduklarını" belirtti. Bu bağışıklığın kaldırılmasını buyuran bir başka yasa bulunmadıkça hüküm geçerli olduğundan reddini istedi. Müdür Ferdi Efendi, söz alıp "Kirkor Efendinin söylediklerinin bir yasa hükmü olamayacağını söyleyip müvekkillerinin bir yandan öşürden bağışıklı bulunduğunu, bir yandan da yüce fermana ulaştıklarını ileri sürerken eldeki fermanla ileri sürenlere ilişkin bir bölüm bulunmadığını, olsa bile sultanlar eliyle verilen fermanların hükmünün gelecek halifelerce de yenilenmesi gerekeceğinden ve buna benzer yeni bir ferman da bulunmadığına göre bağışıklık kestirilemez. Ariflerin kutbu ve mutluluğu bulanların önderi Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin bucağında bulunan zâviyesi ile vakfının kendisine saygıdan dolayı yüce ordu için, Kırşehir sancağında düzenlenen deve, katır v.b. için bağışlanan vergi payları öbür vergilere genellendirilmeyeceği için yapılan başvurular ve istekler geri çevrilip zâviye ve vakıf hizmetinde olanların geçimleri için bu hizmette bulunmayanların vergileri alınıp vakfa sarfoluna. İki baştan gelen ürün, koyun ve başka çift vergisi ve koyun, binek savaşçı ve köle v.b. için toplam 18.000 maddede var olan 45.800 akça Hacı Bektaş Veli zâviyesi kayıtlarında görüldüğünden 1147 (1734 m.) yılında çıkarılan yüce buyrukların yeniden yinelenmesine ilişkin 1229 (1823 m.) yılı Zilkadesinin 13. günü ve gene yinelenmesine ilişkin 1265 (1848 m.) yılının Şaban ayının 17. günü verilen ve yukarıları yüce fermanla

süslü üç ayrı belge ile, anılan bölgedeki arazinin işlerinin görülmeye geçeri olamaz. Ayrıcalıklı vakıftan olduğu için senet düzenlenmesi mütevellisine aittir. Bunu gösterir yazı 27 Mayıs 1320 (1904 m.) ve 25 Rebiülâhir 1322 (1906 m.) tarihle eski Konya valisi tarafından Kırşehir mutasarrıflığına gönderilmiştir. Bunların içerikleri ile yasal olarak kanıtlanmıştır ki; gösterilen, yokluklarında verilen kararlar bu vakıf, ayrıcalıklı vakıflardan olup vakıf hazinesini ilgilendirmektedir. Benzerleri gibi buna da karışılmamasını, ve 14 evlik Çelebilerin bunu kullanmalarına eskisi gibi uyulmasını buyurur. Vakıflar Bakanlığınca (Evkaf-ı Hümayun Nezareti) 30 Haziran 1223 (1808 m.) tarih ve 53 no.lu ve gene 11 Şubat 1324 (1908 m.) tarihli yazılarıyla öşürlerin kendilerine bırakılması ve öbür vergilerden ise 1/90 oranla alınması belirlediğinden Vakıf müdürü Recep Ferdi Efendinin bu tür vergilere karışmasının yasaklanmasına, durumun kendisine bildirilmesine bu tür bağışıklığın sürmesine Kırşehir yüce mahkemesinde yüzlerine karşı söylendi ve yazıldı. 19 Recep 1326 (1908 m.)

Kırşehir Yüksek Naibi Muhammet Rıza

İstanbul Kadısı Mustafa İsmet (13 Şaban 1327) (1909 m.)

Gösterilen ilâmda yazılı açıklamalar yüce müftülüğün 20 Cemaziyevvel 1327 (1911 m.) gün ve 4241 sayı ve 28 Teşrinisani 1325 (1909 m.) gün ve 422 sayılı kayıtlarındadır. Mühürle onaylanan iş bu ilâmın öbür örneğine Kırşehir sancağı mahkemesinin, aleyhine verilen hükme karşı çıkararak yeniden incelenmesine ilişkin mührünü de göstererek okudu. Bu ilâmın içeriğinin sonucu ancak "yasaklanmanın" bölümü Yasaları İnceleme Kurulu'na (Meclis-i Tetkikat-ı Şeriye) gönderilmesi 12 Cemaziyelâhir 1328 (1910 m.) tarihi ile yazılıp karara bağlandı.

.....
(İnceleme Kurulunun Yazısı-Rapor ve Karar)

Kırşehir mahkemesinden 19 Recep 1326 tarihi ile verilen mühürlü karşı çıkma dilekçesi (lâyiha-i itiraz) ile temyizen kurulumuza gelen bu yasal ilâmın öbür örneği çıkışına yazılan 12 Recep 1327 tarih ve 1326 no.lu yönlendirme notu sonucunda ancak istenen yasaklama, biçimine uygun diye yüce müftülüğün

onaylı belgeye uygun ve (öbür) istekler yerinde bulunmayıp kuralına göre belgeler (evrak) Ankara İline geri gönderilmiş ve kaydına geçilmiştir. Bu alandaki buyruk ve ferman yüce bir buyruktur. 22 Recep 1327 (1909 m.) Yasaları İnceleme Kurulu

.....
Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin soyundan İlçede gömülü Bektaş Efendinin onurlu türbeleridir.

(Fotoğraf ve fotoğrafın altında "anılan türbe çökmeye yüz tutmuş olduğundan Ahmet Cemalettin Efendi tarafından onarılmıştır" yazılıdır. Kırklar meydanında gömülü Veliyeddin ve Abdüllâtif ve öbür Çelebilerin onurlu mezarlarıdır.)

Padişah Hazretlerinin önünde (ben) yoksulun okuduğu duanın örneğidir.

Ben yoksulun soyundan geldiğim Hacı Bektaş Hazretlerinden kalıt, soy ve geçmiş olarak o soyun rüzgârının bir temsilcisi olarak sonsuza değin yaşayacak Osmanlıların ve şu andaki Meşrutiyet hükümetinin ilk ve âdil padişahı olan efendimizin tahta çıkışı nedeniyle mutlu sarayına şahsen yüzüm sürmek için Dersaadete (İstanbul) gelmiştim. Bu yoksul sözlerimin söylenebilmesi için beni buraya kabul ettiğiniz için son derece mutluyum. Osmanlı hükümetinin şan, görkem ve onurla sizin saltanatınız altında sağlık ve esenlikle sürmesini dilerim. Yönettiğim hayrat adına yüce halifemizi döne döne anıyor ve teşekkür ediyorum. Tanrı sarayınızı yüceltsin.

Sabah gazetesinin 23 Teşrinievvel 1325 (1907 m.) ve 7226 no.lu sayısı ile yayınlanan bu dua, sırf uğur olsun diye ve bir kez daha âmin alsın diye bu kitapçığa eklenmiştir:

Gazetenin 20 Teşrinievvel 1325 (1909 m.) günlü sayısında, ilk sütünde görülen bilgi dolu, güzel makalede, "yüce Atalarımızın Vakıfları" anlatılırken "Orhan Gazi Hazretlerinin askeri düzeni oluşturduğu sıralarda, adı geçen Hakanın çağrısı ve önerisine uyarak Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin askeri rütbelere "YENİÇERİ" adı verip dile getirdikleri (20) "dua" başlığı altında yazılmıştır. Hacı Bektaş Veli, doğrudan doğruya kendisi duada bulunduğu gibi Osmanlı hükümeti ve askerinin erinci için duanın her

zaman ve her yerde edilmesi soyundan gelenlere bağlular için (müritlere) uyulması gerekir denmektedir. Dua ve iç güçlerin her dönemde etkisi, tüm ulusların ve inançların üzerinde olmuştur. Büyük sultanların ve velilerin saygın tutularak adı geçen velilerin onurlu dergâhlarının yapım ve süslenmesine yeterli ödenek ayrılmalı ve onların saygın soylarına da saygıda ve bakımda eksiklik gösterilmemelidir.

Osmanlı hükümetinin (sonsuzca değin yaşayacak olan) o YENİÇERİ adlı askeriyle nice fetihlerde ve yengilerde bulunduğu tarihlerde bellidir. Osmanlı meşrutiyetinin dayanağı olan "görüşme, birlik ve anlaşma"ların içerisinde en güçlü bölüm kuşkusuz "askeriye" ile ilgili olanıdır. Bu kutsal görevin tüm Osmanlı halklarına uygulanması ve birliğin güçlenmesi konusunu taşıyan ilgili fermanın okunduğu bir dönemde mutlu bir rastlantı olarak İstanbul'da bulunuyordum. Padişah Efendimizin o gönüller açan çağrularına uyarak bu hayırlı görüşmeye geldim. Padişah Efendimizin yanı sıra nice hayırlı şeylere rastladım. Bu nedenle yüceliklerini ve başarılarını, sağlıklarını yineleyerek diliyorum. Yeniden kabul etmelerini sağlamak için keremi bol okuyucularınızın görmesi için şu yazımın uygun bir yerde yayınlanmasını dilerim.

Hacı Bektaş Veli soyundan

Soyunun vakıfları mütevellisi

Esseyid Ahmet Cemaledin Çelebi

23 Şaban 1307 ve 1 Nisan 1306 (1888 ve 1889 m.) günlü İlgili Bakanlar Kurulu (Meclis-i Vükelâ-i Mahsus) tutanağı örneğidir.

Padişahımızın mülkünden olup kullanılmasının bağlı kurallardan olması gereken mezra ve öbür arazinin bazılarının eski aziz büyüklerin hayratlarından olması özellikleri ile tasarlanan bedelden irak tutulması, mütevellî ve zaviye postnişinleri tarafından dilekçe edilmesi görüldüğünden bölgelerinden gelen tutanak, yazı ve arazi inceleme kurullarınca yerinde görülüp düzenlenen mazbataları üzerine yapılan inceleme, yazışmaları taşıyan belgelerle birleştirilerek tümü toplantımızda okundu ve üzerinde düşünüldü. Anılan Devlet Şurası mazbatasının özeti, padişah izni ile vakfedilen ve bu vakıf olayı yasalarda onanan vakıfların korunmasına

ilişkin kurallara uymak için düzenlenen tüzüğün maddelerine bakıldı. Bunlar arasında eskilerden beri "müstasna tutulan" (ayrıcılıkli tutulan) deyimine uyarak bugüne değin ve bugün vakıf durumu, çalışır vakıf, vakfi geçerli ve yasalara ugun olan vakıflardan ayrıcalıklı durumu olan kutlu büyüklerin ve büyük kadınların vakıflarına el konulmaması ağırlıklı görünüm ise de ilgili bakanlığın (nezaret) cevabından açıklandığı üzere Tanzimat-ı Hayriyye'den beri (1839) vakıf toprakları, mütevellileri tarafından tumar, zeamet ve mukattaat gibi şeylerin çoğu arazi sahibi denilen kullananlar tarafından ferağ, devretme vb. olarak yapılırken Tanzimat döneminde tüm arazilerin hatta ulu sultanların vakıf arazilerinin geçerli yönden olup bedellerinin sahiplerine ödenmesi karara alınmış büyük vakıflardan Hacı Bektaş Veli, Adülkadır Geylâni, Hacı Bayram Veli, Gazi Evranos Bey ve vakıfları ayrıcalıklı tutulmuş, bu vakıflar içerisinde Gazi Mihal, Ali ve Süleyman Beyler de görülmüştür. Yani, işlem, ürün vergileri eskiden olduğu gibi kendilerine bırakılmıştır. Daha sonraları yapılan incelemeler sonucunda çeşitli tarihlerde Zağnos Paşa, Emir Ahmet El Buhari, Şeyh Sinan Erdebili, Himmet Efendi ve Firuz Bey, Tar Ali Bey, Şeyh Şucaeddin Veli, Bezirgân Hacı Mehmet Efendi, Canderli Kara Halil Hayreddin Paşa, Germiyanzâde Yakup Çelebi, İshak Fakih, Bedreddin Faris Bey, Molla Şemseddin Fenari, Abdülcabbar Zade Mustafa Bey vakıfları bile ayrıcalıklı vakıflar içeresine alınmış, bir aralık tüm mevlevihaneler de bu tür vakıflar içindedir denilmiş,

Ancak daha sonraları bu tür vakıfların yeniden incelenmesine geçilmiş, gerek miri (hazine) arazilerinden alınan ürün karşılığının onda birinin bağışıklı tutulmasının kimi istismarlara uğradığı görülmüş, bu ara Tanzimat'tan sonra sekiz vakıf ayrı tutulmak suretiyle öbürlerinden kimilerine yalnızca beş yıllık bir bağışıklık öngörülerek yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bunun dışındakilerin genel vakıflar içerisinde sayılması yolu tutulmuştur. Bu durumun daha önce böyle işlemlere uğradığı arzedilmiş olup bundan sonraki durumlarının ne olacağı emir ve ferman yüce makamlarıdır.

1 Nisan 1306 (1888 m.) ve 23 Şaban 1307

.....
Yüce ülkemizde oluşan ve bir bedel karşılığı çalıştırılmasının yazıya bağlandığı, kimi mezra ve mahallenin vakıflarının belli bir bedelden bağışıklı tutulması mütevellî ve zaviyedârları tarafından istenmektedir. Bunların bölgelerinden gelen zabıt, yazışma ve o konuda vakıf arazisi inceleme komisyonlarından gelen, ayrıca devlet şurasında düzenlenen raporlar üzerine Padişah Vakıfları Bakanlığı ile yapılan yazışmaların dosyası arz olunmuştur. Hazreti Halifenin bu konuda nasıl bir emir buyuracağı beklenmekte ve türde işlem yapılacağı arz olunmaktadır. Efendim...

1 Nisan 1306 (1889 m.) ve 23 Şaban 1307 Sadrazam Kâmil

.....
Onurlandırıcı Padişah Buyruğunun Örneğidir:

Yukarıdaki arzolunan yazı üzerine Padişahımızın kutsal ellerinden çıkan iş bu yüce tezkere, kendilerine sunulan sorun'un nasıl çözüleceği konusunda buyruk ve fermanıdır.

24 Şaban 1307 (1889 m.) ve 2 Nisan 1306

Hazreti Padişahın Sirkâtibi

Süreyya

.....
Örnekleri yukarıda yazılı ilgili bakanlar kurulu mazbatası ile sunuş dilekçesi ve padişahımızın yüce emirleri gereğince işlem yapılması Maliye Bakanlığına bildirilmiş ve Vakıflar Bakanlığında da bu işe gereğine himmet buyurulması için,

1 Ramazan 1307 (1889 m.) ve 8 Nisan 1306 Sadrazam Kâmil

.....
Maliye Bakanlığının 9 Şevval 1307 (1889 m.) ve 1 Nisan 1306 günlü tezkere örneğidir:

Padişahımızın ülkesinde bir bedele bağlanması kurallardan olan mezra ve kara vakıfları olan yerler: Celâliye, Hacı Bektaş Veli, Abdülkadir Geylani, Hacı Bayram Veli, Gazi Mihal, Ali, Süleyman, Evranos Beyler'in vakıfları önceden olduğu gibi ayrıcalıklı tutulup bunların dışında öbür ayrıcalık tanınan vakıflar yerel yönetimlerince ele alınmış, ürünüün bir bedele (karşılık, vergi

, ücret) bağlanması, bu kez Bakanlar Kurulunca öneri ve padişah oluru ile de sonuçlandırıldığından hazinece icrası (uygulanması) için 1306 (1888 m.) yılının martundan başlayarak tüm illere yazılan genelgelerin bir örneği de gereği için ekte gönderilmiştir. Uygulanması yüce padişahımızın buyruklarıdır.

Maliye Bakanı Agop

24 Zilhicce 1307 (1889 m.) ve 1 Nisan 1306

.....
Yukarıdaki tarihleri taşıyan Bakanlar Kurulunun kararının örneğidir:

Tanzimat'ın başlangıç döneminde ayrıcalıklı tutulan vakıf arazilerinin. onda birini alma (ta'sir) ve işlemleri vergisi eskiden olduğu gibi mütevellîlerine (kullanıcılara yönetenlere) bırakılmıştır. Çeşitli tarihlerde bağışıklık kapsamına alınan öbür kimi vakıfların örneği ve özel durumları nedeni ile beş yıllık alım vergilerinin tutarı bu onda birlerinin dışındadır. Tüm bu vergilerin toplamı, alınması işlemleri, incelenmesi, onayı kendine göre çıkarılan kimi kararların içerisinde olur. Bu durum Hazreti Padişah Efendimizce de onanmıştır. Konu ile ilgili bölgelerden, mütevellîlerden gelen kimi istekleri taşıyan dilekçelerin sonucunda bunların aa ayrıcalıklı tutulmasına ilişkin Çelebi Efendinin aldığı berat, İçişleri Bakanlığının verdiği rapor, öbür belgeler ve Edirne'de oturan Kadiri dergâhına ilişkin yazışmalar ve ilgili postnişin dilekçesi üzerine padişahımızın yüce izinleri üzerine durum Bakanlıkta incelendi. Tanzimat döneminin başlangıcında ayrıcalıklı ve bağışıklı tutulan sekiz vakfın dışında sonradan bağışıklı sayılan kimi vakıfların bedel tutarı üzerine önceden düzenlenen rapor padişahımızın onayı ile uygulamaya alındı. Durum böyle iken tüm gelirlerin kendisine bırakılmısinu istemekte olup oysa ki bu kararın alınması hayratın ve yardımların iyi bir dileğe (padişah isteği) ve korunmasına yöneliktir. Dilek sahibininin bu tür vakıf ayrıcalıklarının bedelinin kesin hesap edilinceye kadar alınan bedellerin ertelenmesini istemesi ise yönetimleri zora düşüreceği nedenle bedelin de tam zamanında alıcılara ödenmesi gerektiğinden kimi ön hesaplar yapılarak kullanıcılardan belli oran-

da bedellerin senetler karşılığında alınmasının bir usul olarak kabulü,

Gene bugüne değin bu tür onda bir işlemlerle yükümlü vakıf arazilerinden alınan bedellerin aralarda koruma (hademe) memuru olmayışından dolayı harap olan vakıf bölümlerinin onarımı için ayrıca para gerekeceğinden şimdilik ön hesabı yapılan bedelin yarısının alınması, gelecek yıldan başlayarak tümünün alınma yoluna gidilmesi,

Ve Edirne'deki Kadiri dergâhı işlemlerine gelince, anılan dergâh eskiden beri ayrıcalıklı tutulan sekiz vakfın dışında tutulmuştur. Onun hakkında da yukarıda yeniden düzenlenen karara göre işlem yapılacaktır. Buna göre yukarıda açıklanan sekiz ayrıcalıklı vakfın hesaplarının görülmesi ve mütevellileri eliyle verilen kullanma senetlerinin onayı padişaha ilişkin kayıtlar gibi (defter-i hakani) onanması gerekirken bunda gecikilmesi, mütevellilerinden harç, hesaplama vs. alıntılardan vaz geçilmesi ve intikal belgesi ve ferağ dışındaki senetlerin aranmaması da tezkerelere yazılarak arz edildi. Gene de buyruk ve ferman yüce padişahımızdır. 24 Zilhicce 1306 (1889) ve 29 Temmuz 1306 Tezkere örneği...

.....
Padişaha Sunulan Tezkere Örneğidir:

Geçenlerde ayrıcalıklara kaldırılan vakıf arazileri için vakıf üyelerince sunulan kimi dilekçeler ve başvurular üzerine ilgili Bakanlar kurulunda yapılan görüşmelerle ilgili dosya ekte sunulmuştur. Bu alanda ne tür bir buyruk ve ferman yapılacaksa o türde işlem yapılacağını arz ederim.

11 Muharrem 1308 (1890.m.) ve 29 Temmuz 1306

Sadrazam Kâmil

.....
Saygın elleriyle sunulan, içeriği yüksek görüşe hazır bu tezkereyi, yüce halifemizin görüşlerine ve iradelerine iletiyorum. Her türlü buyruk ve ferman yüksek kişiliklerindedir.

11 Muharrem 1308 ve 14 Ağustos 1306 h.

Hazreti Padişahımızın Sır Kâtibi Süreyya

Örnekleri yukarıda yazılı, ilgili Bakanlar Kurulunun mazbatası,

sunulan tezkere ve buyurulan yüce irade ile gereği gibi işlem yapılması için Maliye ve ilgili illere duyurulması, İçişleri Bakanlığına bilgi verilmesi ve Padişah Vakıfları Bakanlığının da gereken işlemlerine himmet buyrulması.

.....
16 Muharrem 1308 h. (1890 m.) ve 20 Ağustos 1306 ile 6 Nisan 1322 tarih ve 101 no.lu Maliye Bakanlığının genelgesi örneğidir:

Vakıf arazilerinin öşrü (ondan bir) hakkındaki genelgenin bir maddesinde kutsal vakıflardan Mevlevilere ait olan tüm bölgelerde onda bir alınması için konulan senetlerin mütevellilerine verilmek üzere öncelikle vakıf memurlarının ödeneği konusunda Konya ili vakıf memurluğunca konulan onda bir, öbür vakıflara genellenmiştir. Bu tür vakıf senetleri müzayede ile satılacaktır. (?) Hazreti Halifemizin buyrukları gereğince böyle bir işlemin doğrudan doğruya Hazreti Mevlâna vakfını kapsamayacağını bildiren ve bağışıklı tutulmasını isteyen Çelebi Efendi Hz.lerince sunulan yazının, ilgili makamlarca da eklenen yazılarla birleştirilmiş dosyası 24 Zilhicce 1307 (1889 h.) ve 6 Recep 1308 (1890) tarihindeki ilgili Bakanlar Kurulu kararlarıyla gösterildiği gibi Tanzimat dönemi kararlarında bildirildiği gibi ayrıcalıklı tutulan vakıfların mütevellilerine bırakılmış, bu arada 1305 yılı sonuna değin mütevellilerince yönetilmekte iken 1306 (1888 m.) mali yılından başlayarak hazinece yönetimi sürdürülen arazi ve vakıfların onda biri (sonradan bağışıklı olan 14 vakıftan ya da ilk bağışıklı sekiz vakıftan olsun) ihaleye (ürünleri, kiralari vb.) çıkarılsa bile mütevellileri adına ayrıca senet alınacaktır. Bu tür vakıflarda bugüne değin oluşan yanlış anlamalar çeşitli tarihlerden beri vardır. Bunun için; 30 Cemaziyelevvel 1322 (1906 m) tarihinde Tanzimat Dairesince düzenlenen mazbatada ayrıntıları verildiği gibi bu olaylarda 91 tarihi (h.1292 olup m.1874'e denk düşer) asıl alınacaktır. O güne değin işine karşılamayan vakıfların bedele bağlanmasından vazgeçilmiş ve bu sınırlar içindeki vakıflar iki sınıfa ayrılmıştır. Birinci kısımdaki sekiz kalem vakfın şimdiye değin olduğu gibi aynen mütevellilerine bırakılması, ikinci sınıf ondört

kalem vakfın ise ondabir işlemlerinin mezar edilip ihale olunarak senetlerinin mütevellilerine verilmesi biçimiyle ayrıcalıklı vakıflardan sayılması kararlaştırılmıştır. Böylece her birisi hayır sahiplerinin vakfı bulunan mevlevihanelerin öbür ondört kalem vakıf gibi yazılması ve bunların dışındaki Mevlevihanelerin ise eskisi gibi yürütülmesi, böylece Devletimizin ilk yıllarından beri yürütülen bu tür hayratlara şu yüzyılda dokunulmasının uygun olmayacağı, buna ilişkin durumların Maliye Muhasebesine duyurulması ve gereğince işlem yapılması, 6 Nisan 1222 (1808 m.) Maliye Bakanı Ziya

.....
Şura-yı Devlet (Danıştay) Mülkiye Dairesinin 3620 no.lu Tutanağıdır.

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin vakfı, sekiz tane olan ayrıcalıklı vakıflar içerisinde olup bunların mütevellilerine bırakılması yüce buyruklar gereği olduğu ve bu durumun telgrafla bildirildiği, gene bu durumun padişahla ilgili deftere yazıldığı açıklaması ile uygulama yazışmalarından anlaşılmıştır. Bu defterin no.su 160 olup ilgili tezkere Vakıf mütevellisi Cemaleddin ve müteveli vekili Hasan Rıza Efendilerce verilen dilekçeler üzerine eski, yeni ne varsa bir araya getirilerek okundu ve incelendi. Vakıflar Bakanlığının onda birlerle ilgili buyrukları sonucunda anılan vakfın eskiden beri sekiz tane olan ayrıcalıklı vakıflardan olduğu, senetlerinin bile bağ kurulması için Cemaleddin Efendiye verileceği, 1265 (1848 m.) yılında verilen ferman ile harç alınmadan, yerel vakıf yönetiminin ürünü sarfı ve hesabının tutulup bunun üzerine Cemaleddin Efendi yeniden 16 Sefer 1322 gün ve 21 Zilhicce 1322 günlü Ankara Valiliğinin Rahmetli Sırrı Paşa dönemindeki kararı ile genelge olarak bildirilen yazıya göre işlemlerde duraksama olduğu bildirilerek durumun ürünü mütevellilerine bırakıldığı yolunda açıklığa kavuşması istenmiştir.

Bu sorun dairede elde iken ve gereği görüşülürken Konca, Köreyce, Lakfın ve Katrin merkezlerindeki Bektaşî tekkelerinin şeyhlerinin ve üyelerinin imzaları ile müteveli aleyhinde kimi ifade ve yakınmalar ulaşmıştır. Buna göre Bektaşî tekkelerine Nakşibendi

şeyhlerinin atanmasına karşı çıkan dört telgraf ile bir dilekçe alınmış ve incelenmesinin sonucunda yetkinin dairemizin dışında bulunduğu görülmüş, iddia sahiplerinin mütevelliler aleyhinde mahkemelere başvurmakta özgür oldukları, durumun İçişleri Bakanlığından gerekenlere bildirilmesi için oraya arzına,

.....
25 Şevval 1327 (1908 m.) ve 27 Teşrinievvel 1305 günlü Şeyhlik tezkeresi örneğidir:

Yüce sadrazamlık yazı işleri kaleminin 1909 no.lu maruzatlarıdır ki Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin onurlu vakıfları hakkında Danıştay'ın (Şura-i Devlet) Mülkiye Dairesinden verilen tutanakların ve eklerinin içeriğine ve bu konuda eski yeni tüm yazışmaları taşıyan dosyaya, 6 Cemaziyevvel 1327 ve 6 Şevval 1327 (1908 m.) tezkerelerle gönderilen telgraf ve dilekçelerin anlatımına göre, inceleme ve düşünce isteğini bildiren 2 Zilkade 1327 gün ve 194 no.lu tezkere ile Sadrazamlık katından ve Vakıflar Bakanlığında gönderilen 2 parça yazı, önceki ve sonraki tüm yazışmalar şeyhlik kurulunca incelenerek ilgiye değer bulundu. Bu alanda Danıştayca bir karar alınması için yazışmaya...

.....
Şurayı Devlet (Danıştay)ın 3620 sayılı ek kararı örneğidir:

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin vakfının öbür ayrıcalıklı vakıflar gibi mütevellilerince yönetilmesi için önceden sunulan düşüncemize ektir,

Dairemizin bu tutanağı, makam ile İslam Şeyhliği (not: burada Meşeyhiyyat-ı İslâmi diyor ki; Şeyh'ül İslâmlık demek olduğunu sanıyorum. N.B.) arasındaki yazışmaları ile ekte geriye gönderilen yazıda; istenen konu üzerindeki düşüncemiz şudur. Bu alanda süre gelen duraksamalar ve yanlış uygulamalara bir son vermek için kesin bir karara gereksinme vardır. Şeyhler Kurulunun anılan yazısında, Hacı Bektaş Veli dergâhında oturan babaların iddiası şudur: Anılan dergâhtan Nakşibendi şeyhlerinin kaldırılması ve eski tarikatlarının resmen onayı, eski adlarının yaşaması ve Bektaşî tarikatı (yolağı) adına bir şeyh atanması, ya da Şeyhliğin tümü ile kaldırılması yönünde adı geçen vakfın mütevellisi Cemaleddin

Efendinin istekleri var. Kendisinin adı geçen velinin Mürselli evlâdından geldiği, elindeki fermanlara dayanarak anılan dergâhın müteveli ve şeyhliğinin kendisine verilmesi gerektiği, Dergâhta şu anda postta oturan Hamza Efendi ile anılan dergâhta oturan babaların Nakşibendi tarikatı törenlerine izin vermeyip kendisini de dergâhtan kovdukları yolundadır. Halkın gönderdiği muhtarların bir kesimi babaların, bir kesimi ise Cemaleddin Efendinin lehinde konuşmuşlardır. Bu yüce tarikatın (Bektaşilik) eskilerden beri ülkenin en ileri gelen kurumlarından biri olduğu, İslâm'a ve sünnete bağlı bulunduğu, bunların yüce bir soydan geldiklerini onaylayacak bir belgeye gerek olmadığı, bu nedenle dairemizce böyle bir onay verilmesine de gerek görülmediği, kendilerine hiç bir yönden yardıma gerek olmadığı gibi, Bektaşî yolağının malları, giysileri bir gün bile saldırıya haksızlığa uğramamıştır. Her hangi bir durumda devlet dairelerine ve mahkemelerine işleri düştüğünde işlerine bakıldığı anlaşılmaktadır. Şu kadar ki anılan tarikatın yasal olarak ortaya çıkan durumlarının düzeltilmesi için yüce halifelikçe bir ara Hacı Bektaş Veli hankâhına bir Nakşibendi şeyhi atanmış ve bugün de bu tür işlem sürmektedir. Bunun değişmesi gene öyle bir makamın gerek görüp bildirmesiyle olabilir. Bunu değiştirmek şeyhlik kurulunun görevini aşar.

Öbür Bektaşî mensupları gibi mücerred (bekâr) babalar da dergâhın oturanlarından olup başkaca bir yetki taşımamaktadırlar. Sufilik kurallarına göre dergâhta bulunanlar o dergâhın işlemesine el koyamazlar. Dergâhın yönetimi ne ise onu evetleyip tersine durumlarda dergâhtan çıkarılırlar. Yönetim dergâhta yetkili kılınan şeyhe özgüdür. Dergâhta yüce beratlarla verilen bir üst görev, imamlık, müezzinlik gibi bunlar salt kendi işleriyle ilgili istekte bulunabilirler. Onun dışındakiler söylenenleri yapmakla yükümlüdürler.

Çelebi Cemaleddin Efendinin soy ve temsil sorunu ise: Yüzlerce yıllık bir soyun çeşitli dönemlerinde yapılan yazışmalardan, fermanlardan anlaşıldığına göre ilgili kişi, anılan Ulu'nun Mürselli soyundandır. Buna göre, Dergâhta şu anda şeyhlik görevini yü-

rüten Hacı Hamza Efendi, baş vurarak dergâhtaki kimi mücerret babaların kendisini zorlayarak şeyhliğini yapamaz duruma getirdiklerini bildirmektedir. Eldeki verilere göre hiç bir düzen veya yasal hak şeyhliğe engel olamaz. Böyle bir engellenmenin hemen durdurulması, adı geçenin görevini sürdürmesi, yöre halkının şikâyetleri nedeniyle Çelebi Cemaleddin ve Bektaşî Babalarının vakıf senetlerine uygun davranmaları, şuradan buradan birtakım ilgisiz kişilerin tarikat giysilerine bürünerek tarikat ve şariat hükümlerine aykırı davranmaları var ise ve gene Çelebi Cemaleddin Efendi hakkındaki söylentiler ve yakınmalar doğru ise bu gibi şeyler, ülkenin genel gidişine ve gerek yerel, gerek genel yönetimin iyiliğine engel durum olmakla hemen engellenmesi gerekir. İlgili dergâhın durumunu sürekli denetim altında tutmak, yerel hükümetçe sürekli düzenini sağlamak gerekir.

Tutanakta verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere görüşmeye konu olan Hacı Bektaş Veli vakfının mütevellisinin öbür ayrıcalıklı vakıflar gibi yönetim ve senet tasarrufunun olup olamayacağıdır. Şeyhler Kurulu kararı ile varılan yeniden görüşülmesi gereken maddede ise yeni bir görüşe varılamadı. İleri sürülen maddelerin görüşülme yerinin mahkemeler olacağı ve ülke yararlarının doğrultusunu ise genel yönetimler sağlayacağı durumu ilgili Bakanlar Kurulunca karara bağlandı.

8 Rebiül Ahir 1328 ve 6 Nisan 1326 (1900 m.) gün ve 217 no ile Maliye Bakanlığına yazılan yazı örneğidir;

Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin vakfı sekiz tane ayrıcalıklı vakıf içerisinde olduğundan bunların mütevellilerine bırakılması padişah fermanlarının gereğidir. Bu konudaki kayıtlardaki bilgilere bakılarak durumun bildirilmesi yüce Bakanlıktan sorulmuş ve Hakana ilişkin defterlerden (Bakanlığından) yapılan yazışmalardan söz edilerek ilgili Bakanlığın durumu Danıştay'a (Şura-Yı Devlet) sorup öğrendiği anlaşılmıştır. Bu durumda açıklanan biçimde ayrıcalıklı vakıfların senetlerinin mütevelliler tarafından verilmesi ve bakılacak hesaplarına vakıf saymanlarının yalnız harç isteyerek ferağ vb. aramamaları padişaha sunulmuştur. Hacı Bektaş Veli vakfının sekiz vakıf arasında bulunduğu da bilinip yazıya ge-

çirildiğine göre böyle vakıflara asla karışılmayarak onda birinin mütevellilerine bırakılacağı görülmüştür. Bu nedenle her türlü vakıf işleminin mütevellilerince görülmesi için Efendim! 8 Rebiül Ahir 1328 ve 6 Nisan 1326 / Sadrazam İbrahim Hakkı

.....
Tarikat giysisine bürünen bir takım bilgisiz ve habersizlerin, Hacı Bektaş Veli'nin tarikatına katılanların nikâhtan uzak olmalarını (evlenmeyişlerini) erkândan ve tarikat koşullarından sayıp inanmaları "kim kendini, bir topluluğa benzetirse kendisi de o topluluktandır" kutsal hadisine kendisini sokar. Mücerretlik (evlenmeyiş) bir çok inanç bozgunculuğuna kaynak olmuştur. "Doğmayış ve doğurmayış Ulu Tariya özgüdür."

Birinci sayafada yazıldığı üzere Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli, Kadıncık Ana'ya mantığın, konuşmaların ve şeriatın kabul ettiği fermanların, ayrıca mahkemelerin benimsediği kayıtların, sicillerin, 120 ve 137. sayfalardaki resimleri görülen türbe içerisindeki Kırklar Meydanında Çelebilerden başka hiç kimsenin gömülmemesi kesin geleneği ile evlenmiş ve doğurtmuştur. O, Ulu Tanrının sırrına ermiş kâmil bir insan ve mükemmel bir önder olmuştur. Bu iki özelliğine inanmak ve onu tanımak gerekir.

Ona şirk koşmak, benzemeyen yakıştırmalarda bulunmak ve "nefes çocukları" gibi kulaktan dolma şeylerle uğraşmak gereksizdir. Çünkü bütün İslâm yüce tarikatları ve şeriat ve Ehl-i Sünnet kuralları, Ümmetin birliği ve Bektaşî yolağı'nın kişisel çıkarlarına araç neden bir kesim zındık ve onlara katılan bir kesim bilgisizler, kaynağının, aslının tersine "abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış" gibi yanlışlıklar içerisindedir. "Haram oluşu kesin Kuran hükümlerince bildirilen şeyleri yapmak, kullanmak Helâl imiş gibi benimsemek, günahları hakkındaki haberleri açıklamak, bunları son sınırına çıkarmak" bunların işleridir. Bu tümceden olarak Tesalya bölgesinde olan Torbalı Baba tekkesinde şeyh ve postnişin unvanı ile gönderilen Şaban adlı tanrısızın şeyh ve postnişin atanmasına asla yetkisi olmayan ve Şaban adlı haydutu o tekkeye şeyh atayan Hazreti pir eşîğinin sâkinlerinden Feyzi Baba'nın şeriat ve İslâm şeyhliği ile bugüne değin bir ilgisi ol-

mamıştır. Bir takım sayıklamaları hükümet ve krallıklara mühürleri ve imzaları ile başvuran kimi elçilikler incelenmesi için duymuşlardır. Yunanistan ve öbür ülkelerde (bölge) yani Pa-dışahımızın yüce topraklarındaki Bektaşî dervişlerinin şeriatı, tarikata ve İslâmîliğe yaraşır bir eylemleri olmadığı tanıklarca ve kesin olaylarca belli olup bu durumlar ilgili elçiliklerin yazılılarıyla arzedilip aydınlanmıştır. Bu kez 14 Kanunıevvel 1326 (1911) ilgili şeyh olayları üzerine Dışişleri Bakanlığında yüce şeylik kuruluna (Şeyhül İslâmlık) gönderilen yazılar bir tomar durumunu almıştır. Konu ile ilgili meraklıların her iki dairedede bu tomara başvurmaları öğütlenir.

Bektaşî tarikatında, bir takım yanlış kişilerin yola katılmaları ile yakışmayan davranışların oluşmasına ortam vermemek için özen gösterilmesi hükümetimizce zamanında göz önüne alınarak ferman çıkarılmış ve bu fermanla bütün dergâh ve zaviyelere kadı, naib v.b kişilerin atanmasında şeyh, postnişin ve görevliler yetkili olmayıp salt ve tam yetkilinin Hazreti Pir Eşîğindeki şeyh ve postnişinlerin olduğu bildirilmiştir. Tanzimat döneminden sonra da bugünkü yöntemle atamaların yapılması, yani tanzimat döneminden önceki yöntemin daha sonra da uygulanması uygun bulunmuştur. Selânikli Hasan ve İstanbul'un Güngören mahallesinin Arasta sokağı halkından Muhammed Ali Baba'lar, daha önceleri Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli soyundan gelenlerce atanan şeyh ve postnişinlerle yolak yürütülürken bu kez Muhammed Ali ve Hasan Babalar, "Kendisi muhtac-ı himmet bir dede / Nerde kaldı gayrıya himmet ede" kapsamınca berat sahibi, görev sorumlusu değiller iken Çelebilere özgü olan bireysel göreve atama yetkisini zorla ellerine alıp bir çok tekkelerde baba unvanlı şeyh görünüşlü kimseleri gönderip bozgun ve karışıklık tohumu ekmişlerdir.

Bu durum hükümetçe duyularak, kitapçığımızın 77. ve 78. sayfalarında bulunan ve Şeyhülislâmlıkça ayrıntıları yazılan Selânikli Hasan Baba sürgün edilmiş, daha sonra da Muhammed Ali Baba rezil bir durumda Hacı Bektaş Veli dergâhından kovularak feshatlığın önu alınmıştır. Ancak, eski devlet büyüklerinden mabeyn kullarından "hemşehri" korumasıyla kırk yıl önceki zaptiye men-

suplarından Feyzi Baba da zamandan yararlanarak Pir dergâhında beratı olmadan, atanmadan kendi kendine türbedarlık ve Dede-Baba'lık unvanı takınarak Hasan ve Muhammet Ali Babaların izinden yürümüş, her yöndeki Bektaşî tekkelerine baba unvanlı, şeyh kılıklı adamlar göndermeye başlamıştır. Bu adamlar, dinsel bakımdan İslâm dinini yaralayanlardır ve aslı bozan kimi fermanlar bundan doğmuştur.

Hükümetimiz de bu tür olaylar kaşısında sessiz kalmıştır. Böylece bilinen durumların doğacağı belli olmuştur. Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin gündüz oruçlu, gece ibadetli olduğu belli iken, nice kez çilehanelerde çile çıkardığı ve kerametini inkâr edenlere karşı darı harmanı üzerinde namaz kıldığı bellidir. Tarikatımızın kaynağı olan Hayder-i Kerrar, sühib-i Zülfikar Hazreti Ali Efendimizin (k.v.) namaz ve oruca ve tüm İslâm kurallarına olan bağlılığı, bir tek gün bile bir rekât namazın kazaya uğratmadığı belgelerle kesindir. Böyle bir ulunun ve onun çocukları Hasan, Hüseyin soyundan gelen Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli Efendimizin onların kendisine bıraktığı miraslardan namaz, oruç öbür farzlar beri kalmayacağı ve içki içip afyon koklamaktan uzak duracağı kesindir. Gün gibi açıktır. Sonradan karışıp şeriatın ve tarikatın tersine eylemler yapan yanlışlık sahiplerinin bir örnek görülüp de Hacı Bektaş Veli ve Hazreti Ali Efendilerimizin kimi eylemlerinin de onlar gibi olacağı inancına kapılmaları doğru olamaz. Bu nedenle tasavvuf yolundaki bilgin efendilerimizin böyle görünenlerin kimliklerini ortaya çıkararak, iyiyi kötüden, hakkı yanlıştan ayırda yardımcı olmalarını dileriz. Bugünlerde Bektaşî giysileriyle boy gösteren fesatların, Yeniçerilerin son zamanlarındaki nâmertlerin durumunda olduklarını bildiririz.

Tarihlerde belli olup bilginlerce iletilmektedir ki Osmanlı devletinin kısa bir sürede yenilmez duruma gelişi, üç kıtada at oynatan cengâverliği, bir güneş gibi hakka yönelişi hep o Yeniçeri ordusunun bozulmamış durumu sayesinde olmuştu. Yeniçeri adlı asker, Pirin himmeti ve duası ile sonsuza değin sürmesi için bir yöntem kurmuştu. Şöyle ki, bir kişinin Yeniçeri ocağına katılması için bir kaç göbek önceden Yeniçeri ocağına katılması gerekirdi. O

koşula son derece bağlılık sürerken son dönemlerde ocak, haydutlar yatağına dönüşmüş ve her türlü kötülük işlenir olmuştu. Gerçi suçlarının cezasını gördülerse de, kurunun yanında yaş da yanıyordu.

Deyimin yerindeliliğine göre "aslı temiz, soyu temiz ve gerçekten asker oğlu asker" Yeniçerilerin ve bir takım kendini bilmezlerin işe karışmaları Hacı Bektaş eşliğinden başka Bektaşilere ait olduğu söylenen bir kesim Bektaşî tekkelerinin yıkılıp derişlerinin sürülüp ortadan kaldırılmalarını doğuran bu olaylara neden olanlar Bektaşî yolunu çığından çıkardıkları gibi Hazreti Pirin onurlu vakfının bile yönetimini bozup gelirini çökertip acınur duruma getirmişlerdir.

Osmanlı Devletine ruhsal güçlenmede yardım eden kutlu büyüklerden Hazreti Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Abdülkadir Geylani, Hacı Bayram Veli, Gazi Mihal, Evranos Bey, Süleyman Bey'ler bir bedel bağlanmasından ve vakıflarına el konmasından irak tutularak ürünleri vergiden bağışıklı olup yönetimi mütevellilerine bırakılmıştır. Bu durum bugün bile geçerlidir. Ancak, eski dönem büyüklerinin izin ve hoşgörüsünden yararlanan bir takım bilgisiz yığını, kendilerine görev olmadığı halde dergâhı görevden alıkoyup keyfi aylıklarla yetinmeyerek vakıf gelirlerinin 15 paya göre 4 payının yemek için yoksullara ayrılmasını da üstlerine alarak yüzbin kuruşu aşan oranda zorla ceplerine atıp kimselere hesap vermiyorlar. En üzücü durum budur ki vakıf memurlarının parayı verirken hesap sormayışlarıdır. Nasıl hesap sorsunlar ki onlar da kalkıp vakıf memurlarından hesap sorarlar. Bunlar birbirlerinin durumunu görmektedirler. Ben, sultan beratları ile vakfın mütevellisi olduğum halde bugüne değin gelirlere el sürmedim. Sürmeme de vakıf memurlarınca pek izin verilmedi. Verilmez de... Hiç bir kişi yasal veya yasadık, gelirlerinden uzak bırakılmak istemez. Bilinen ürünlerin bir kesimini vakıf memurları, öbür kesimini ise zorbalarından dört baba harcayıp tüketmektedirler. Bu tür zorbalar ve babalar, arpalıkları sürsün diye Hacı Bektaş Veli Hazretlerinin vakfı sanki öbür ayrıcalıklı ve bağışıklı vakıflardan değilmiş gibi İstanbul'a özel adamlarını gönderip, vekiller tutup, özel

koruyucular bulup yüce hükümeti kandırıp oyalamaktadırlar.

Çünkü vakıf memurlarının yasaları, bağışıklı vakıf olmazsa çıkarları yeterince yerine gelmiş oluyor. Bu tür olaylara karşı yapılan başvurulardan Kırşehir eski vakıf memuru Ata Efendi'nin vakıf mallarından yüzyetmiş bin kuruş zimmetine geçirdiği, Kırşehir mülkiyesi ve mahkemesince bunun karar altına alındığı, Vakıflar Bakanlığıyla yapılan yazışmalarda ise Ankara vakıf müdürlüğü ve Kırşehir vakıf müdürlüğünün sekizyüzbin kuruşu zimmetlerine geçirdiği, gene Ata Efendinin mahkeme duruşmalarından ve muhasebede yapılan incelemelerden anlaşıldığına göre vergi toplayanların zimmetlerinde görünen bankaya hesaptaki altıyüzbin kuruşun dışında dergâh ve türbenin onarımı için ayrılan dört paya düşen iki milyonu aşan paradan bir kuruş bile bulunamamıştır. Sarfına ilişkin belge de yoktur. Yıkık durumdaki dergâh mihmanevinin onarımı için 1315 (1899 m.) yılında ayrılan yüzbin kuruşun sarfına izin alınması için en az beşyüz kere yazışma yapılmış ise de ne bir yanıt, ne bir soru görülmemiş, ilk onarım sözünün çıkışından bu güne geçen oniki yılda mihmanevi iyice yıkılmaya yüz tutmuştur. En sonunda bu durum 20 Mayıs 1320 (1904 m.)'de yeniden yukarılara bildirilmiş ve yüz kez yinelemeden (tekid) sonra gene bir sonuca bağlanamamış, bu kez ilgili Bakanlığa yazılmış, ancak belli ki ilgili makam böyle bir şeyin sonuca bağlanmasını istememiş olacak ki yedi yıl sonunda hiç bir sonuca varılamamıştır.

Böylelikle yüzyetmiş bin kuruş zimmet ve ihtilasa hükümlü Ata, en çok parayı zimmetinde bulunduran Ankara muhasebecisi İsmail Hakkı Efendilerin memurlukları da kefilsiz olarak yedi yıl daha sürmüştür. Böylece bu zimmetlerin de yerine gelmeyecekleri açıktır. Bağışıklı olan bu vakfın vakıf memurlarınca yönetiminde sayısız kötülük (suistimal) ve bu denli korkusuz yağma olacağı, bu durumların ne yönetimlerce, ne de mahkemelerce olumlu sonuca bağlanamayacağı da bellidir. Doğaldır ki kimi memurların sahipsiz ve mütevellisiz gördükleri bu vakıfta son günlerde ben çalıştım söz gelimi; bir kuru vakıfım gibi onda birini, koyun vergisini maliyeye iletmiş ve tapu ve tasarruf senetlerini de hakana ilişkin defterlere yazdırmış bulunuyorum. Bu eylemim benim ne kadar uzak

tutulursam tutulayım benliğimin bana yüklediği görev bilincinden doğmaktadır. Vakıf arazileri için verilecek tapu ve senetlerin ödenmesi ve gelitleri vakıf mütevellisine ait iken ve bu durum yüce padişahlarımızın fermanları ile de güçlenmiş iken, gene hakanlara ilişkin defterlerin memurları el konmaması ve yönetimin mütevellilere verilmesi buyrulmuş iken, vakıf bölgesindeki koyun sayısını bildirip vergisini hesaplayan memurların ve gelirin de vakıf yönetimine bırakılması yazısı var iken, gene ilgili Maliye Bakanlığının kurduğu vakıf ve arazi inceleme kurullarının 7 Temmuz 1323 (1907 m.) tarih ve 1476 no.lu, ayrıca 6 Nisan 1326 gün ve 217 sayılı iki tane yazıları ile koyun vergisinin vakfa verilmesi kural olduğundan önceki yılların vergilerinin de vakfa verilmesi buyrulmuştur. Bu konular Ankara defterdarlığına gönderilen buyruklara hukuk olarak sonucu sağlanmıştır.

Bu meşrutiyet döneminde daha önce maliye hazinesine verilen ondabirlerin gerçek yönüne verilmesi ile de vakıf haklarının tümü ile yerine gelmeyeceği kuşkusuzdur. Adaletin koşullarından olan ve ulu din yasalarının da ön gördüğü gibi her bir vakıf için belli bir mütevellinin bulunup gerçek sahibine, hakkın sahibine teslimi asıldır.

Yüce Tanrının izni ile dilerim ki geçerli (meşru) olan hükümetimiz, bu yüce vakfın yönetimini ve gelirlerinin zorbalar elinde yağmalanmasını bir daha görür. Bunlar için gerekli dinsel, hukuksal yasaların hükümlerini uygular ve yerine getirir. Bu umuttayım.

Her kim dinin ve yasaların buyruğunu uygularsa Ulu Tanrı onu kendi yardımına uğratır.

SAVUNMA İLE İLGİLİ NOTLAR

NOTLAR

1- Hacı Bektaş Veli'nin evlenip evlenmediği ve bu arada Kadıncık Ana'nın kimliği bugüne bile tartışma konusudur. Bugün Hacıbektaş Dergâhının yasal temsilcisi olduklarını ileri süren Çelebiler Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli'nin öz soyları olduklarını ve bu nedenle Pir'in evlendiğini söylemektedirler. Yasal dayanakları Osmanlı belgeleridir ki bu kitapta bunların örnekleri vardır. İkinci bir dayanakları da Hazreti Pir'in otuz yıl yanında kaldığı Kadıncık Ana ile evlenmesinin değil, evlenmemesinin mantıksız olacağıdır. Bu konuda son günlerde Timurtaş Ulusoy da Kervan Dergisine verdiği konuşmada aynı şeyleri yinelemektedir. Gene aynı derginin yurt dışındaki yöneticisi R.Yörükoğlu, dergisinin çeşitli sayılarında böyle bir evlenmenin kesinlikle olabileceğini ve olduğunu, dolayısıyla bugünkü Çelebilerin Hazreti Pir'in belinden geldiklerini hiç bir kanıtı dayanmadan söylemektedir. Yörükoğlu, Anadolu Alevilerinin kurtuluşunun Hacıbektaş Dergâhı çevresinde toplanmaları ile olası olduğunu vurgulamaktadır. Bu konunun tartışması bir yana Hacı Bektaş'ın evlenip evlenmediğinin yaşadığı dönemi araştırıp incelemekle sonuca bağlanacağını aklına getirmemektedir. Düşünmek gerekir ki Osmanlı fermanları bir öncekini araştırmakla ve onda yazılı olanı yinelemekle ortaya çıkmaktadır. Tipik öbür dede soy kütüklerinde var olan, soy kayıtlarında var olan asılsızlık ne edelim ki Hacı Bektaş Veli'nin soyu için de geçerlidir. Hazreti Pir, tam anlamıyla bir Türkmen dervişidir. Arap kökenli olmasına olanak yoktur. Bütün Anadolu seyyidlerinde var olan "kökeni Arabistan'a bağlama" yolu Hacı Bektaş Veli için de kullanılmıştır. Osmanlı belgelerinde var olan "soyu" sözcüğü nikâh akdi, nüfus kaydı olmadıkça geçerli sayılamaz. Ancak, biz ille de konunun muhalifi değiliz. Hacı Bek-

taş'ın soyundan olma veya karşı çıkma hep belli makama oturma ve onun nimetlerinden yararlanma çabaları ile düz orantılıdır. Konuyu "olmazlayan" küme ise Balım Sultan'dan sonra oluşan ve bugün "Dede-baba"larla yönetilen kişilerden oluşmuştur. Bir de bu alana bilimsel yaklaşanlar vardır ki bizce asıl önemli olan bu kişilerin görüşleridir. Bu alandaki "olsa olsa" ya da "olmaz mı?" yönlemleri, veya Hazreti Pir'in kalıtını yol, aşk, din ve töre vb. öğeler ne denli çok olursa olsun bilimle ters düşmektedir. Şimdi bir de bilime başvuralım:

Araştırmalar şunu gösteriyor ki, Anadolu'ya geldiği dönemlerde Hacı Bektaş Veli, koyu bir kökten dinci Müslümanlık içerisinde olmak şöyle dursun inancını İslâm ötesi eski geleneklerinde ve inançlarında arayan bir kalenderi dervişidir. "*Kaba ve kalın hatlarıyla, yaşadığı toplumun nizamına karşı çıkarak dünyayı kale almaya değer görmeyen ve bu düşünce tarzını günlük hayat ve davranışlarıyla da açığa vuran tasavvuf akımına Kalenderlik veya Kalenderilik denir.*" (A.Yaşar Ocak-Marjinal Sufilik-Kalenderiler-T.Tarih Kurumu Yay.1992) Bu tanımın arkasından yapılacak incelemede kendi geleneklerinden mutlu olan bir kesim düşünce ve din adamının eski inançları ile karşılaştığı yeni inançları karma yapıp kullanması yatmaktadır. Anadolu Kalenderiliğinde var olan kimi eski inançlar Mazdek/Zerdüşt, Mani, Budizm, Şamanizm, Hurufilik v.b. dir. Hacı Bektaş'ın katıldığı dairede ise eski Mani dininin özelliklerini bulmaktayız. Bu nedenle Mani inancına ilişkin kısa bir bilgi sunacağız: Hıristiyanlık, Budizm ve Güney Anadolu'da gelişen Gnostik dininden etkilenen Mani dini, tıpkı Mazdekçilik gibi iyilik ilkesi ile kötülük ilkesinin çarpışmasına dayanır. İnsanda kötülüğü simgeleyen bedeninin içerisinde iyiliği simgeleyen ruh hapsedilmiştir. Bu iki ögenin uzun çarpışmalarının sonucunda iyilik ögesi yengi sağlar. Mani dininin Zerdüştlükten farkı "bir lokma, bir hırka" anlayışını taşımasıdır. Mani dinine göre "ağızdan kötü söz çıkması" yasaktır. El, "iyiliğe zarar vercek eylemden kaçınır." Gönül, "kötü şehvet duygularından kaçınır." Mani dinindeki ağız, el, bel diye sıralanan bu üç kavram sonradan Anadolu Aleviliğine "el, dil, bele sahip olmak" diye girmiştir. Mani di-

nindeki seçkinler, zenginlik ve konfor arayamazlar. Şarap içip hayvan eti yemeleri yasaktır. Seçkin din adamı insanlara temiz yaşama öğütleri vermek için dünyayı dolaşır. *Evlenmez... Cinsel ilişkide bulunamaz...*

Anadoludaki Kalenderi ve Haydari dervişlerinin bu özellikleri iyice aldıkları görülüyor. Kaldı ki Hacı Bektaş'ın ölümünden (1270/71) 140 yıl sonra Timur'un yanında Semerkant'a yürüyen İspanyol elçisi Klavio, yollarda gördüklerini anlatırken yöreye ilişkin değerli bilgiler veriyor: "1404 yılında (22 Mayıs) Erzurum'ndan hareket ederek Partır Civan (bu köy bugün Badı Civan adıyla tanınan Alevi köyüdür) köyünde yattık. Etraftaki yerler Toladay Beg adlı bir Çağatay beyinindir. Ertesi gün Esnemo (bugünkü adı Sanamer) köyüne vardık. Köyün ahalisi Ermeni idi. Pazar günü hareket ettik. Deliler köyü diye bir köye vardık. Buraya Deliler köyü adının verilmesinin nedeni bütün oturanlarının ruhanilik hayatına girmiş, dünyayı bırakmış Müslüman dervişlerinden olmasıdır. Yöredeki köylüler burayı ziyaret edip derviş nefesi ile iyileşiyorlar. Bu dervişlerin reisi (olasılıkla bugünkü dede) dervişlerce büyük bir saygı görüyor ve evliya soyu (Oniki İmam soyu, Seyyid) biliniyor. Timur Bey buralardan geçerken dervişlerin reislerine konuk olmuş. Yöredeki köylüler bu dervişlere bol bol adaklar veriyorlar. Onların hâkimi bu reistir. Dervişler, saç ve sakallarını tıraş ediyor, yaz kış sırtlarında eski bir aba ile yollardan geçiyor, ellerindeki sazları çalarak ilâhiler okuyorlar. Bunlara ait tapınağın kapısında bir püskül ve ay biçiminde bir resim görülüyor. Altlarında geyik, koyun, keçi boynuzlarından bir sıra dizilmişti. Her dervişin kapısı üstünde böyle bir boynuz vardır. (Klavio-Kadis'ten Semerkant'a Seyahat İst.1975) Klavio, bu dervişlerin hiç evlenmediklerini söylüyor.

"*Bekâr bir hayat sürmenin Kalenderilik gibi gezginci bir niteliğe sahip bulunan ve terk ü tecridi esas prensip edinmiş bir tasavvufî teşekkülde en gerekli bir erkândan olması çok tabiidir. Temelde İslâmî unsurlara aykırı olan böyle bir erkânın benimsenmesi, muhakkak ki eski Budist ve Maniheizt tesirlerle ilgili görünmelidir. Özellikle Budist mistik kültürünün bir gereği*

olan bekâr yaşamı kesinlikle terkedilemezdi. Bu, hemen bütün Kalenderleri zümrelerinde de böyle olmuştu. Nitekim Kalenderliğin tarihinde isim yapmış ünlü şeyhelerin büyük bir çoğunluğunun da bekâr yaşadıkları bilinmektedir." (A.Y. Ocak-a.g.y. s. 170)

Şimdi sorulabilir; Tamam anladık da Hacı Bektaş'ın Kalenderi olduğu nereden belli?

Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli'nin yaşam öyküsüne ışık tutan ilk kaynaklar Aşıkpaşaoğlu diye tanınan ünlü tarihçi (Baba İlyas'ın torunudur) ve Menâkıb-ül Arifin adlı Mevlevî tarihinin yazarı Ahmet Eflâki'dir. Mevlevî tarihi yazıyor: *Faziletle süslenmiş, bezenmiş râviler, rivayet ettiler ki, Hacı Bektaş Veli, Baba Resul'ün has halifelerindendi. Baba Resul (Baba İlyas) Rum ülkesinde (Anadolu'da) zuhur etmişti. Hacı Bektaş'ın marifetle dolu aydın bir kalbi vardı. Fakat şeriata uymuyordu.*"(a.g.y.) ...*"Kırşehir Vilâyetinin emiri ve Mevlâna'nın halis müridi olan Caca'nın oğlu Nureddin, bir gün Mevlâna'nın hizmetinde Hacı Bektaş Veli'nin kerametlerinden söz ediyordu. Bir gün sonra Hacı Bektaş'ın hizmetine gittim. O, dış görünüşe hiç saygı göstermiyor, şeriata uymuyor ve namaz kılmıyordu"* (a.g.y.)

Aşıkpaşaoğlu ise tarihi anlatıyor: *Bu Hacı Bektaş Hazretlerinin bunca müridi ve muhibbi vardır. Bunların biatları ve silsileleri nereden olur? Cevap: Hacı Bektaş, Hatun Ana'ya ismarladı nesi var nesi yoksa... Kendi bir budala meczup azizdi. Şeyhlikten ve müritlikten fariğ idi.*" (s.204)

Buradaki budala ve meczup sözcüklerini "ruh bozukluğu" anlamıyla alamayız. Buradaki budala'nın "abdal", meczup'un da "çoşkun" anlamlarıyla (ve gerçeği de budur) karşımıza gene bir Kalender dervişi çıkar. Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi de bu alanlarda bize yardımcıdır. Hazreti Pir, kızdığı Nurettin Caca'ya uzun turnak ve dik bıyık gösterir. Bu iki öge, Kalenderi özelliğidir. Aşıkpaşaoğlu, Hacı Bektaş müritlerini tanımlar: "Bengi, zengi, topluk ve zopluk, şeytancıl gelenekler bunlarda çoktur. Bu halk bilmezler anı şeytan mıdır, rahman mıdır?" Bu satırlar bugün koyu bağnaz tutucuların Aleviler için söylediklerine epeyce benziyor. Kalenderi dervişlerinin hangi adlarla olursa olsun (Kalenderi, Hay-

dari, Cavlak, Abdal v.b.) 13. yy.daki yaşantıları yarı çıplak gezme, dış görüntüye önem vermeme, İslâm kurallarını umursamama, içki içip, müzik ve raks (semah) yapma ile çerçevesi idi. Hacı Bektaş ise Baba Resul'ün has halifesi idi.

"Bu tarikat, Anadolu'ya 13. yy. başlarında Baba İlyas'ın şeyhi olan ve ileride Bektaşî geleneğinde de önemli bir yer tutacak olan Dede Garkın isimli bir Türkmen şeyhi tarafından getirildi. Şimdiki bilgimize göre esaslı olarak Dede Garkın'ın vefatı ile yerine geçecek olan Baba İlyas tarafından bugünkü Amasya yakınlarında bulunan İlyas köyü (eski adıyla Çat köyü)nde kurulan zâviye ile temsil edildi. Vefâilik bu zaviye yolu ile kısı zamanda Türkmenler arasında yayıldı. Muhtemelen Orta Anadolunun muhtelif yerlerinde açılan diğer zaviyeler bu yayılışa hizmet etti. Babai isyanından sonra dağılan Çat köyü zaviyesinin yerini Moğol hâkimiyeti döneminde ortaya çıkan iki yeni zâviye aldı. Her ikisi de Baba İlyas'ın ileri gelen halifelerinden olmakla birlikte isyana katılmayan Hacı Bektaş-ı Veli ile Osman Gazi'nin sonradan kayınpederi olacak olan Şeyh Edebalı' tarafından kurulan bu ki zaviyeden birincisi Sulucakaraöyük'te, ikincisi ise önce Lârende (Karaman) sonra Bilecik'te bulunuyordu.

.....
"Hacı Bektaş Veli, Baba İlyas'a intisap etmeden önce aslında bir Haydari dervişi olduğu için Sulucakaraöyük'teki zâviyesi niteliğine bürünmüştür." (A.Yaşar Ocak-Kalenderilik s.65)

Kadıncık Ana'ya gelince:

Elinizdeki Kitapta "Fâtıma Nuriye" diye anılan Alevilerin bu kutsal Anası, Vilâyetnâmede şöyle geçiyor: Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Rûm ülkesine varınca mânâ âleminde Rûm erenlerine "Esselâmü aleyküm Rûm'daki erenler ve kardeşler" diye selâm verdi.

.....
Hünkârın selâm verdiği Fâtıma Bacı'ya mâlûm oldu. Bu kadın Sivrihisar'da Seyyid Nurettin'in kızıydı. Henüz evlenmemişti. Meclisteki erenlere yemek pişirmekdeydi. Karaca Ahmet de Seyyid Nurettin'in müridiydi Fâtıma Bacı, ayağa kalkıp Hünkârın bu-

lunduğu tarafa döndü. Elini göğüsüne koydu. Üç kere "aley-kümesselâm" dedi yerine oturdu.

Meclistekiler bu hali görünce "kimin selâmını aldın?" dediler. Fâtıma Bacı, "Rûm ülkesine bir er geliyor. Siz erenlere selâm verdi, onun selâmını alıyoruz" dedi. (Velâyetnâme s.18)

Velâyetnâme'nin ilerleyen satırlarında Hacı Bektaş'ın Sulucakaraöyük'e gelişinin öyküsünde bu kez Kadıncık Ana ile karşılaşılıyor. Burada ilk satırlarda Kadıncık Ana Yunus Mukri'nin İdris adlı oğlunun karısıdır. Asıl adı Kutlu Melek olup çok sayılıp ağırlandığı için Kadıncık Ana diye anılır. Çocuğu olmamıştır. Hacı Bektaş, Suluca Karaöyük'e gelip de kendilerine konuk olduğunda bir gece Kadıncık Ana, bir rüya görür. Kocası İdris'i uyandırarak rüyasını anlatır: *Ondört gecelik dolunay eteğimden koynuma girdi. Yakamdan çıkmak istedi. Yakamı tuttum. Yenimden çıkmak istedi, yenimi tuttum. Bu sefer eteğimden tutmak istedi. Oturdum, yere kapandım. Derken belinleyip uyandım.*

İdris, Kadıncık dedi, Güneş peygamberdir. Ay eren. Senden bir çocuk dünyaya gelecek, erenlerden olacak. O vakte kadar da Kadıncık'ın çocuğu olmamıştı. (Velâyetnâme s.26)

"Kadıncık'a atasından bir çok mal kalmıştır. Hünkâr, Suluca Karaöyük'e yerleşince bütün malını mülkünü erenlere harcadı. Hiç bir şeyi kalmadı. Eğninde yalnız bir gömlek kaldı.

Bir gün Horasan tarafından bir bölük Kalender topluluğu geldi. Hünkâr, Sarı İsmail'i Kadıncık'a gönderdi. Gelen topluluğa sofraya yaysın, nimet versin, dedi. Sarı İsmail, Hünkârın sözünü Kadıncık'a söyleyince Kadıncık, İsmail'im dedi. İşte görüyorsun, nesnem kalmadı. Arkamda ancak bir gömlek kaldı. Gömleğini çıkardı, kendisi tandır içine girdi, Al, dedi. Sat bu gömleği de ne ederse al. Bu topluluğu ağırla.

Sarı İsmail, alıp sattı. Yiyecek aldı, safra yaydı, yemekler yenilip dualar edildi. Kadıncık'ın âdetiydi. Her gelen topluluğa gelip safa geldiniz derdi. Hünkâr, İsmail'e, İsmail dedi. Git Kadıncık'a söyle. Gelip erenlere safa geldiniz desin. Sarı İsmail, Hünkârın sözünü Kadıncık'a söyledi. Kadıncık, görüyorsun ya, tandır içindeyim. Sarı İsmail, gitti. Bu hali Hünkâr'a söyledi. Hünkârın ya-

nında bir dolap vardı. Beşmeleyle dolabı açtı. İçinden bir bohça çıkardı. Sarı İsmail'e verdi, götür dedi. İçindeki elbiseyi giysin, sonra gelsin. Horasan erenlerine safa geldiniz desin." (s.64)

Kadıncık Ana, bohçada sayısız değerde bir elbise bulur. Giyinip gelip erenlere "safa geldiniz" der. Hünkâr da kendisine bir avuç dolusu altın verir. Hünkârın hizmetinde bulunur. Bir gün de abdest alıp ellerini yıkar. Kadıncık, bu suyu tiksinden içer. Hünkâr, "Kadıncık! Bizden umduğun nasibi aldın. Senden iki oğlumuz gelecek. Adımızla, onlar yurdumuz oğlu olacak. Halkın yetmiş yaşındakileri onların yedi yaşındakilerin elini öpsünler. Dünya bozulursa onlar sırtları üzerine yatsınlar. Hiç zahmet görmesinler." (s.65)

Olaylar Hünkâr'ın dediği gibi olur. Kadıncık'ın önce adları verilmeyen üç oğlu olur. Daha sonra da sırasıyla Habip, Mahmut ve Hızır Lâle diye üç oğlu ile toplam altı oğlu doğar. (s.65)

Velâyetnâmede geçen Fâtıma Bacı ile Yunus Mukri'nin oğlu İdris'in karısının (Kutlu Melek Kadıncık Ana) aynı kişi oluşuna ilişkin elde hiç bir yazılı belge yoktur. Bu inanç bütün Alevi-Bektaşilerce öyle bilinip öyle alınmıştır. Bundan sonrası araştırmacılara kalıyor ki bu araştırmacılardan birisi Mikâil Bayram'dır. "Anadoul Selçukluları Devrinde Bacıyan-ı Rûm Teşkilatının Kurucusu Fatma Bacı Kimdir?" adlı makalesinde bu konuya eğilir. Mikâil Bayram'a göre: *Şeyh Evhadud'din Hâmid El-Kirmani'nin (635/1238) (13.yy.) telif edilen Menakıbnâmesinden öğrendiğimize göre bu Türk asıllı Seyyah sufînin küçükken çok yaramaz olan, bu yaramazlığı ile de babasına sabır riyazeti yaptıran Fatma adında bir kızı vardır. 1243'teki Köseadağ yenilgisinden sonra Tokat ve Sivas, Moğol ordusuna teslim edilmişti. Sivas'ı aldıktan sonra Kayseri'yi kuşatan Moğollara karşı Kayseri'deki Ahiler şehri savunmaya karar vermişlerdi. İbni Bibi'nin anlattığına göre, şehri, sur içinde bulunan Debağlar Çarşısındaki Ahiler koruyorlardı.*

.....
15 gün kahramanca şehri müdafaa ettiler. Moğollar, kuşatmayı kaldıracakları bir sırada Kayseri iğdişbaşısı (muhafız komutanı) Ermeni asıllı muhtedinin Moğol ordusu komutanı Baycu ile gizlice

anlaşması ve şehrin durumu ile müdafaa taktiğini düşman tarafından bildirmesi sonucunda Moğollar şehre girmeyi başardılar. Kayseri'yi koruyan Ahileri kâmilan kılıtan geçirdiler. Çok sayıda genç kız ve kadını esir edip götürmüşler şehri de yakıp yıkmışlardı. İşte bu olay, Anadolu Ahiliği için bir felâket olmuştur.

Yukarıda sözü geçen Evhadüddin Kirmani'nin kızı Fatma bu savaşta Moğollara esir düşmüştür. Babasının ölümünden sonra (beş yıl) olan bu olay sırasında Kayseri'de oturduğu anlaşılan Fatma'nın Anadolu'da debbağların piri olarak tanınan Ahi Evren Şeyh Nasireddin Mahmut'un karısı olduğu bazı karinelerle ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki,

Ahi Evren Şeyh Nasirettin Mahmut'un 1205 yılında hocası Evhadüddin Kirmani ile Anadolu'ya geldiğini tesbit etmekteyiz. (Mikâil Bayram a.g.m. s.6- ayrı basım)

Mikâil Bayram, yukarıdaki savına kanıt olarak 1204'de ikinci kez Konya tahtına geçen I.Gıyaseddin Keyhusrev'in cülusunu bildirmek için Bağdat'a gönderdiği Sadrüddin Konevi'nin babası Mecdüddin İshak'ın dönüşte Muhyiddin Arabi ve Evhadüddin Kirmani adlı bilginleri yanında getirmesini, Evhadüddin Bağdat'ta iken orada bulunan Ahi Evren'in de onunla birlikte Anadolu'ya geldiğini varsayımlarla gösteriyor. Bu varsayımlar bir kanıt olabilir mi? Ancak, Mikâil Bayram, salt bu olasılıkla kalmıyor ve Ahi Evren'in Evhadüddin'in müridi olduğuna ilişkin şu kaynaklarda bilgiler olduğunu bildiriyor: Metali el-İman (Konya Yusufpaşa Kitaplığı no: 4866/Menâhic-i Seyfi-Bursa Hüseyin Çelebi K. no: 1184, Ayrıca Evhadüddin'in ölümünden sonra şiirlerinin Ahi Evren'ce neşredilmesini "onunla Ahi Evren arasında akrabalık bulunduğunu göstermektedir" diyerek kanıtlamış görünüyor. Acaba bu işlerin yayımlanması nasıl oldu? Bu konuda hiç bir tekniğin olmadığı dönemde böyle bir neşriyattan söz edilmesi pek inandırıcı değil. Öbür iki kitapta da kesin bir yargı yok. Mikâil Bayram, kendi kullandığı terimle olaya karine (olsa olsa) yöntemi ile yaklaşıyor.

Ahi Evren'in 1240/1245 yılları arasında Konya'da tutuklu bulunması sırasında Fatma, Kayseri'dedir. Mikâil Bayram, esareti bu

sıraya alıyor. Daha sonra 1261'de Ahi Evren, Kırşehir emiri Nurreddin Caca tarafından öldürülecek, dul kalan karısı Fatma, kocasının yakın arkadaşı ve dostu Hacı Bektaş'a gidip sığınacaktır.

Yetenekli bilim adamı Mikâil Bayram'ın bu güzel çalışması şimdilik karinelerle dolu olduğundan kesin bir kanıt gibi görülemiyor. Mikâil Bayram, Menakıb-ı Hacı Bektaş'tan (Gölpınarlı düzenlemesi) ve Aşıkpaşaoğlu Tarihi'nden alarak Fatma Bacı'nın Kırşehir'e yani kocası Ahi Evren'in yanına gittiğini söylüyor. Özellikle Aşıkpaşaoğlu tarihi ile ilgili sayfayı veriyor. Bu iki kaynaktan da böyle bir bilgi yok. Acaba ayrı şeylerden mi söz ediyoruz? Özetle Mikâil Bayram'ın, kocası Ahi Evren öldürüldükten sonra kendisine gelip sığınan Fatma Bacı'yı İdris'le evlendirdiğini söylemesi biraz yakıştırma gibi geldi bize...

Kadıncık'ın Hünkâr'ın burun kanını içmesiyle başlayan oğul doğurma olayının altı oğulla sonuçlandığını yukarılarda bildirmiştik. Adları verilmeyen üç oğuldan sonra Habip, Mahmut ve Hızır Lâle diye üç oğul... Bu üç oğuldan Mahmut, cezbeye kapılıp nefesi geçkin (etkili) bir er olur. Ne derse hemencecik olurmuş. Varır Hacı Bektaş'a haber verirler. O da kıskanarak "iki kılıç bir kına sığmaz. Varın, görün" der. Giderler ki Mahmut ölmüş. Kefenleyip namazını kırlarlar ve gömerler. Erenlerin nefesi ile yurt oğlu olarak Habip'le Hızır Lâle kalır. Hazreti Pir'in ölümünden sonra yerine vasiyeti üzerine Hızır Lâle Cüvan geçer. Velâyetnâme bu olayı şöyle anlatıyor: "Benden sonra yerime Fâtıma Ana oğlu Hızır Lâle Cüvan geçsin. O, elli yıl hizmet eder. Ondan sonra yerine oğlu Mürsel geçer. O kırksekiz yıl şeyhlik eder. Ölünce yerine oğlu Yusuf Bâli geçer. O da otuz yıl hizmet eder."(s. 90)

Aşıkpaşaoğlu ise tarihinde bu konuya böyle yaklaşmaz: "Bu Hacı Bektaş Hazretlerinin bunca müridi ve dostu vardır. Bunların biatleri ve silsileleri nereden olur?"

Cevap: Abdal Musa derler bir derviş vardı. Hatun Ana'nın dostu idi. O zamanda şeyhlik ve müritlik asla ortaya çıkmış değildi. Silsileye dahi aldırılmazlardı. Hatun Ana, Hacı Bektaş'ın üzerine mezar yaptırdı. Bu Abdal Musa geldi. Bunun üzerinde nice gün kaldı. Orhan devrinde gazalar etti." (Aşıkpaşaoğlu Tarihi-

Atsız düzenlemesi s.223) Böylece Hacı Bektaş'tan sonra yetkinin kimde olduğu konusunda Velâyetnâme ile Aşıkpaşaoğlu Tarihi çelişmektedir.

Hacı Bektaş'ın Kadıncık Ana ile evlendiğini yazan tek tarih Peçevi tarihidir. Peçevi İbrahim Efendi (1574-1641) ünlü tarihinin "Kalender Halifenin İsyanı" bölümünü anlatırken "*Sene 1526 m. Kalender, Hacı Bektaş Veli'nin Kadıncık Ana'dan öz oğlu olan Habip Efendi'nin soyundandır. Babası tarafından soyu Habip Efendiye şöyle varmaktadır. Kalender İbni İskender, İbni Balım Sultan, İbni Resul Çelebi, İbni Habip Efendi...*" (Peçevi Tarihi-İst.1968 s.69) Peçevi Efendi'nin tarihini yazdığı tarihle Hazreti Pir'in ölümü arasında 350 yıl var. Her türlü yanlışlığı da işe katmak gerekir.

Özetle: Hacı Bektaş Veli'nin öz oğulları olduklarını ileri süren Çelebilerle Dede Baba'ların çekişmesi bu evlilik olayının olup olmadığına dayanmaktadır. Biz, Hacı Bektaş Veli'nin bir Kalenderi dervişi olduğuna inanıyoruz. Velâyetnâme'de de kendisini ziyarete Horasan'dan kalkıp gelen Kalenderilerden söz edilmektedir. (Velâyetnâme s.64) Kalenderi dervişlerinin mücerret oldukları kesindir. Kalenderilikten ayrılması durumunda ise ikrarını kırmış olacaktır. Hacı Bektaş, ikrar kırar mı? Ayrıca Çelebi Cemalettin Efendi'nin söylediği gibi Hazreti Pir, Sulucakaraöyük'te otuz yıl kalmadı. Onun ünlü Baba İshak olayından sonra Arap illerine giderek izini kaybettirmesi olayı var. Sulucakaraöyük'e 1245-50 yıllarında geliyor. Bu süre içerisinde 6 oğul ve en küçüğü olan Hızır Lâle Cüvan'ın posta oturması biraz ters düşüyor. Her ne denli Bektaşî yolağında "halkın yetmiş yaşındakileri bunların yedi yaşındakilerine saygı gösterip ellerini öpsünler" kuralı varsa da bu kural Hazreti Pir'in ölümünden çok sonra (yolak Balım Sultan'ca kurulduktan sonra) konulmuştur. Velâyetnâmeye göre "oğlum" demiyor. "Fatıma Ana oğlu" diyor. Böylece, bugünkü Çelebilerin Hacı Bektaş'ın belinden geldiklerine ilişkin duraksamalarımız sona ermiyor.

2- Kimi zaman Seyyid Ali Sultan, kimi zaman Kızıl Deli, kimi zaman da Ali Seydi diye tanınan erenimiz Trakya bölgesinde (Edirne-Uzunköprü) Bektaşî ereni, Anadolu'da ise (Sivas-Yıldızeli, Malatya-Arguvan) Alevi dedesidir. Bunun nedenini şöyle varsayımlarla açıklayabiliriz;

1- Erenimiz, Horasan'dan Anadolu'ya geldikten sonra adı geçen yerlerde (Yıldızeli, Arguvan vb.) ocak kurmuş ve oralarda muhasipli Alevilere önder olmuştur.

2- Daha sonra Hacı Bektaş dergâhında posta oturduktan sonra bağlıları Trakya bölgesinde Bektaşîliğe (muhasipsiz) katılmışlardır.

3- Kendisi Rumeli'ne geçtikten sonra Bektaşîliği seçmiş ve bu nedenle bağlıları Bektaşî olmuşlardır.

4- Ya da Anadolu'daki Seyyid Ali Sultan'la Trakya'daki Seyyid Ali Sultan ayrı ayrı kişilerdir. (Bu varsayım çok zayıf görünmektedir. Çünkü böyle bir tek erenden hem Alevi hem Bektaşî bağlıları Sarı Saltuk, Derviş Cemal vb.de de görülmektedir.)

Yaşamı ve kimliği üzerinde tartışmalar vardır. Şimdi bunları görelim:

1- A. Rıfkı'nın yazdığı "Bektaşî Sırrı" adlı kitaptaki kimi noktalara karşı çıkan dönemin Bektaşî postnişini Çelebi Cemalettin Efendiye göre: "Seyyid Ali Sultan (öbür adıyla Hacı Bektaş oğlu Timurtaş), Hacı Bektaş Veli, Hz. İlerinin oğlu olup h.710 (m.1310) yılında Hacı Bektaş Veli'nin nikâhlısı Fatma Nuriye Hanım'dan (yol bağlıları arasında Kadıncık Ana veya Kutlu Melek diye anılır) doğmuştur. Sonraları Şehzade Süleyman Paşa ile Rumeli'ne geçerek Dimetoka'da kendi adları ile anılan dergâhı kurmuşlardır. H. 805 (m.1402)'de ölünce aynı dergâha gömülmüşlerdir. H. Pir'in "Tanrı yardımcın, Hızır, lalan olsun" diye dua etmesi nedeniyle yol bağlıları arasında bu adla anılmış, hilâfet ve icazetnâmelerde "Hızır Lâle" yazılmıştır. Seyyid Ali Sultan oğlu Resûl Bâli h.763 (m.1361) yılına değin postnişin olmuşlardır..." (Müdafaa - s. 22-23 yalınlaştırarak sunduk. N.B.)

Görülüyor ki Çelebi Cemaleddin Efendi, Bektaşî Sırrı adlı inceleme öfkelenip Müdafaa'yı yazarken kimi karıştırmalar yap-

muştur. Hemen söylemekte yarar var ki Hızır Lala ile Hızır Bâli aynı kişi sanılmıştır. Oysa ki bunlar ayrı ayrı kişileridir. Konuya değineceğiz.

Cemaleddin Efendi'ye kaynaklık eden tomar, Hacı Bektaş Velâyetnâmesidir. Hazreti Pir'in (H.B.V.) ölümünden sonra posta geçenler üzerinde Velâyetname'de karışıklık vardır. Önce, Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra Habip Emirci'nin posta geçirildiği yazılı iken (184 b-) daha sonraları ise Hızır Lâle Cüvan'ın bu göreve geldiği bildirilmektedir. (205 a-) Hatta Hızır Lâle Cüvan bu makamda elli yıl kalmış gösteriliyor. Hacı Bektaş'ın vasiyetine göre "Benden sonra Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Cüvan yerime geçsin. O, elli yıl hizmet eder" bu işlem yapılmıştır. (Burada ilgililere not: Dikkat edilirse Hazreti Pir, "oğlum" demiyor. "Kadıncık Ana oğlu" diyor. "Burun kanından doğan oğlu", bel oğlu sayılabilir mi?

2- Seyyid Ali Sultan'la ilgili vilâyetnâmeyi bugünkü dille yayınlayan Dede Baba Bedri Noyan, yayının önsözünde;

"Ahmet Hamdi Zeza Paşa'nın Mısır'da basılmış Arapça kitabında (s. 50) adı "Hızır Lâle Seyyid Ali Sultan" olarak yazılı olup resminin altında "Seyyid Hüseyin Ata oğlu olup Seyyid Ali Sultan'dır. Hızır Lala olarak yakalanmıştır. Doğumu h. 710 ve ölümü h.805 (m.1310-1402)'dir" diye kaydı var.

Rumeli 'ye geçmiş, bir söylentiye göre m.1397'de Dimetoka'da dergâhını yaptırmış canlar uyarmıştır. Orada Hakk'a yürümüş ve sırlanmıştır. Dergâh, KIZILDELI ırmağı kıyısında, güzel bir tepe üzerinde kurulmuştur. Bu ırmağın adı sonradan Seyyid Ali Sultan'a takma ad olmuştur.

Hacı Bektaş Veli, vefat edince Seyyid Ali Sultan, pirevinde postnişin olmuştur." (a.g.v. önsöz)

demektir.

Görüldüğü üzere Sn. Bedri Noyan, Ahmet Hamdi Zeza Paşa'nın bilgisini aktarmakta ve kendileri de bu bilgiye katılmaktadır. Bizim katılmadığımız bir nokta var ki bu da m. 1310 da doğan bir kişinin m. 1273'de hakka yürüyen Hacı Bektaş Veli'nin yerine nasıl vekâlet edeceğidir.

3- Kimi uydurma kayıtlarda 16. yy.da yaşamış olduğu yazılıdır. Alevi çalışanlarının çoğunda olduğu gibi belgeden yoksundur. Aşağılarda vereceğimiz gibi Musa Çelebi (ölm.1413) Seyyid Ali Sultan Kızıl Deli oğulları için bir vakıf belgesi onaylamıştır. Bu belgede kendisinden önceki padişah babalarının böyle bir belge verdiğinden söz ediliyor 16. yy. nereden çıkar bu durumda?

Şimdi,

Hazreti Pir'in ölümünden sonra Dergâhta bir Hızır Lâle adlı postnişin var. Bu postnişin, şöyle veya böyle Seyyid Ali Sultan'la karıştırılmıştır. Bir başka tanımla iki ayrı kişilerdir.

Bizim konumuz olan Kızıl Deli Seyyid Ali Sultan, Abdal Musa Menakıbında epeyce yer almaktadır. "Abdal Musa Sultan denizden çomağın aldı. Yine sehl vaktinde eve geldiler. İndiler. Bir kaç abdal vardı, aldılar. Bir tasta iki testi çıkardı. Meydana getirdi. Birisin oğluna verdi ve birisin daha Kızıl Deli Sultan'a verdi. Ve kırk nefer abdal verdi. Hacı Bektaş Hünkârın üzerine türbesin ve tekkesin ve furunun mutbahın yapın dairesin ıraktan havluva alın. İçine bahçe dikin. Her ağaç yemiş verince durun, kulluk eylen. Her ağaç yemiş verince herbirinden alın getirin, meydana dökün. Meydan dopdolu olsa gerektir. Abdallar dahi size cevap dise gerektir. Ol söze bakman. Diyin kim Hünkâr olup geldiğimiz vakit üç nesne emanet koyup dururuz. Size versinler alıp getirsin dedi. Amma yerin bilmediler kim Sultana abdal gönderdiler. Sultanım, size buyurduğunuz emanetlerin yerini bilmediler. Yine bizi size saldılar. Nerde ise deyiverin, dedi. Abdal Musa Sultan eyitti: Bir un ambarındadır. Ol sarı alemdir. Birisi mermir çıraktır. Hacı Bektaş Hünkârın önünde yanmıştı. Birisi yeşil fermanıdır. Ol kadar ol Sarı İsmail'dedir."(s.7)

"Gazi Umur Bey geldi. Dedi kim, şimden geri biz sana çağırırız. Efendi, himmet eyle dedi. Abdal Musa Sultan eyitti. Bir börk getirin Umur Beye giydirelim dedi. Bir kızıl börk getirdiler. Umur beyin başına giydirdiler. Gaziler şimden geri buna Gazi Umur Bey deyin dedi. Varsın bu bey de gazi olsun. Giri şimden sora gazilik verip dururuz dedi. Gazi Umur Bey eyitti, bize yâdigâr virin sultanım dedi. Sultan eyitti, Şol Kızıl Deli'yi size ver-

dik, alın gidin dedi. Bu gaziler kalktılar. Gider misin baba dediler. Kızıl deli Sultan işaretle giderim dedi. Abdal Musa sultan çığırtıp bir ağaç kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öpüp başına kodu. Andan sora yürüdüler. Abdal Musa Sultan indi den indi hiç bir yere varman doğru olmaz. Doğru Boğaz Hisarına varın üzerine düşün. Akdem edip varırsanız alın. Boğaz Hisarını alırsanız Rumeli'ni size verdim. Önünüze kimse durmasın dedi." (s.8) (Burada not: Burada Abdal Musa menakıbından olduğu gibi aktardık. Tümceler böyledir ve noktalamalar hiç yoktur. Büyük harfleri bile biz koyduk. Birinci bölümde Abdal Musa'nın "Hünkâr olup geldiğimiz vakit üç nesne emanet koyuduk" deyişi belli ki kendisinin Hacı Bektaş'ın hakka yürümesinden sonra oturduğu postnişinlik dönemini anlatması tümcesidir. Burada ilgiyi çeken özellik "Hünkâr olduğumuz vakit" tamlamasıdır. Halife olan doğrudan doğruya "hünkâr" sayılmaktadır. Abdal Musa'nın kendisine denk bir saygı ile gözetdiği bu Kızıl Deli, Abdal Musa Sultan'dan yaşça küçük olsa gerektir. M.1326'daki Bursa fethine 16 yaşında katıldığı düşünülebilir. Oğuz geleneğine uyarak tahta kılıcını bir görev geleneği almış ve yollara düşmüştür.)

4- Bütün bu yaşlara ve tarih sıralamasına bakarak gerek Yıldız eli, gerekse Arguvan ve öbür Malatya ilçeleri Alevilerinin bu Kızıldeli Sultanı Horasan'dan gelirken görmüş olmalarını düşünemeyiz. Geldiğine ilişkin bilgiler, babasının yanında çocuk yaşlarında olduğunu göstermektedir. Bu durumda Rumeli'ne geçtikten sonra sürekli ileri geri yapılan göçlerde bağlılarının herhangi bir nedenle Doğu Anadolu'ya döndüklerini var sayacağız. Hele hele Bedreddinilerin bile şeyhlerinin asılmasından sonra izlerini kaybettirip topluca Sivas bölgesine (Bkz. Cahit Öztelli-Pir Sultan Abdal) geldiklerini bildikten sonra Musa Çelebi yandaşlarının (ki Kızıl Deli'liler de kesinlikle öyle görünüyor) da bu göçe katılmaları olası. Öyle ise Bektaşî olan Trakya ve Balkanlar Kızıl Deli'lileri, bu kez Doğu Anadolu'da ocaklı Alevi oluyorlar.

Hakkındaki şiirlere ve vilâyetnâmesine bakılırsa,

Kızıl Deli Sultan, Hacı Bektaş'tan ve Abdal Musa'dan sonra ünü en yaygın pirdir. Gerek Bektaşî, gerek Alevi ozanlarında yad-

namayacak övgüler taşıyan şiirler var:

Hem anın sırrıdır Kızıl Deli Sultan cemal ıssı
Kemal ü kudret ıssı hem ki sâbit cümle ef'ali
Mükemmel oldu anınla tarikin cümle erkânı
Anınçün şimdi kâmiller anınla buldu ikmâli

.....
Ali'dir hemen kendisi bil ol Şah
Denildi Kızıldeli hemçün lâkap
(Sadık Abdal 15. yy)

Akdenizi seyredelim yalıdan
Böyle aldık nasihatı uludan
Tanrıdağı kurbü Kızıl Deli'den
Görünür imam evleri görünür.
(Serezli Pir Sultan 15. yy.)

Gönül arzu kıldı yüzün görmeye
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet
İster senden bir kılavuz almaya
Kızıl Deli Sultan aman mürüvvet
(Fakir Ednâ-17. yy.)

Cedd-i pâk-i Pir-i erkân-ı Horasan'ın gülü
Bağ-ı methinde ânın bilcümle uşşak bülbülü
Kalbimizde oldu âşüfte muhabbet sümbülü
Zülfikar destinde, altında Ali'nin düldülü
Al-i Tâha nesl-i Yâsin Hazreti Seyyid Ali
Server-i kavm-i mevâli-i sırrı-ı Şah Kızıl Deli
(Kasım; 17. yy.)

Gönüller aynası Şah Kızıl Deli
Okuruz ismini dillerimiz var
(Derun Abdal 18. yy.)

Seyyid Ali bu esrarı anladı,

Tahtadan kılıcı taşa salladı
İnüp eşiğine niyaz eyledi
O dem Rumeli'ne indi arşullah
(Kul Şükri - 18. yy.)

Seyyid Ali Sultan himmet eyledi
Açıldı meydana çırağ uyandı
Münkirlerin özü gözü bağlandı
Şulesinden Sersem Ali Baba'nın
(Türabi-19 yy.)

Vilâyetnamesine gelince; son günlere değin bölük pörçük bulunan Vilâyetnâmesini Dede Baba Bedri Noyan, derleyip topladı ve yayınladı. (Seyyid Ali Sultan-Kızıldeli Sultan Vilâyetnâmesi, Ayyıldız Yayınları, Ankara.) Verdiği bilgilere göre anılan Vilâyetnâme, Bektaşilerce Gazi Rüstem Baba Sultan diye anılan Seyyid Gazi eliyle yazıya aktarılmış. (Burada not: Son dönemlerin Alevi ve Bektaşî ticaretini yapan kimi yayınevlerinden birisi de bu Ayyıldız Yayınevidir. Hiçbir kitap düzgünlüğünü bilemeyen, kültürden ve düzenden habersiz yayınlarla Aleviliğe hizmet etmek yerine kendi kazancını öngörmektedir. Seyyid Ali Sultan Vilâyetnâmesi de bozuk bir baskı ile piyasaya sürülmüş, yararından çok zararı görülmüştür. Alevi kesiminin bu tür yayınevlerine dikkat etmesi gerekir. Vilâyetnâmeye göre Hacı Bektaş Veli, kendisine baş vuran kırk erenin başına Seyyid Ali Sultan'ı geçirerek onları "himmet-i tam ve erkân-ı tamam" ile Yıldırım Bayezid'e gönderir. Bu kırk kişi Çanakkale üzerinden Gelibolu'ya varırlar. Trakya'nın bin türlü öyküden sonra alınması, sonra da Seyyid Ali Sultan'ın tekkesini, geleneksel Vilâyetnâme dili bize aktarmaktadır. Tüm Oğuz erenlerinin gösterdikleri dağları, taşları yürütme, kâfirleri kırma ya da imana getirme vb. olağanüstülükler tümü ile bu yapıtta'da görülmektedir.

Kızıl Deli- Seyyid Ali Sultan'ın vakfı ile ilgili kimi padişah fermanları da var. Bunlarda Osmanlı saray dilinin ilginçliğini buluyoruz. İlk ferman Şehzade Musa Çelebi (ölm. 1413) tarafından

verilmiş. Bu yıllardaki saray dilinin Anadolu köylüsünün konuşma diline yakınlığını göreceğiz. İkinci ve üçüncü belgeler Kanuni döneminin. Son belgeler de 1. İbrahim'in. Artık Osmanlı sarayının bozulmasının belirgin kanıtını, kullanılan dilde görmekteyiz. Bir yandan belgeleri ilgi ile izlerken öbür yandan Osmanlı'nın Türk kültüründen uzaklaştığını görüp üzüleceğiz:

(Belgeler için genel not: Dimetoka'da yatan Kızıl Deli Sultan'a ilk padişahlarca verilen arazilerin temliklerine ilişkin nişanlar, Kızıl Deli soyundan gelen oğullarının başvuruları üzerine yenilenmiş. Musa Çelebi, Edirne'de saltanat sürerken ilk yenileme beratını veriyor.)

Belge 1 - Bu biti hükmi oldur ki Şeyh Kızıl Deli'nin köyünü evvelki beyler vakf ve müsellemler etmişlerdir. Öyle olsa ben dahi eline nişan-ı hümayun verdim ki bugünden gerumuaf ve müsellemler olan ve naib ve hâcib ve subaşı hüdvendigârın yuvasına varan kullarından ve doğancı ve sekban ve yolcu hiç veçhile kimse varup üşendirmeye ve zahmet vermiye ve sahradan ve salgından ve harçtan ve avaiden ve avarızdan ve cemî teklifattan emin ola. Her kim bu hükümden tecavüz ederse Hüdvendigâr katında ve bizim katımızda suçlu ve günahkâr olacaktır. Bildüm bilmedüm demeyeler. Bu biti mütalâa kılanlar tahkik bilüp itimat kılarlar. Fi evail-i Muharrem ül haram sene hamse aşır ve'l semane mie. Hurrire fi mevzi'il Edirne El Mahruse (h.815-m. 1412).

Belge 2 - Vakıf: Mezre'a -i Taru Bükü ve karye-i Büyük Viran ve Karye-i Turfillü viranı. Kadimden vakfiyyet üzere tasarruf olunu- gelmiş. Salâtin-i maziyyeden mukarrenâmeleri var. Bادهu merhum Sultan Mehmet tâbesserah zamanında bozulup timar olmuş. Sonra merhum Sultan Bâyezid Han girü vakfiyyetin mukarrer tutup hükmi-i hümayun vermiş ki Kızıl Deli oğullarından Gülşehri ve İlyas ve Celâl ve İshak ve Sinan ber veçh-i istirak vakf-ı evlâtlık üzere mutasarrıf olup zâviyelerine nâzil olan âyende ve revendeye hizmet ederler deyü merhum Sultan Selim Han hükmi-i serif inayet kılıp vakf-ı evlâtlık üzere mutasarrıfdırlar. Ve mezrea-i Tatarviran ve mezrea-i Akviran ve mezrea-i Tatarlık ve mezrea-i Kayacık iş bu zikrolan mezrealar mezkûr vakfın sı-

nurunda olmağın sahib-i vakıf olanlar mutasarrıf idi deyu defter-i Atik'de mukayyed bulundu.

Hâliya mukarrernâmeleri mucibince vakf-ı evlâthk üzere mutasarrıf olmaları defter-i cedit'e dahi kaydolundu.

(Bu belgenin altında vakfı ellerindeki beratla kullanmaya yetkili olanların sayısı dokuz Müslüman, vakıf sahibinin evlenmemiş oğullarından gelen ve vakfı kullanmayan sekiz Müslüman, vakfın sahibinin soyundan gelir vakfı kullanmaya beratı olmayan sekiz Müslüman sayı olarak iletilmiş ve Vakfın Kızıl Viran bölümünde 58 Müslüman evi olduğu yazılmıştır.)

Belge 3 - Gebran-ı mezkûran der mezrea-i Daru Bükü, derbent köyüdür. Hâliyâ Kızıl Deli Derbendi demekle mâruftur. Defter-i Atik'te Gülşehri tasarrufundadır deyi kaydolunmuştur. Gülşehri, fevt olıcak mezkûrun oğulları Ahi Ören ve Bahşayış Baba'ları hissesine mutasarrıf olalar deyi hükm-i padişehi almışlar. Ve mezkûr derbendi, bile olan dervişler hıfzedip avâriz-ı divaniyeden ve tekâlif-i örfiyyeden emin olalar deyi hükm-i şahileri vardır.

Ve Derbent kâfirlerinin bunlar ki vakıf yerde ziraat ederler öşrünü verip, bunlar ki mezkûr yerde ziraat etmişler birer kile buğday ve beşer kile arpa virirler. Ve mecmû kâfirler onar akça ispenç veririler. Amma mezkûr kâfirler kendileri vakıf değildir. Hemen ziraat ittikleri yer vakıftır.

(Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde bulunan 562 no.lu Edirne Evkaf Defterinde aynı yerin kaydı aşağıdaki biçimi almıştır.)

Mezkûr merhum Kızıl Deli, diyar-ı Rumili ile müşerref oldukta bile geçip zikrolan karye-i Büyük Viran ve karye-i Darı Bükü ve Tirfillû Viranı Sultan Yıldırım Han aleyh'i rahmet ü ve'l gufran hududu ve sınuru ile temlik idüp sene-i erbâ ve semâne mie tarihinde mülknâme-i şerif ihsan buyurup mazmun-ı münif-i lâtifine "Tanrı Dağında Darı Bükü ve Büyük Viran ve Tirfillû Viranı hududu ve sınırı ile mezkûr Kızıl Deli'ye verdim ki kimesne dah eylemeye deyi kaydolunup merhum Kızıl Deli dahi vakf-ı evlâd idüp sevalif-i selâtin-i hakaniyeyi Osmaniye dahi raimehumullahi teali âletteakup her biri emr-i mezkûru meşhuri musaddak ve müs-

tahkem dutup ahkâmına ahkâm-ı vâcib'ül kabul erzâni kılmışlar...

(Not: Bu kaydın altındaki tümceler Dimetoka ve Ferecik kâdılarına yetki verildiğini, eski defterden yeni deftere geçirildiğini, 33 evli ve 34 mücerred (bekâr) derviş bulunduğunu anlatmaktadır. Ayrıca bu kaydın altına daha sonra eklenmiş bir bölüm daha vardır ki bu bölümde de "Cennet mekân ceddin Sultan Mahmut Han Hz.lerinin ahd-ı saltanatlarında şerefsünuh eden iradesi mucibince bilumum Bektaşiyân dergâhlarına merbut emlak ve arazinin zaftı sırasında Dimetoka kazasında medfun es-seyyid Ali nam-ı diğér Kızıl Sultan evlâdına meşrut kurâ ve mezâri-i mâlûmenin öşrü dahi zaptolunmuş" demektedir. Tarih h. 19 Ramazan 1325 - m. 1909)

Belge 5 - Nişan-ı Şerif Alişan budur ki

Medine-i Dimetoka müzafatından Cebel nahiyesinde,

Kutb-ül Arifin Kızıl Deli Sultan kuddise sırrı h'ül azize selâtin-i maziyyeden Tarı Yolu Büyük Viran ve Tarfillu Viran nam mezealar temlik olunup ol dahi evlâd evlâdına alelîştirak vakıf ve şart idip evlâttan iş bu tevki-i refi'î âlişan-ı hakani Seyyid Abdurrahman, Seyyid İvaz, Seyyid Zeynel, Seyyid Hüseyin ve Seyyid Hızırberatların getirüp tecdi olunmasın reca eyledikleri ecilden....

(Not: Daha aşağıdaki tümceler beratın yenilendiğini gösteriyor. Tarih h. 1051 - m. 1641)

Bu belgelerin 2 ve 3 no.lularını Rahmetli Ömer Lütfü Barkan'ın Vakıflar Dergisi'nin 2. sayısında yayınlanan Vakıflar ve Temlikler makalesinden aldım. İlk belge ile 4 no.lu belgeyi de Mehmet Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü adlı eşsiz kitabının Sultan maddesinden aldım. Dil olarak birbirlerinden ayrıldıklarını yukarıda anmıştım. Tarih olarak da önemleri çok daha artıktır. Özellikle 3 no.lu belgede Yıldırım'ın, h.804 - m. 1401 yılında yaşadığı açık açık belli olan Kızıl Deli'ye anılan bölgeleri vakıf olarak verdiğini görmekteyiz.

Sonuç: Kızıl Deli Sultan, öbür adı ile Seyyid Ali Sultan Anadolu Aleviliğinin bir büyük ereni olmasının ötesinde bir yandan çelik kılıçla ülkeler alırken, bir yandan da tahta kılıçla gönülleri kazanmış ve sınırlarımızın uzak ötelere değin ulusal kül-

türümüzü götürmüştür. İlginç olanı da budur ki bu tür Oğuz erenleri canları bedelinde bu kültürü savunurken, ülke içinde iş başlarında olanlar ve onlarla dayanışma içindeki kimi sözde ileri gelenler Arap kültürünü din adı altında egemen kılmaya çalışmışlardır. Anadolu Aleviliğinin bugün içinde bulunduğu açmaz da budur. Bir kesim araştırmacılar tümü ile alan araştırmalarına ve kaynaklara dayanarak Alevilikte ulusal kültürü bulurken öbür kesim çıkarıcılar da bağırıp çağırarak, bilimi yıldırarak yönetime yanaşmaktadırlar. Sonuç, canlı, etkin bir toplum inancının yerine uyuşuk ve onaylayıcı bir kültürün yayılmasıdır. Bu savaşta Kızıl Deli'lerin, Hacı Bektaş'ların, Sarı Saltuk'ların ve Şehabettin Sehraverdi Maktul'lerin kemikleri sızlamaktadır.

3- Burada gerek Osmanlı ileri gelenlerine gerekse Yeniçeriye bört giydirilmesi olayı uzun yıllardan beri yinelenen yanlışların sürüp gelmesi biçiminde verilmiş. Bu nedenle konuyu ele almakta yarar gördük:

Cemalettin Efendi, bir iki sıradan kaynaktan alarak olayları gerçek gibi göstermiş. Oysa ki Aşıkpaşaoğlu, tarihinde, açık açık Hacı Bektaş Veli'nin Osmanlılardan hiç kimse ile görüşmediğini anlatmaktadır. Çünkü Hazreti Pir'in ölümünde Osmanlılar henüz devlet durumuna gelmemişti. (Bkz: Anadolu'nun Gizli Kültürü adlı kitabımız) Aşıkpaşaoğlu'nun anlatımı şöyle: *Abdal Musa, Hacı Bektaş'ın ölümünden sonra türbesine geliyor. Bir süre orada kalıyor. Orhan döneminde savaflara katılıyor. Yeniçerinin birinden börtünü alıp başına giyiyor. Ülkesine gidince "bu nedir?" diyenlere "elif" diyor. Sonradan Bektaşiler giymeye başlıyorlar. Bu yüzden de Hacı Bektaş'lı sayılıyorlar.*

Bu açıklama bizleri doyurmuyor. Çünkü Yeniçeri üsküfü Fütüvvet üyelerinden alınmıştır. (Bkz. İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı- Abdülbaki Gölpınarlı, s. 38-40) Osmanlı Devleti üzerinde yetkin bir kitap yayımlayan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kavanin-i Yeniçeriyân adlı esere dayanarak Yeniçeriliğin kuruluşunda ve börtü almasında Vezir Hacı Bektaş Paşa (yalnızca ad

benzerliği vardır), Hacı Bektaş oğlu Timurtaş Dede ve Mevlâna soyundan Emirşah'ın dualarının alındığını yazmada ve aynı kitapta Yeniçerilerin durup oturmada yasa ve kurallarının Hacı Bektaş fukarasının olduğunu yazıldığını bildirmektedir. Ocağın Yeniçerilikle ancak 15 yy. sonlarıyla 16 yy. başlarında ilişki kurduğunu söylemede ve bundan sonra artık Yeniçeri ocağına Ocağı-ı Bektaşiyân, Yeniçerilere ise Tâife-i Bektaşiyân, Güruh-ı Bektaşiyye, Zümre-i Bektaşiyân, ocak ağalarına ise Sanâdid-i Bektaşiyân, Ricâl-i dîdmân-i Bektaşiyeye dendiğini yazmaktadır. (Bkz. Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkule Ocakları) Yeniçerilerin, kendilerini Hacı Bektaş bendesi, ocaklarını ise Yeniçeri ocağı saydıkları bilinmektedir. 94. cemaatın ortasında bir baba bulunur ve kendisi Hacı Bektaş vekili sayılırdı. Hacı Bektaş tekkesindeki Dede baba ölünce yerine geçen baba İstanbul'a gelir ve Ocaklı onu Ağakapısı'na götürürdü. Yeniçeri ağası, babanın tâcını giydirir, alayla Bâb-ı Ali'ye gider, orada da vezir-i âzam kendisine bir ferace giydirirdi. Dede baba, dönüp Pirevi'ne gidinceye dek ocağın konuğu sayılırdı. 99. Ortaya ise Bektaşî derişleri kaydedilmişlerdi. (Uzunçarşılı - a.g.y.) Kavanin-i Yeniçeriyân'da Yıldırım Bayezid'in Karaman savaşından dönerken Hacıbektaş'ı ziyaret ettiği, birkaç yayabaşının devekuşundan bir süpürge ile türbeyi süpürmekte olduğunu gördüğü, uğur olsun diye (teberrüken) bu süpürgeyi başlarına takmayı buyurduğu, süpürge sorgucun bundan kalma olduğu yazılıyor. 19. yy. başlarında ölen Koca Sekbanbaşı da "Hulâsat'ül Kelam fi Redd'ül Avam" adlı kitabında Kanuni'nin Nemse savaşında askerinin bozgunluğunu görünce düzenli bir asker ocağı kurduğunu, ancak bu askerinin üniforması halkın hoşuna gitmeyince dedikodunun alıp yürüdüğü, yazılanların da kaçınca Kanuni'nin, Hacı Bektaş evlâtlarından olup Pirevi'nde şeyh olan kişiyi getirip ocağa dua ettirdiği, Yeniçerilerin de "Biz artık Hacı Bektaş köçekleri olduk" diye dinsel bir güce ulaştıkları yazılıdır. Çelebi Cemalettin Efendi'nin kitabında yazılan "Tarih-i Selâtin-i Osmaniye kitabının 49. sayfasında ise Orhan'ın askere giysi kabulü için ocak kurulduğunda Hacı Bektaş'ın duasının alındığı, bundan dolayı onun oğlu Timurtaş Seyyid Ali'nin

görüşmeye çağrıldığı ve onun uygun bulmasıyla akbörk benimsediği yazılıdır. Müstakimzâde'nin "Risale'tün Tâc"ında ise 1. Murad döneminde askere giysi saptanması, için Hacı Bektaş oğlu Seyyid Ali Timurtaş'la Bektaş Paşanın ve Mevlâna soyundan Emirşah Efendi'nin Bursa'ya çağrıldığı yazılıdır. Bununla ilgili satırlar şunlardır:

"Bâyezid asrında Emir Temürtaş meşveretiyle, sefid (beyaz) külâh, tahsis siyeh şal Yeniçeri üsküfû ki bölükbaşılara mahsûstur. Şahzâde-i Şahrâra Süleyman Paşa'nın ihtirâdır. Hazreti Mevlâna Celâlettin-i Mevlevi muhabbetine binâen..." (Risâlat'ün Tâc s. 2-3) (Gölpınarlı- Velâyetnâme'deki notlar bölümü) "Yeniçeri ocağı tarihlerinedn bazılarında zikredilir ki Sultan'ül ulemâ'nın pâ-bûrehne (yalnmayak) didiğin Hacı Bektaş-ı Veli gördükte kendi yenün kesip ayağına sarmayıp teberrüken başına giydi. Bu sebepten bâd'e zamanın evlâd-ı Hacı Bektaş Veli'den Temürtaş Dede ve evlâd-ı Mevlâna'dan tayin olundu ki bir ismi dahi börktür ki Hazret-i Mevlevi sikkesindedir. ve arkada olan tiftik Hacı Bektaş yenindedir. Ve nakş-i dâl Ak Şemsettin Cenabının terkidir ki ace-mide yoktur. Al-Hac Bektaş'a ocağın nisbeti bu cihetledür." (a.g.y. s.19)

Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Hacı Bektaş, Osmanoğullarından hiçbirisi ile görüşmemiştir. Kendilerini Hacı Bektaş'a mensup saymalarının nedeni vezir Hacı Bektaş Paşa ile Hacı Bektaş soyundan Temürtaş Dede'nin askere börk alınmasında adlarının geçmesindedir. Süleyman Kanuni, askere yeni bir yüz verirken Hacı Bektaş'ın ocağa dua ettiği geleneksel inancına uyararak Hacıbektaş tekkesindeki şeyhi çağırıp duasını almıştır. Uzunçarşılı'ya göre, ocağın Hacı Bektaş ocağı sayılması 15 yy. sonlarıyla 16 yy. başlarında olmuştur.

Görünüşte doğru olan bu sonuç tümü ile yanlıştır. Çünkü 1478 Recep ayının 8'inde ölen ve piri Otman Baba'nın yaşamını adım adım izleyen, bu yaşamı düzenli bir tarih sırasıyla veren Derviş Küçük Abdal'in 2. Bâyezid döneminde yazdığı Otman Baba Velâyetnâmesine göre: "*Ve ol Padişahkununun üzerine dutup ana ayıttı ki bu kuşandığın kılıç ve başındağı börk kimün nesidir, cevap*

vir diyu suâl itti. Çün ol padişeh kull, bu sualin eşidicek cevaba gelüp ayıttı ki bu geydiğim börk Hacı Bektaş Hünkâr kisvetidür ve bu kuşandığın kılıç Murtaza Ali kılıcıdur."

Bu soru, Fatih döneminde (1451-1481) döneminde durumlarının şeriat bilginleri tarafından teftişi için Otman Baba, derişleriyle Edirne'den İstanbul'a getirilirken sorulmuş ve yanıt alınmıştır. Demek ki Fatih döneminde de Yeniçeriler, kendilerini Hacı Bektaş üyesi sayıyorlar. Börklerinin de Hacı Bektaş kisvesi olduğuna inanıyorlar. Bu kanı, sanırsız ki çok öncelere dayanmada.

Gölpınarlı bu durumları önemsiz bulur. Ona göre en inandırıcı bilgi İbn-i Batuta'nın verdiği bilgidir. Batuta'ya göre: Fütüvvet ehlinin başlarına, tepesinde iki parmak enliliğinde, bir zirâ (dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk-75/90 cm) uzunluğunda, doğallıkla arkaya yatan bir eki bulunan beyaz yünden bir külâh giydiklerini öğreniyoruz. Osmanoğullarının kuruluş dönemlerinde Ahilerin rolleri biliniyor. Birçok padişah bile bu yola katılmıştır. İçlerinde Ahi Baba olanları bile vardır. Doğaldır ki asker oluşturulurken ocağa bir de pir tanınacaktır. Bu nedenle gaziler serdari, erenler serveri olan Hacı Bektaş pir tanınmıştır. Yoksa bu börkün ondan gelmesi olası değildir. Ahilerden kalmazdır. Daha sonra birbirlerinin içinde eriyen Bektaşılık ve Ahilik birbirinin yerine kullanılır olmuştur. (Bkz. Gölpınarlı - İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı)

4- Mir'at-al Makasid fi Def'al Mefasid: Ahmet Rifat Efendi'nin, araştırdıklarını değil de duyduklarını ve çağını anlatan bir Bektaşî kaynağıdır. İstanbul'da İbrahim Efendi matbaasında h. 1293 (m.1877) yılında basılmıştır.

5- Mecelle: Asıl adı Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye olup Cumhuriyetimizden önce Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan kentliler yasaı (medeni kanun)'nın kitap olarak adıdır. Mecelle yürürlüğü konulmadan önce hâkimler, dinsel tüze (fıkıh)

kitaplarındaki Hanefi mezhebine göre yargıya varırlardı. Kimi şeyhülislâmların fetvaları da burada örnek alınır. Bu tür örneklerin çoğalmas ve dağınık olması konunun çözümünü zorlaştırdı. Mecelle, bu zorluğun giderilmesi için ortaya çıkarıldı. Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir kurul, dokuz yıl çalışarak (1867-1876) bu yasa derlencesini Sultan Abdülaziz'e sundu. Onun da onayı ile Mecelle, yürürlüğe girdi.

Ancak, Çelebi Cemalettin Efendi'nin "Mecelleye girdi" dediği vakıfla ilgili kayıtlar, özel adlar Mecelle'de bulunmuyor. (Bkz. Açıklamalı Mecelle - Ali Himmet Berki, Hikmet yay.)

6- Müdafaa'da Balım Sultan, Mürsel Çelebi'nin bel oğlu olarak gösteriliyor. Sözel kültürlerle yaşayan inançların tümünde olduğu gibi Alevilik ve Bektaşilikte bir çok olayların boyutu ve kökeni de tartışmalıdır. Balım Sultan da bu tür tartışmalı konalardan birisidir. Oysa ki özellikle Dede-Baba Bektaşiliğinde (köy Bektaşilerini ayırt etmek için böyle kullanıyoruz) önemli bir yer tutan Balım Sultan olayı başlı başına bir araştırma konusudur. Bektaşilikte salt ad olmakla kalmamış, Hacıbektaş Tekkesindeki evlerden birine de ad olmuştur. Burası ayrı bir tekke idi. Balımevi babasının yanında ayrı babalar da vardır. Bunlar, ayrı ayrı nasip veremezlerdi. Harice çıkarlarsa nasip verirlerdi. Tekke içerisinde tümü dede-babaya bağlı idiler. Bunlar, mücerret babalardı. Balım evinin son babası da Japon Hasan Baba idi.

Bugüne değin, Balım Sultan, Hacı Bektaş'tan sonra pir-i sani (ikinci pir) diye anılır. Ama, gerçekte böyle midir? Yaşamı sislerle örtülü bu Bektaşî ileri gelenlerinin aslında Anadolu Aleviliğini, Hacıbektaş Dergâhı yolu ile denetim altında tutmak isteyen bir Osmanlı anlayışının memurları oldukları kesindir. Bu yüzden de yaşamı üzerine sisler örtülmüş ve kendisi Hacı Bektaş torunlarından birisi gibi gösterilmiştir.

Bir söylentiye göre; 1509 yılında doğrudan doğruya Osmanlı sarayında yapılan bir törenle 2. Sultan Bâyezid'e kemer kuşatan Balım Sultan'ın bu eylemine ilişkin hiç bir tarihsel belge yoktur.

Tümü ile tarih yazarlarının düşündüden kaynaklanan bu olayın kahramanı Balım Sultan, bir Sırp prensinin oğlu idi. Çocukken Fatih Sultan Mehmet'in Sırp seferlerinden birisinde tutsak edilerek Dimetoka'da Seyyid Ali Sultan dergâhına verilmişti. Orada tam bir Bektaşî-İslâm eğitimi aldı. İkinci Bâyezid ile orada tanıştı. Dost oldu. Sulucakaraöyük'e getirilince Bektaşîliğe yol yordam koydu. Ancak, ne olursa olursa Hristiyan bir soydan geldiğini unutmamıştı. Bu yüzden ki mücerretliği oradan alıp bu yolun kimi dervişlerine uyguladı. Özellikle Aleviliğin kökenlerinden olan Mani dininde de evlenmeyen Kalenderi dervişleri vardı. Çok zeki olan Balım Sultan bu iki temel noktayı birleştirdi. Bu Balım Sultan dervişleri, terk ve tecrid nişanı olarak kulaklarına demir halkalar (mengüş) takıyorlardı. Balım Sultan'a değin görülen yalın Türkçe, ağdalı Osmanlı diline dönüşüyor, halk müziği kent müziğine yerini bırakıyordu. Balım Sultan'ın dergâha gelişiyile o güne değin Hacı Bektaş belinden geldiklerini savunan ve yol hakkı isteyen Hacı Bektaş oğullarına, yani Çelebilere de verilen kimi haklar kesildi. Çelebiler, bu Balım Sultan olayını kabul etmediler. Bugün bile var olan evlerine yönelip Hacı Bektaş yandaşlarını oradan yönetmeye başladılar. Zamanla, Balım Sultan'ı koruyan sarayla çekişmeye gir-medense Balım Sultan'ı da kendi atalarından birisi gibi göstermeyi uygun buldular. Bu durum dede-babalıların da işine geldi.

Balım Sultan politikasının en büyük yeniliği soydan gelmeyenlerin bile Alevi-Bektaşîliğe kabullenilmeleri oldu. Bu görüş bugün için bir reform gibi görünse de Anadolu Aleviliğinde pek yüz bulmadı. Bugün için ancak bir-ikiyüzbin kişilik bir Dede-Baba Bektaşîliği ortaya çıktı.

7- Hazreti Pir'le ilgili binaların bahçelerinden her yılın belli günlerinde buğday ve mercimek toplanması bugün de görülen bir olaydır. Her 16-17-18 Ağustos günlerinde özellikle Kadıncık Ana'nın bahçesinde yerlere serilen Anadolu Aleviliğinin umarsız kadınlarının karın ağrısı, çocuksuzluk, baş ağrısı vb. için mercimek, buğday, arpa toplamaya girişmeleri ilginç bir görünüm ser-

gilemektedir. Alevilik, kimi alanlarda hâlâ çağlar öncesini yaşamaktadır.

8- Cemalettin Efendi'nin bu sözlerine katılmak olası değil. "Olağanüstü güçler, Tanrının izni ile kerametten anlayan peygamberlere verilen yüceliklerdir. Ortaya çıkan eylemleri ve durumları Tanrı yaratır" yargılarına katılamıyoruz. 20 yy.'ın hemen başlarında artık kerametten söz etmek ve bunu eski yüzyılların kadenci ve teslimiyetçi görüşü ile Tanrının yarattığına inanmak Cemalettin Efendi'ye yakışıyor. Hele hele akılcı Alevi-Bektaşî inancında "bunların tersini söylemek insanı küfre götürür." eklemesi ise benimseyeceğimiz bir şey değil. Kerametın olup olmadığı konusunda da çeşitli uluslara mensup İslâm bilginlerinin tartışmaları yüzyıllardan beri var. Bunun çekişmeleri de görülmüş. Şöyle ki, Mevlâna'nın babası Bahaeddin Velet ile akılcı İslâm düşünürü Fahreddin Râzi arasındaki bir çekişmenin konusu da bu olmuş, sonunda Fahreddin Râzi yengi ile çıkınca, Bahaeddin Veled'e Belh kentini terkedip Irak ve Anadolu'ya gelmek düşmüş. Fahreddin Râzi'nin en önemli yol öğrencileri ise Ahi Evren ile Hacı Bektaş'tır. (Bkz: Anadolu'nun Gizli Kültürü adlı kitabımız.)

9- Çelebi Cemalettin Efendi'nin bu satırları biraz tehdit, biraz şantaj kokmaktadır. "O yıllarda dünyayı kaplamış bir devletin sultanlarına -Sorunları bilmiyorlardı- gibi bir suçlama çok çirkin ve kötü bir davranıştır." tümcesi, biraz biraz Osmanlı sarayına A. Rıfkı'yı bildirmek gibi bir amaç taşıyor mu? Evet, hangi yılda olursa olsun padişahların çoğu sorunları bilmiyordu. Söz gelimi: M.1232 yılında Doğu illerimize düzen sağlamak için giden Alâeddin Keykubat 1, yöredeki kimi aşiret beylerine "peygamber soyu-seyyid" olduklarına ilişkin birer belge vermiştir. Sormak gerekir, Alâeddin Keykubat'ın bu yolculuğunda yanında hangi arşiv ve hangi uzmanlar vardı? Gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı ileri gelenlerinin yaptıkları, bu tür soy ağaçlarını yineleyip onay-

lamaktı. Zamanla, eskisini görmeden de yeni soy ağaçları verdikleri çok olmuştur. (Geniş bilgi için bkz: Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi adlı kitabımız.)

10- Çelebi Cemalettin Efendi'nin bu satırları da yadırganacak satırlardır. Padişahın ayağına yüz sürmek, Anadolu Aleviliğinden kopmak demektir. Çok değil, kitabın yayınlanmasından (1915) beş yıl sonra ayağına yüz sürmeye gittiği padişahın ne menem bir şey olduğunu anlayacak ve gerek Türklüğün, gerekse insanlığın büyük güneşi Atatürk'ün yanında yerini alacaktır.

11- İşte kesinlikle "olmazlanacak" bir bölüm daha... Çelebi Cemalettin Efendi, bir yandan Şah İsmail Safevi'yi "sapık düşünceli" olarak karalarken, öbür yandan da "Şüilik" içerisinde gösterilmelerini protesto etmektedir. Hemen altındaki cümlede de "geçmişte ve bugün var olan Çelebiler, Sünni mezhebe ve topluluğa, Hazreti Pir Efendimizin gittiği doğru yola bağlamış ve onu izlemişlerdir" demektir. Önce, Şah İsmail Safevi, olayını ele alırsak;

Şah İsmail Hatai (1487-1524), başlı başına Anadolu Aleviliğinin bir büyük kutbudur. Bugün yirmi milyonu bulan Anadolu Aleviliğinin büyük bölümü, söz gelimi: Arguvan, Sivas, Erzincan Alevileri, Tahtacılar, Çepniler v.b. tüm cemlerine Hatai'den deyişlerle başlarlar. Şah İsmail, devletini Anadolu Türkmenlerinin yardımıyla kurdu. Avşarlar, Beydililer, Şamlılar, Çepniler, Karamanlılar vb. birleşerek zorba Sünni Osmanlı'ya karşı Şah İsmail'in yanında yer aldılar. Şah İsmail'e varıncaya değin Anadolu Aleviliğinde İslâm görünüşleri de yoktu. İran'ın Fars halkının eğitimlerini de hesaba katarak, onları da kendisinden ayırmamak için İran'ın bağlandığı Oniki İmam kültürünü bu yola koydu. Ama, nereden bakılırsa bakılınsın Türkmen kültürü ile yaşıyordu. Duru bir dil, hece ölçüsü ile deyişler ve bir halk müziği. O kültürün torunları bugünkü Türkmen Alevilerdir. Hiç biri Sünni değildir. Her

yıl o topluluktan olanlar 16/17/18 Ağustos günlerinde Hacı Bektaş Veli'nin sandukasına yüz sürmeye gelirler.

12- Aslında bu bölüm, 11. bölümün sürmesidir. Peşin peşin söyleyelim ki Hazreti Pir Hacı Bektaş Veli, Sünni değildi. Çelebi Cemalettin Efendi de Sünni olamazdı. Anadolu Alevi ve Bektaşilerinin hiçbiri Sünni değildir. Velâyetnâme ortada. Kadınlara açık açık haklar tanıyan, onları yüzü açık gezdiren, erkeklerle bir arada çalıştıran, domuzları da acınacak yaratık sayan, samah yapıp, içkiyi "olur"layan, "şeriata uymayan" (bkz: Velâyetnâme) birisi nasıl Sünni olur. Bir Kalenderi dervişi nasıl Sünni olur? Anadolu Bektaşilerinin tümü (karışmasın diye Alevi demedim. Biz "Bektaşiliği savunduk" diye söylenmesin diye Bektaşî dedim) halka namazı kılar. İki rekâtlık, gereken dualardan uzak bu rit Sünnilikte var mı? Bütün Bektaşî törenlerinde içki var. Sünnilikte var mı? Hac yok, oruç yok (Zamanında Hacc'a giden Alevi ve Baktaşiler hep yukarıların hoşuna gitsin diye gitmişlerdir. Oruç ise Şah İsmail'den sonra konulan Muharrem orucudur) Çelebi Cemalettin Efendi'nin "Biz Sünni'yiz"demesi de Şeyh'ül İslâm endişesinden olsa gerektir.

13- Hazreti Pir'in yaşamına ilişkin bu bilgiler de eksik ve yanlış. Çelebi Cemalettin Efendi, Hazreti Pir'in doğumunu 1247, Anadolu'ya gelişini 1281 ve ölümünü ise 1337 göstermişlerdir. Oysa ki,

Velâyetnâme, Mevlâna (1207-1263) ile Hacı Bektaş'ın çağdaş olduğunu söylüyor. Mevlevî tarihine büyük ışık tutan Menâkıb'ül Arifin ise bu çağdaşlığı onaylıyor. Kaldı ki bu Mevlevî destanı Hacı Bektaş'ın Baba Resul'ün. (Baba İlyas Horasanî) has halifesi olduğunu yazıyor. Aşıkpaşaoğlu tarihi de bu konuyu onaylıyor. Sadece bu kısa bilgiler bile Müdafaa'da verilen bilgilerin yanlışlığını ortaya çıkarır. Doğrusu Hazreti Pir'in doğumunun 1209/10, ölümünün ise 1270/71 olduğudur. (Geniş bilgi için bkz: Anadolu'nun

Gizli Kültürü adlı kitabımız.)

14- Çelebi Efendi öfkelenmiş. Gerçekten Derviş Ruhullah Sakallı Rıfki böyle bir tümce kullanıyor. Sakallı Rıfki da dede-baba Bektaşisi. Bu nedenle Çelebileri tutmuyor. Ancak, Çelebi Cemalettin Efendi'yi kızdıran sanırız ki Çelebilerin belden geldiklerini de kabul etmemesi. Ancak, bugünkü bilgilerin ve gerçeklerin ışığı altında yolu sürdürme görevinin neden ille de soy çocuklarına verilmesi gerektiğini sorabiliriz. Bu bağlamda öbür Alevi dedelerini de düşünebiliriz. Dede soyundan gelenlerin öbür Alevilerin yöneticisi olmaları gerektiğine karşı çıkabiliriz. Bu tür bir uygulamanın yirmibirinci yüzyıla ayak bastığımız bu günlerde yürürlükte olmaması gerekir. Miras hukukuna göre maddi varlıkların elbette bel çocuklarına kalması gerekir. Söz gelimi, ev, bağ, bahçe, nakit vb. gibi. Ancak yönetim hakkının da çocuklarda olması düşünülemez. Hânedanlık sisteminin tarihlerde kalması çağı gelip geçmiştir. Yol yürüyecekse en doğru ve sağlıklı kim yürütecekse o yürütmelidir. Bunun da kapısı ister istemez öğrenim ve eğitime açılmaktadır. Anadolu Alevi-Bektaşiliği kendi çocuklarının kendi Tanrı bilim fakültelerinde okuyanlarından dede ve babalarını çıkarmalıdır. Çağa uyum sağlayacak kişiler ancak bu çocuklardan çıkacaktır inancındayız.

15- Tûrabi Baba: Yaşamı üzerinde Sadeddin Nûzhet Bey ve Turgut Koca bilgi veriyor. Her ikisi de aşağı yukarı eş bilgiler veriyorlar ki özetle şöyle: *Ondokuzuncu yy.da yaşamış bir Bektaşî şairidir. Bu aziz, Yanbullu Hacı Ali Tûrâbi Baba olarak tanınır. Çorumlu Seyyid Hasan Hüsnü Dedebaba'nın 1849'da ölümü üzerine, Hacıbektaş Dergâhı postuna oturmuş, 19 yıl şeyhlik ettikten sonra 1868'de hakk'a yürümüş ve Hacıbektaş türbesinin girişindeki sol tarafta bulunan tümsek üzerine gömülmüştür.*

Bu azizden başka Bektaşî yolağında yedi tane daha Tûrâbi mahlaslı şair gelip geçmiştir. Fatih devri erlerinden Tûrâbi Baba,

*Afyonlu Türâbi Baba, Yanyalı Türâbi Baba , Kumluca, Giritli
Türâbi Babalar, Süleyman Türâbi Baba ve Kulalı Mehmet Türâbi
Baba.*

*Köprülü Fuat'ın vaktiyle İkdâm gazetesinde sözettiği Ankaralı
Türâbi Baba ile bilgilerimiz yoktur. Burada sözü edilen Yanbulu'lu
Hacı Ali Türâbi Baba'dır. Bu deyiş onundur:*

*Erenler serveri, gerçekler piri,
Hünkâr Hacı Bektaş erleriyiz biz.
Balım Sultan, Abdal Musa şahımız,
Seyyid Ali Sultan gülleriyiz biz...*

*Kaygusuz Sultandır bir serdarımız,
Karadonlu Can'dır türbedarımız,
Kamber Ali Sultan şehsüvarımız,
Necef deryasının gevheriyiz biz.*

*Sarı İsmail, Hacım'dır ulumuz,
Şah-ı Horasan'a çıkar yolumuz,
Muhammed Ali'den kokar gülümüz,
Oniki tarikin serveriyiz biz.*

*Türâbi , üçlerin birisi oldu,
Yedilerle kırklar meclise güldü,
Horasan erleri azmedip geldi,
Muhammed Ali'nin kullarıyız biz...*

*Yukarıda sözü edilen Ankaralı Türâbi Baba, Kalecikli olup
geçen yüzyılın Hasan Dede Alevilerindendir.*

*Gel gönül gidelim aşk illerine,
Meramın yâr ise bir tane yeter.
Fikreyle kıldığın amellerine,
Heva-yı cehline efsane yeter.*

*Meyl-i dünya olup gel olma bednâm,
Kim almış felekten muradınca kâm?*

*Ölüm var mı yok mu âhir ü encam?
Hakka ibâdete virâne yeter.*

*Türâbi özünü pâ-y-i mâl eyle;
Erenler yolunda kesb-i hâl eyle,
Şu fâni dünyayı bir hayal eyle,
Konan göçtü kalan nişane yeter.*

*(Bkz. S. Nüzhet Ergun ve Turgut Koca'nın Bektaşî şiiri An-
tolojileri.)*

16- Bu iki hadisin sahih hadislerden olmadığına ilişkin savlar var. Ancak, sahih hadislerden olsalar bile Hazreti Pir'in bunlara uyarak ille de "evlendiğini" ileri sürmek yanlış olur. Hadis olayı ehl-i sünnetin dayanağıdır. Yukarıdaki notlar bölümünde bu konuya epeyce değinmiştik.

17- Çelebi Cemalettin Efendi, "Tanrı erleri, evlenmekten uzak kalmakla Hakk'a varılmaz" demektedir. Ne yapalım ki Anadolu'ya gelmeden önce etkisi altında kaldığımız çoğu inançlarda din adamları bekâr kalmak zorunda idiler. Gene yukarıdaki notlarda bu konuya değinmiştik.

18- Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra bütün Bektaşî tekelerine olduğu gibi Hacıbektaş Derâhına da bir Nakşibendi şeyhi atanmıştı. Nedeni açıktı. Bir ara Oniki imamı olan Nakşibendi şeyhlerinin etkisi ile Bektaşîliğin ortadan kaldırılması amaçlanıyordu. Hesap tutmadı. Türkmen kökenli Nakşiler, dönüp Bektaşî oldular,

*Oniki İmam bâbını bekleyen kıtmıryız,
Oniki renge boyanan her lisanda Nakşiyiz...*

Bir rivâyet nâs dilinde Bektaşî derler bize,

Serverimiz Murtaza'dır, ol lisanda Nakşiyiz.

(Kağızmanlı Cemal Hoca)

gibi şiirler yazdılar. Çelebi Cemalettin Efendi'nin sunduğu bu belge ilginçtir. Anlaşıldığına göre, Türâbi ve Hasan Muhammet Ali Baba'lar bazı tapınma kurallarını yerine getirmedikleri için dergâhtan uzaklaştırılmışlar. Demek ki 15 no.lu notta anlattığımız Türâbi Baba, Hakk'a yürümeden önce posttan uzaklaştırılmış. Bunların dergâhtan kovulmalarının nedeni ise "Eseyyid Ahmet Muhta"ın yazısından anlaşıldığına göre Nakşi yolağına girenleri yetiştirmeyişleri, Peygamber sünnetine uymayışları ve beş vakit namaz vb. kurallara uymayışlarıdır. Çelebi Cemalettin Efendi bu yazıyı onaylamakla bu kuralların Dergâha girmesini istiyor ki o durumda Bektaşilik kalkar.

19- Mirastan kız çocuklarına bir pay verilmemiş ne yazık ki Bektaşilikte de var. Bir yandan "yolumuzda kadın erkek ayrımı yoktur. Kadınlara biz kendimiz gibi bakarız" diyeceksiniz öbür yandan da kız çocuklara mirastan pay vermeyeceksiniz. Bu olay, gene ne yazık ki şimdi bile Anadolunun çoğu yerlerinde var. Çelebi Efendi, bu alanda çok titiz. Kızlara bir pay verilmesin diye uğraşmış.

20- Bu konuya ilişkin geniş bilgileri yukarıda 3 no.lu notta anlatmıştık. Çelebi Efendinin bu konuda yanlış bilgilerin etkisinde kaldığını söylemekle yetinelim.

136

Satınalma
06.09.1994
Sosyal Yayınlar